ถุปวํโส

ฯนโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

ยสฺมึ สยึสุ ชินธาตุวรา สมนฺตา
ฉพฺพณฺณ รํสิ วิสเรหิ สมุชฺชลนฺตา,
นิมฺมาย โลกหิตเหตุ ชินสฺส รูปํ
ตํ ถุปมพฺภุต ตมํ สิรสา นมิตฺวา;
จกฺขามหํ สกล โลก หิตาวหสฺส
ถุปสฺส สพฺพ ชน นณฺทน การณสฺส,
วํสํ สุราสุร นริณฺทวเรหิ นิจฺจํ
สมฺปูชิตสฺส รตนุชฺชล ถูปิกสฺส;

กิญฺจาปิ โส ยติชเนน ปุราตเนน
อตฺวาย สีหฬชนสฺส กโต ปุราปิ,
วาเกฺกน สิหฬภเวน’ภิสงฺขมตฺตา
อตฺถํ น สาธหติ สพฺพชนสฺส สมฺมา;

ยสฺมา จ มาคธ นิรุตฺติกโตปิ ถูป-
วํโส วิรุทฺธนย สทฺท สมากุโล โส,
วตฺตพฺพเมว จ พหุมฺปิ ยโต น วุตฺตํ
ตมฺหา อหํ ปุนปิ วํสมิ’มํ วทามิ;

สุณาถ สาธโว สเพฺพ ปริปุณฺณมนากุลํ
วุจฺจมานํ มยา สาธุ วํสํ ถูปสฺส สตฺถุโนติ;

ตตฺถ ถูปสฺส วํสํ วกฺขามีติ เอตฺถ ตถาคโต อรหํ สมฺมา สมฺพุโทฺธ ถูปารโห, ปเจฺจกพุโทฺธ ถูปารโห, ตถาคตสฺส สาวโก ถูปารโห, ราชา จกฺกวตฺติ ถูปารโหติ วจนโต ถูปารหานํ พุทฺธาทีนํ ธาตุโย ปติฎฺฐาเปตฺวา กต เจติยํ อพฺภุนน ตเฎฺฐน ถูโปติ วุจฺจติ, อิธ ปน กญฺจน มาลิก มหาถูโป อธิเปฺปโต, โส กสฺส ธาตุโย ปติฎฺฐาเปตฺวา กโตติ เจ? โยทีปงฺกราทีนํ จตุวีสติยา พุทฺธานํ สนฺติเก ลทฺธวฺยากรโณ สมตึสปารมิโย ปูเรตฺวา ปรมาภิสโมฺพธึ ปตฺวา ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนโต ปฎฺฐาย ยาว สุหทฺท ปริพฺพาชก วินยาน สพฺพ พุทฺธกิจฺจานิ นิฎฺฐาเปตฺวา อนุปาทิเยสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพุโต ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส ธาตุโย ปติฎฺฐาเปตฺวา กโต อยเมตฺถ สเงฺขโป, วิตฺถาโร ปน เวทิตโพฺพ?

๒. อิโต กิร กปฺปสตสหสฺสาธิกานํ จตุนฺนํ อสเงฺขยฺยานํ มตฺถเก อมรวตี นาม นครํ อโหสิฯ ตตฺถ สุเมโธ นาม พฺราหฺมโณ ปฎิวสติฯ โส อญฺญํ กมฺมํ อกตฺวา พฺรหฺมณสิปฺปเมว อุคฺคณฺหิ ตสฺส ทหรกาเลเยว มาตาปิตโร กาลมกํสุฯ อถสฺส ราสิวฑฺฒนโก อมโจฺจ อาย โปตฺถกํ อาหริตฺวา สุวณฺณ รชต มณิมุตฺตาทิ ภริเต คเพฺภ วิวริตฺวา เอตฺตกํ เต กุมาร มาตุ สนฺตกํ, เอตฺตกํ ปิตุสนฺตกํ, เอตฺตกํ อยฺยก ปยฺยกานนฺติ ยาว สตฺตมา กุลปริวฎฺฎา ธกํ อาจิกฺขิตฺวา เอตมฺปฎิชคฺคาหีติ อาหฯ โส สาธูติ สมฺปฎิจฺฉิตฺวา อคารํ อชฺฌาวสโนฺต เอกทิวสํ จิเนฺตสิฯ

๓. ปุนพฺภเว ปฏิสณฺธิคหณํ ตาม ทุกฺขํ, ตถา นิพฺพตฺต นิพฺพตฺตฏฺฐาเน สรีรเภทนํ อหญฺจ ชานิธมฺม ชราธมฺม วฺยาธิธมฺม มรณธมฺมฯ เอวํ ภูเตน มยา อชาติ อชรํ อวฺยาธึ อมรณํ สุขํ สีตลํ นิพฺพานํ คเวสิตุํ วฏฺฏตีติ เนกฺขมฺมการณํ จิเนฺตตฺวา ปุน จิเนฺตสิ อิมํ ธนํ สพฺพํ มยฺหํ ปิตุ ปิตามหาทโย ปรโลกํ คจฺฉนฺตา เอก กหาปณมฺปิ คเหตฺวา นคตา มยา ปน คเหตฺวา คมนการณํ กาตุํ วฏฺฏตีติ นคเร เภรึ จราเปตฺวา มหาชนสฺส ทานํ ทตฺวา หิมวนฺตสฺส ปวิสิตฺวา ตาปส ปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา สตฺตาหพฺภนฺตเรเยว อภิญฺญา จ สมาปตฺติโย จ นิพฺพเตฺตตฺว สมาปตฺติสุเขน วีตินาเมสิฯ

ตทา ทีปงฺกโร นาม สตฺถา ปรยาภิสโมฺพธึ ปตฺวา สตฺต สตฺตาหํ โพธิสมีเปเจว วิตินาเมตฺวา สุนณฺทาราเม ธมฺมจกฺกํ ปวเตฺตตฺวา โกฏิสตฺตานํ เทวมนุสฺสานํ ธมฺมมตํ ปาเยตฺวา จาตุทฺทีปิก มหาเมโฆ วิย ธมฺมวสฺสํ วเสฺสโนฺต จตูหิ ขีณาสย สตสหเสฺสหิ ปริวุโต อนุปุเพฺพน จารกํ จรมาโน รมฺม นครํ ปตฺวา สุทสฺสน มหาวิหาเร ปฏิวสติ ตทา รมฺมนครวาสิโน สปฺปิ ผณิตาทีนิ เภสชฺชานิ คเหตฺวา ปุปฺผ ธูป คณฺธหตฺถา เยน พุโทฺธ เตนปสงฺกมิตฺวา สตฺถารํ วณฺทิตฺวา ปุปฺผาทีหิ ปูเชตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิตฺวา ธมฺมํ สุตฺวา สฺวาตนาย ภควนฺตํ นิมเนฺตตฺวา อุฏฺฐายาสนา ทสพลํ ปทกฺขีนํ กตฺวา ปกฺกมึสุฯ

เต ปุน ทิวเส อสทิส มหาทานํ สเชฺชตฺวา ทสพลสฺส อาคมน มคฺคํ โสเธนฺติฯ ตสฺมึ กาเล สุเมธตาปโส อตฺตโน อสฺสม ปทโต อุคฺคนฺตฺวา รมฺมนครวาสีนํ เตสํ มนุสฺสานํ อุปริภาเคน อากาเสน คจฺฉนฺตา เต หฏฺฐปหเฏฺฐ มคฺคํ โสเธเนฺต ทิสฺวา กินฺนุ โข การณนฺติ จิเนฺตโนฺต สเพฺพสํ ปสฺสนฺตานํเยว อากาสโต โอรุ เอกมเนฺต ฐตฺถายห เต มนุเสฺส ปุจฺฉิฯ’หโมฺภกสฺส ปน อิมํ มคฺคํ โสเธถา’ติ เต อาหํสุ ภเนฺต สุเมธ ตุเมฺห กึ นํ ชานาถ, ทีปงฺกโร นาม สตฺถา ปรมาภิสโมฺพธึ ปตฺวา ปวตฺตวร ธมฺมจโกฺก ชนปท จาริกํ จรมาโน อนุกฺกเมน อมฺหากํ นครํ ปตฺวา สุทสฺสน มหาวิหาเร ปฏิวสติฯ มยํ ตํ ภควนฺตํ นิมนฺตยิมฺห ตสฺส ภควโต อาคมนมคฺคํ โสเธมาติฯ ตํ สุตฺวา สุเมธปณฺฑิโต จิเนฺตสิฯ พุโทฺธติ โข ปเนส โฆโสปิ ทุลฺลโภ, ปเคว พุทฺธุปฺปาโท เตน หิ มยาปิ อิเมหิ มนุเสฺสหิ สทฺธึ ทสพลสฺส อาคมนมคฺคํ โสเธตุํ วฏฺฏตีติ โส เต มนุเสฺส อาห, สเจ โภ ตุเมฺห อิมํ มคฺค พุทฺธสฺส โสเธถ - สยหมฺปิ เอกํ โอกาสํ สมฺปฏิจฺฉตฺวา อยํ สุเมธปณฺฑิโต มหิทฺธิโก มหานุภาโวติ ชานนฺตา ทุพฺพิโสธนํ อุทกสมฺภินฺนํ อติวิสมํ เอกํ โอกาสํ สลฺลเกฺขตฺวา อิมํ หกาสํ ตุเมฺห โสเธถฯ อลงฺกโรถาติ อทํสุฯ

สุเมธปณฺฑิโต พุทฺธารมฺมณ ปีตึ อุปฺปาเทตฺวา จิเนฺตสิฯ อหมฺปนิมํ โอกาสํ อิทฺธียา ปรมทสฺสนีย กาตุํ ปโหมิ เอวํ กโต ปน มํ น ปริโตเสติ อชฺช ปน มยา กายเวยฺยาวจฺจํ กาตุํ วฏฺฏติ ปํสุํ อาหริตฺวา ตํ ปเหสํ ปูเรนิ, ตสฺส ปน ตสฺมึ ปเทเส อโสธิเต ชยสุมน กุสุม สทิสิ วณฺณํ ทุปฏฺฏจีวรํ ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา นิวาเสตฺวา ตสฺสุปริ ยุณฺณมาปเงฺคน กุสุมกลาปํ ปรกฺขิปโนฺต วิย วิชฺชุลฺลตา สสฺสีรีกํ กายพณฺธนํ พณฺธิตฺวา กนก คิริสิขร มตฺถเก ลาขารสํ ปริสิญฺจเนฺต วิย สุวณฺณเจติยํ ปวาฬชาเลน ปริกฺขิปโนฺต วิย สุวณฺณงฺฆกํ รตฺตกมฺพเลน ปฏิมุญฺจโนฺต วิย สรท สมย รชนิกรํ รตฺตวลาหเกน ปฏิจฺฉาเทโนฺต วิย จ ลาขารเสน ตินฺน กึ สุกกุสุมวณฺณํ รตฺตวร ปสุกูล จีวรํ ปาริปิตฺวา คณฺธกูคิทฺว รโต กนกคุหาโต สีโห วิย นิกฺขมิตฺวา ชฬภิญฺญานํเยว จตูหิ ขีณาสว สตสหเสฺสหิ ปริวุโต อมรคณ ปริวุโต ทสสตนยโน วิย พฺรหฺมคณปริวุโต มหา พฺรหฺมา วิย จ อปริมิต สมย สมฺปจิตาย กุสลพลชนิตาย อโนปมยา พุทฺธลีลาย ตาราคณปริวุโต สรท สมย รชนิกโร วิย คคนตลํ อลงฺคต ปฏิยตฺตํ มคฺคํ ปฏิปชฺชิฯ

๕. สุเมธตาปโสปิ เตน อลงฺกต ปฏิยตฺเตน มเคฺคน อาคจฺฉนฺตสฺส ทีปงฺกรสฺส ภควโต ทฺวตฺตึส วรลกฺขณ ปติมณฺฑิตํ อสติยา อนุพฺยญฺชเนหิ อนุพฺยญฺชิตํ พฺยามปฺปหาปริเกฺขป สสฺสิรีกํ อิณฺทนีลมณิสํกาโสอากาเส นานปฺปการา วิชฺชุลฺลตา วิย ฉพฺพณฺณพุทฺธรํสิโย วิสฺสเชฺชนฺตํ รูปคฺคปฺปตฺตํ อตฺตภาวํ โอโลเกตฺวา อชฺช มยา ทสพลสฺส ชีวิตปริจฺจาคํ กาตุํ วฏฺฏติ มา ภควา กลเล อกฺกมิ มณิมยํ ลกเสตุํ อกฺกมโนฺต วิย สทฺธึ จตูหิ ขีณาสว สตสหเสฺสหิ มม ปิฏฺฐึ อกฺกมโนฺต คจฺฉตุ ตํ เม ภวิสฺสติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ เกเส โมเจตฺวา อชินชฏา วากจีรานิ กเลล ปตฺถริตฺวา ตเตฺถว กลลปิเฏฺฐ นิปชฺชิ นิปโนฺน จ สเจ อหํ อิเจฺฉยฺยํ สพฺพกิเลเส ฌาเปตฺวา สงฺฆนวโก หุตฺวา รมฺมนครํ ปวิเสยฺยํ อญฺญาตกเวเสน ปน เม กิเลเส ณฺธเปตฺวา นิพฺพานปตฺติยา กิจฺจํ นตฺถิ, ยํนูนาหํ ทีปงฺกร ทสพโล วิย ปรมาภิสโมฺพธึ ปตฺวา ธมฺมนาวํ อาโรเปตฺวา มหาชนํ สํสารสาครา อุตฺตาเรตฺวา ปจฺฉา ปรินิพฺพาเยยฺยํฯ อิทํ เม ปติรุปนฺติ จิเนฺตตฺวา อฏฺฐธเมฺม สโมธาเนตฺวา พุทฺธภาวาย อภินีหารํ กตฺวา นิปชฺชฯ

ทีปงฺกโรปิ ภควา อาคตฺตฺวา สุเมธปณฺฑิตสฺส สีสสาเค ฐตฺวา กลลปิเฏฺฐ นิปนฺนํ ตาปสํ ทิสฺวา อยํ ตาปโส พุทฺธตฺถาย อภินีหารํ กตฺวา นิปโนฺต, อิชฺฌิสฺสติ นุ โข เอตสฺส ปตฺถนา อุทาหุ โนติ อุปธาเรโนฺต - อนาคเต โคตโม นาม พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ ญตฺวา ฐิตโกว ปริส มเชฺฌ วฺยากาสิ, ปสฺสถ โน ตุเมฺห ภิกฺขเว อิมํ อุคฺคตปํ ตาปสํ กลลปิเฏฺฐ นิปนฺนนฺติฯ เอวํ ภเนฺต, อยํ ยิทฺธตฺถาย อภินีหารํ กตฺวา นิปโนฺน สมิชฺฌิสฺสติ อิมสฺส ปตฺถตา กปฺปสต สหสฺสาธิกานํ จตุนฺตํ อสเงฺขยฺยานํ มตฺถเก โคตโม นาม พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ สพฺพํ วฺยากาสิฯ

วุตฺตเณฺหตํ พุทฺธวํเสฯ

ทีปงฺกโร โลกวิทู - อาหุตีนํ ปฏิคฺคโห,
อุสฺสีสเก มํ ฐตฺวาน - อิทํ วจนมพฺรวิ;

ปสฺสถ อิมํ ตาปสํ - ชฏิล อุคฺคตาปสํ อปริเมยฺย อิโต กเปฺป - อยํ พุโทฺธ ภวิสฺสติฯ อหุ กปิลวหยา รมฺมา - นิกฺขมิตฺวา ตถาคโตฯ ปธานํ ปทหิตฺวาน - กตฺวา ทุกฺกร การิกํ

พุเทฺธ โลเก - เกจิฯ

อชปาล รุกฺขมูลสฺมึ - นิสีทิตฺวา ตถาคโต,
ตตฺถ ปายาสมคฺคยฺห - เนรญฺชรมุเปเหติ;

เนรญฺชราย ตีรมฺหิ - ปายาสาทาย โส ชิโน,
ปฏิยตฺตวรมเคฺคน - โพธิมูลณฺหิ เอหีติ;

ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา - โพธิมณฺฑํ อนุตฺตโร
อสฺสตฺถรากฺขมูลมฺหิ - วุชฺฌิสฺสติ มหายโส;

อิมสฺสชนิกา มาตา - มายา นาม ภวิสฺสติ, ปิตา สุโทฺธทโน นาม - อยํ เหสฺสติ โคตโมฯ อนาสวา วีตราคา - สนฺตจิตฺตา สมาหิตา,

โกลิโต อุปติโสฺส จ - อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา;
อานโณฺท นามุปฏฺฐาโก - อุปฏฺฐิสฺสตี’มํ ชินํ;

เขมา อุปฺปลวณฺณา จ - อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา;
อนาสวา วีตราคา - สนฺตจิตฺตา สมาหิตา;

โพธิ ตสฺส ภควโต อสฺสโตฺถติ ปวุจฺจตี’’ติฯ

อภินีหาร กถา

๖. ตโต ทีปงฺกโร ทสพโล โพธิสตฺตํ ปสํสิตฺวา อฏฺฐหิ ปุปฺผ มุฏฺฐีหิ ปูเชตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ เตปิ จตูสต สหสฺส ขีณาสวา โพธิสตฺตํ ปุเปฺผหิ จ คเณฺธหิ จ ปูเชตฺวา ปทปฺผณํ กตฺวา ปกฺกมิํสุฯ เทวมนุสฺสา จ ตเถว ปูเชตฺวา วณฺทิตฺวา อถ โข โพธิสโตฺต ทส พลสฺส วฺยากรณํ สุตฺวา พุทฺธภาวํ กรตลคตมิว มญฺญมาโน ปมุทิต หทโย สเพฺพสุ ปฏิกฺกเนฺต สุ สยนา วุฏฺฐาย ปุปฺผราสิ มตฺถเก ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา นิสิโนฺน พุทฺธการกธเมฺม อุปธาเรโนฺต กหนนุ โข พุทฺธการก ธมฺมา, กิํ อุทฺธํ อโธ ทิสาสุ วีทียาสูติ อนุกฺกเมน สกลํ ธมฺมธาตุํ วิจิน โนฺต โปราณกโพธิสเตฺตหิ อาเสวิต นิเสวิต ปฐมํ ทานปารมิํ ทิสฺวา ตตฺถ ทฬฺภิสมาทาน กตฺวา เอวํ อนุกฺกเมน สีล - เนกฺขมฺม - ปญฺญา - วีริย - ขนฺติ - สจฺจ - อธิฏฺฐาน - เมตฺตา - อุเปกฺขา ปารมิโยจ ทิสฺวา ตตฺถทฬฺห สมาทานํ กตฺวา เทวตาหิ อภิตฺถุโต อากาสมพภฺคฺคนตฺว หิม หิมวนฺตเมว อคมาสิฯ

ทีปงฺกโรปิ สตฺถา จตูหิ ขีณาสว สตสหเสฺสหิ ปริวุโต รมฺมนครวาสีหิ ปูชียมาโน เทว ตาหิ อภินณฺทิยมาโน อลงฺกต ปฏิยเตฺตน มเคฺคน รมฺมนครํ ปวิสิตฺวา ปญฺญตฺตวรพุทฺธาสเน นิสีทิฯ ภิกฺขุสโงฺฆปิ อตฺตโน อตฺตโน ปตฺตาสเน นิสีทิฯ รมฺมนครวาสิโนปิ อุปาสกา พุทฺธ ปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา ภควนฺตํ ภุตฺตาวิํ โอนีต ปตฺตปาณิํ มาลาคณฺธาทีหิ ปูเชตฺวา ทานานุโมทนํ โสตุกามา นิสีทิํสุฯ ภควาปิ เตสํ อนุโมทนํ กโรโนฺต ทานกถํ สีลกถํ สคฺคิกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ เนกฺขเมฺม อานิสํสญฺจ ปกาเสตฺวา อมต ปริโยสานํ ธมฺมกถํ กเถสิฯ

เอวํ ตสฺส มหชนสฺส ธมฺมํ เทเสตฺวา เอกเจฺจ สรเณสุ เอกเจฺจ ปญฺจสุ สีเลสุ เอกเจฺจ โสตาปตฺติผเล เอกเจฺจ สกทาคามิ ผเล เอกเจฺจ อนาคามี ผเล เอกเจฺจ จตุสุปิ ผเลสุ เอก เจฺจ ตีสุ วิชฺชาสุ เอกเจฺจ ฉฬภิญฺญาสุ เอกเจฺจ อฏฺฐสุ สมาปตฺติสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา อุฏฺฐายา สนา รมฺมนครโต นิกฺขมิตฺวา สุทสฺสน มหาวิหารเมว ปาวิสิฯ

วุตฺตเญฺหตํ

‘‘ตทา เต โภชยิตฺวาน - สสงฺฆํ โลกนายกํ,
อุผคญฺญฺญุํ สรณํ ตสฺส - ทีปงฺกรสฺส สตฺถุโน,
สรณาคมเน กญฺจิ - นิวเสติ ตถาคโต
กญฺจิ ปญฺจสุ สีเลสุ - สีเล ทสวิเธ ปรํ;

กสฺสจิ เทติ สามญฺญํ - จตุโร ผลมุตฺตเม,
กสฺสจิ อสเถ ธเมฺม - เทติ โส ปฏิสมฺภิทา;

กสฺสจิ วรสมาปตฺติโย - อฏฺฐ เทติ นราสโภ,
ติโสฺส กสฺสจิ วิชฺชาโย - ฉฬภิญฺญ ปเวจฺฉติ;

เตน โยเคน ชนกายํ - โอวเทติ มหามุนิ,
เตน วิตฺถาริกํ อาสี - โลกนาถสฺส สาสนํ;

มหาหนูสภกฺขโณฺธ - ทีปงฺกรสนามโก,

พหู ชเน ตารยติ - ปริโมเจติ ทุคฺคติํ;

โพธเนยฺยํ ชนํ ทิสฺวา - สตสหเสฺสปิ โยชเน
ขเณน อุปคนฺตฺวาน - โพเธติ ตํ มหามุนี’’ติ;

อิติ โส ทีปงฺกโร สตฺถา วสฺสสต สหสฺสานิ ฐตฺวา สตฺตานํ พณฺธนโมกฺขํ กุรุมาโน สพฺพ พุทฺธกิจฺจานิ นิฏฺฐาเปตฺวา นณฺทาราเม อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายินเหว ธาตุ โย ตสฺส - สตฺถุโน วิกิริํสุ ตาฯ ฐิตา เอกฆนา หุตฺวา - สฺวณฺณปฏิมา วิย สกลชมฺพุทีปวาสิโน มนุสฺสา ฆนโกฏฺฏิมสุวณฺณฎฺฐิกาหิ เอวํ ฉตฺติํส โยชนิกํ มหาถูปมกํสุ นิเวทสิ - เกจิฯ

เตน วุตฺตํ

‘‘ทีปงฺกโร ชิโน สตฺถา - นณฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ตสฺส ชินถูโป - ฉตฺติํสุเพฺพธ โยชโน‘‘;

‘‘ปตฺต จีวร ปริกฺขาร - ปริโภคณฺช สตฺถุโน,
โพธิมูเล ตทา ถูโป - ตีณิ โยชนมุคฺคโต’’ติ;

๗. ทีปงฺกรสฺส ปน ภควโต อปรภาโค เอกํ อสเงฺขยฺยํ อติกฺกมิตฺวา โกณฺฑโญฺญ นาม สตฺถา อุทปาทิฯ ตทา โพธิสโตฺต วิชิตาวิ นาม จกฺกวตฺติ หุตฺวา โกฏิสตสหสฺส สงฺขสฺส พุทฺธ ปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ อทายิ สตฺถา โพธิสตฺตํ พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากริตฺวา ธมฺมํ เทเสสิ โส สตฺถุ ธมฺมํกถํ สุตฺวา รชฺชิ นิยฺยาเทตฺวา ปพฺพชิ โส ตีณิ ปิฎกานิ อุคฺคเหตฺวา อฏฺฐ สมาปตฺติโย ปญฺจอภิญฺญาโยจ อุปฺปาเทตฺวา อปริหีนชฺฌาโน พฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺติฯ โสปิ พุ โทฺธ วสฺสสตสหสฺสานิ ฐตฺวา สพฺพพุทฺธกิจฺจานิ นิฏฺฐาเปตฺวา จณฺทาราเม ปรินิพฺพายิ ตสฺ สาปิ ภควโต ธาตุยา น วิกิริํสุ สกลชมฺพุทีปวาสิโน มนุสฺสา สมาคนฺตฺวา สตฺตโยชนิกาสตฺต รตนมยํ หริตาลมโนสิลายมตฺติกากิจฺจํ เตล สปฺปีหิ อุทกกิจฺจํ กตฺวา เจติยํ นิฏฺฐาเปสุํ

โกณฺฑเญฺญ กิร สมฺพุโทฺธ - จณฺทาราเม มโนรเม,
นิพฺพายิ เจติโย ตสฺส - สตฺตโยชนิโก กโตติ;

ตสฺส อปรภาเค เอกํ อสํงฺขยฺยํ อติกฺกมิตฺวา เอกสฺมิํเยว กเปฺป จตฺตาโร พุทฺธา อุปฺปชฺชิํสุ - มงฺคโล สุมโน เรวโต โยหิโตติฯ มงฺคลสฺส ปน ภควโต กาเล โพธิสโตฺต สุรุจิ นาม พฺ ราหฺมโณ หุตฺวา สตฺถารํ นิมเนฺตสฺสามีติ อุปสงฺกมิตฺวา มธุร ธมฺมํกถํ สุตฺวา สฺวาตนาย นิ มเนฺตตฺวา โกฏิสตสหสฺส สงฺขสฺส พุทฺธปมุขสฺส สงฺฆสฺส สตฺตาหํ ควปานํ นาม ทานมทาสิ สตฺถา อนุโมทนํ กโรโนฺต มหาปุริสํ อามเนฺตตฺวา ตฺวํ กปฺปสตสหสฺสาธิกานํ ทฺวนฺนํ อสเงฺขยฺ ยานํ มตฺถเก โคตโม นาม พุโทฺธ ภวิสฺสสีติ วฺยากาสิ มหาปุริโส วฺยากรณํ สุตฺวา อหํ กิร พุ โทฺธ ภวิสฺสามิ โก เม ฆราวาเสน อโตฺถ ปพฺพชิสฺสมีติ จินฺตตฺวา ตถารูปํ สมฺปตฺติํ เกฬปิณฺฑํ วีย ปหาย สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา พุทฺธวจนํ อุคฺคณฺหิตฺวา อภิญฺญา จ สมาปตฺติโย จ นิพฺพ เตฺตตฺวา อายุปริโยสาเน พฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺติ, ตสฺมิมฺปิ พุเทฺธ ปรินิพฺพุเต ธาตุโย น วิกิริํสุ, ชมฺพุทีปวาสิโน ปุเพฺพ วิย ติํสโยชนกํ ถูปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ ‘‘อุยฺยาเน วสโภ นาม - พุโทฺธ นิพฺพายิ มงฺคโล, ตเตฺถว ตสฺส ชินถูโป - ติํส โยชนมุคฺคิโต’’ติฯ

ตสฺส อปรภาเค สุมโน นาม สตฺถา อุทปาทิ ตทา มหาสโตฺต อตุโล นาม นาคราชา หุตฺวา นิพฺพตฺติ-มหิทฺธิโก มหานุภาโว โส พุโทฺธ อุปฺปโนฺนติ สุตฺวา ญาติสงฺฆปริวุโต นาคภวนา นิกฺขมิตฺวา โกฏิสตสหสฺส ภิกฺขุปริวารสฺส ตสฺส ภควโต ทิพฺพตุริเยหิ อุปหารํ กาเรตฺวา มหาทานํ ปวเตฺตตฺวา ปเจฺจกํ ทุสฺสยุคานิ ทตฺวา สรเณสุ ปติฏฺฐาสิ โสปิ นํ สตฺถา อนาคเต พุโทฺธ ภวิสฺสสีติ วฺยากาสิ ตสฺมิมฺปิ พุเทฺธ ปรินิพฺพุเต ธาตุโย น วิกิริํสุ ชมฺพุทีปวาสโน ปุเพฺพ วิย จตุโยชนิกํ ถูปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ

“สุมโน ยสธโร - พุโทฺธ องฺคารามมฺห นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ตสฺส ชินถูโป - จตุโยชนมุคฺคโต”ติ;

ตสฺส อปรภาเค เรวโต นาม สตฺถา อุทปาทิ ตทา โพธิสโตฺต อติเทโว นาม พฺราหฺมโณ หุตฺวา สตฺถุ ธมฺมเทสน สุตฺวา สรเณสุ ปติฏฺฐาย สิรสิ อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา ตสฺส สตฺถุโน กิเลสปฺปหาเน วณฺณํ วตฺวา อุตฺตราสเงฺฆน ปูชมกาสิฯ โสปิ นํ สตฺถา พุโทฺธ ภวิสฺสติติ วฺยากาสิ ตสฺมิํ ปน พุเทฺธ ปรินิพฺพุเต ธาตุโย วิกิริํสุฯ

เตน วุตฺตํ

“เรวโต ปวโร พุโทฺธ - นิพฺพุโต โส มหาปุเร,
ธาตุ วิตฺถาริกํ อาสี - เตสุ เตสุ ปเทสโต”ติ;

ตสฺส อปรภาเค โสภิโต นาม สตฺถา อุทปาทิ ตทา โพธิสโตฺต อชิโต นาม พฺราหฺมโณ หุตฺวา สตฺถุ ธมฺมเทสนํ สุตฺวา สรเณสุ ปติฏฺฏาย พุทฺธปมุขสฺส สงฺฆสฺส มหาทานํ อทาสิฯ โสปิ นํ สตฺถา พุโทฺธ ภวิสฺสสีติ วฺยากาสิ ตสฺสาปิ ภควโต ธาตุโย วิกิริํสุฯ

เตน วุตฺตํ

“โสภิโต วรสมฺพุโทฺธ - สีหรามมฺหิ นิพฺพุโต,
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสี - เตสุ เตสุ ปเทสโต”ติ;

ตสฺส อปรภาเค เอกมสเงฺขยฺยํ อติกฺกมิตฺวา เอกสฺมิํเยว กเปฺป ตโย พุทฺธา นิพฺพตฺติํสุ - อโนมทสฺสิ ปทุโม นารโทติฯ อโนมทสฺสิสฺส ภควโต กาเล โพธิสโตฺต เอโก

๑. ยสวโร ธีโร - เกจิฯ

ยกฺข เสนาปติ อโหสิ มหิทฺธิโก มหานุภาโว อเนก โกฏิสตสหสฺสานํ ยกฺขานํ อธิปติฯ โส พุโทฺธ อุปฺปโนฺนติ สุตฺวา อาคนฺตฺวา พุทฺธปมุขสฺส สงฺฆสฺส มหาทานมทาสิ สตฺถาปิ ตํ อนาคเต พุโทฺธ ภวิสฺสสีติ วฺยากาสิฯ อโนมทสฺสิมฺหิ ปน ภควติ ปรินิพฺพุเต ธาตุโย น วิกิริํสุ ชมฺพุทีปวาสิโน ปญฺจวีสโยชนกํ ถูปํ กริํสุ

เตน วุตฺตํ

“อโนมทสฺสิ ชิโน สตฺถา - ธมฺมารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ตสฺส ชินถูโป - อุเพฺพธา ปณฺณุวีสตี’ติ;

ตสฺส อปรภาเค ปทุโม นาม สตฺถา อุทปาทิ ตถาคเต อคามการเญฺญ วิหเรนฺตา โพธิสตฺต สีโห หุตฺวา สตฺถารํ นิโรธสมาปตฺติยา สมาปนฺนํ ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺโต วณฺทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปีติโสมนสฺสชาโต ติกฺขตฺตุํ สีหนาทํ นทิตฺวา สตฺตาหํ พุทฺธารมฺมณํ ปีตึ อวิชหิตฺวา ปีติสุเขเนว โคจราย อปกฺกมิตฺวา ชิวิตปริจฺจาคํ กตฺวา ปยิรุปาสมาโน อฏฺฐาสิ สตฺถา สตฺตาหจฺจเยน นิโรธา วุฏฺฐิโต สีหํ โอโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆปิ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สงฺฆํ วณฺทิสฺสตี''ติ ภิกฺขุสโงฺฆ อาคจฺฉตูติ จิเนฺตสิ ภิกฺขุ ตาวเทว อาคมึสุ สีโห สเงฺฆ จิตฺตํ ปสาเทสิฯ สตฺถา ตสฺส มนํ โอโลเกตฺวา อนาคเต พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิ ตสฺส ปน ภควโต ธาตุโย วิกิรึสุฯ

เตน วุตฺตํ

''ปทุโม ชินวโร สตฺถา - ธมฺมารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ธาตุ วิตฺถาริกํ อาสิ - เตสุ เตสุ ปเทสโต''ติ;

ตสฺส อปรภาเค นารโท นาม สตฺถา อโหสิ ตทา โพธิสโตฺต, อิสิปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา ปญฺจสุ อภิญฺญาสุ อฏฺฐสุจ สมาปตฺติสุจิณฺณวสี หุตฺวา พุทฺธปมฺขสฺส สงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา โลหิต จณฺทเนน ปูชมกาสิ โสปิ นํ อนาคโต พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิ นารท ปน ภควโต ธาตุโย เอกฆนา อเหสุํฯ สเพฺพ เทว มนุสฺสา สนฺนิปติตฺวา จตุโยชนิกํ ถูปํ กรึสุฯ

เตน วุตฺตํ

''นารโท ชินวสโภ - นิพฺพุโต สุทสฺสเน ปุเร,
ตเตฺถว ตสฺส ถูปวโร - จตุโยชนมุคฺคโต''ติ;

ตสฺส อปรภาเค เอกมสเงฺขยฺยมติกฺกมิตฺวา อิโต กปฺปสตสหสฺส มตฺถเก เอกสฺมึ กเปฺป ปทุมุตฺตโร นาม สตฺถา อุทปาทิฯ ตทา โพธิสโตฺต ชฏิโล นาม มหารฏฺฐิโก หุตฺวา พุทฺธปมฺขสฺส สงฺฆสฺส จิวรทานมทาสิฯ โสปิ ตํ อนาคโต พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิฯ ปทุมุตฺตรสฺสาปิ ภควโต ธาตุโย เอกฆนา อเหสุํฯ สเพฺพ เทวมนุสฺสา สนฺนิปติตฺวา ทฺวาทส โยชนิกํ มหาถูปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ

''ปทุมุตฺตโร ชิโน พุโทฺธ - นณฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ตสฺส ถูปวโร - ทฺวาทสุเพฺพธโยชโน''ติ;

ตสฺส อปรภาเค ตึสกปฺป สหสฺสานิ อติกฺกมิตฺวา สุเมโธ สุชาโต จาติ เอกสฺมึ กเปฺป เทฺว พุทฺธา นิพฺพตฺตึสุ สุเมธสฺส ปน ภควโต กาเล โพธิสโตฺต อุตฺตโร นาม มานโว หุตฺวา นิทหิตฺวา ฐปิตํเยว อสีติโกฏิธนํ วิสฺสเชฺชตฺวา พุทฺธปมฺขสฺส สงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา ธมฺมํ สุตฺวา สรเณสุ ปติฏฺฐาย นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ โสปิ นํ อนาคเต พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิฯ สุเมฺธสฺส ปน ภควโต ธาตุโย วิกิรึสุ

เตน วุตฺตํ

''สุเมโธ ชินวโร พุโทฺธ - เมธารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ - เตสุ เตสุ ปเทสโต''ติ;

ตสฺส อปรภาเค สุชาโต นาม สตฺถา อุทปาทิฯ ตทา โพธิสโตฺตจกฺกวตฺติราชา หุตฺวา พุโทฺธ อุปฺปโนฺนติ สุตฺวา อุปสํกมิตฺวา ธมฺมํ สุตฺวา พุทฺธปมุขสฺส สงฺฆสฺส สทฺธิํ สตฺตหิ รตเนหิ จตุมหาทีปํ รชฺชํ ทตฺวา สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิ สกลรฎฺฐวาสิโน รฎฺฐุปฺปาทํ คเหตฺวา อารามิกกิจฺจํ สาเธนฺตา พุทฺธปมุขสฺส สงฺฆสฺส นิจฺจํ มหาทานมทํสุฯ โสปิ นํ สตฺถา อนาคเต พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิ สุชาตสฺส ปน ภควโต ธาตุโย เอกฆนา อเหสุํ ชมฺพุทีปวาสิโน ติคาวุตํ ถูปมกํสุ

เตน วุตฺตํ

‘‘สุชาโต ชินวโร พุโทฺธ สีลารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว เจติโย ตสฺส - ตีณิ คาวุตมุคฺคโต’’ติ;

ตสฺส อปรภาเค อฎฺฐารส กปฺปสตมตฺถเก เอกสฺมิํ กเปฺป ปิยทสฺสิ อตฺถทสฺสิ ธมฺมทสฺสีติ ตโย พุทฺธา นิพฺพตฺติํสุ ปิยทสฺสิ พุทฺธกาเล โพธิสโตฺต กสฺสโป นาม มาณโว ติณฺณํ เวทานํ ปารคโต หุตฺวา สตฺถุ ธมฺมเทสนํ สุตฺวา โกฎิสตสหสฺส ธน ปริจฺจาเคน สงฺฆารามํ กาเรตฺวา สรเณสุ จ สีเลสุ จ ปติฎฺฐาสิ อถ นํ สตฺถา อฎฺฐารส กปฺป สตจฺจเยน พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิ ปิยทสฺสิสฺส ภควโตปิ ธาตุโย เอกฆนาว อเหสุํ ชมฺพุทีปวาสิโน สนฺนิปติตฺวา ติโยชนิกํ มหาถูปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ

‘‘ปิยทสฺสิ มุนิวโร - สลลารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ตสฺส ชินถูโป - ตีณิ โยชนมุคฺคโต’’ติ;

ตสฺส อปรภาเค อตฺถทสฺสิ นาม ภควา อุทปาทิ ตทา โพธิสโตฺต มหิทฺธิโก มหานุภาโว สุสิโม นาม ตาปโส หุตฺวา ภควโต สนฺติเก ธมฺมํ สุตฺวา ปสีทิตฺวา ทิพฺพานิ มณฺฑารว ปทุมปาริจฺฉตฺตกาทีนิ ปุปฺผานิ อาหริตฺวา จาตุทฺวีปิก มหาเมโฆ วิย ปุปฺผวสฺสํ วเสฺสตฺวา สมนฺตโต ปุปฺผมณฺฑปํ ปุปฺผอคฺฆิย โตรณาทีนิ กตฺวา มณฺฑารว ปุปฺผจฺฉเตฺตน ทสพลํ ปูเชสิ โสปิ นํ ภควา อนาคโต โคตโม นาม พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วากาสิฯ ตสฺส ปน ภควโต ธาตุโย วิกิริํสุฯ

เตน วุตฺตํ

‘‘อตฺถทสฺสิ ชินวโร - อโนมารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ - เตสุ เตสุ จ รฎฺฐโต’’ติ;

ตสฺส อปรภาเค ธมฺมทสฺสิ นาม สตฺถา อุทปาทิฯ ตทา โพธิสโตฺต สกฺกา เทวราชา ทิพฺพคณฺธปุเปฺผหิ จ ทิพฺพตุริเยหิ จ ปูชํ อกาสิ โสปิ นํ พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิฯ ธมฺมทสฺสิสฺส ปน ภควโต ธาตุโย เอกฆนา อเหสุํฯ ชมฺพุทีปวาสิโน ติโยชนิกํ ถูปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ

‘‘ธมฺมทสฺสิ มหาวีโร-เกลาสารมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ถูปวโร ตสฺส-ตีณิ โยชนมุคฺคโต’’ติ;

ตสฺส อปรภาเค จตุนวุติกปฺป มตฺถเก เอกสฺมึ กเปฺป เอโกว สิทฺธโตฺถ นาม สตฺถา อุทปาทิฯ ตทา โพธิสโตฺต อุคฺคเตโช อภิญฺญาพล สมฺปโนฺน มงฺคโล นาม ตาปโส หุตฺวา มหาชมฺพุผลํ อาหริตฺวา ตถาคสฺส อทาสิ สตฺถา ตํ ผลํ ปริภุญฺชิตฺวา จตุนวุติ กปฺปมตฺถเก พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิ ตสฺสาปิ ภควโต ธาตุโย น วิกิรึสุ, จตุโยชนิกํ รตนมยํ ถูปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ

“สิทฺธโตฺต มุนิวโร พุโทฺธ อโนมารมมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ตสฺส ถูปวโร-จตุโยชนมุคฺคโต”ติ;

ตสฺส อปรภาเค อิโต ทฺวานวุติ กปฺปมตฺถเก ติโสฺส ผุโสฺสติ เอกสฺมึ กเปฺป เทว พุทฺธา นิพฺพตฺตึสุ ติสฺสสฺส ภควโต กาเล โพธิสตฺตา มหาโภโค มหายโส สุชาโต นาม ขตฺติโย หุตฺวา อิสิปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา มหิทฺธิกภาวํ ปตฺวา พุโทฺธ อุปฺปโนฺนติ สุตฺวา ทิพฺพมณฺฑารว ปทุมํ ปาริจฺฉตฺต ปุปฺผานิ อาทาย จตุปริสมเชฺฌ คจฺฉนฺตํ ตถาคตํ ปูเชสิฯ อากาเส ปุปฺผวิตานมิว อฏฺฐาสิ โสปิ นํ สตฺถา อิโต ทฺวานวุติ กปฺปมตฺถเก พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิฯ ตสฺสาปิ ภควโต ธาตุโย น วิกิรึสุ ธาตุโย คเหตฺวา ติโยชนิกํ ถูปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ

“ติโสฺส ชินวโร พุโทฺธ-นนฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตเตฺถว ตสฺส ถูปวโร-ตีณิ โยชนมุสฺสิโต”ติ;

ตสฺส อปรภาเค ผุโสฺส นาม พุโทฺธ อุทปาทิ ตทา โพธิสโตฺต วิชิตาวิ นาม ขตฺติโย หุตฺวา มหารชฺชํ ปหาย สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ตีณิ ปิฏกานิ อุคฺคเหตฺวา มหาชนสฺส ธมฺมกถํ กเถตฺวา สีลปารมิญฺจ ปูเรสิฯ โสปิ นํ พุโทฺธ ตเถว วฺยากาสิ ตสฺส ปน ภควโต ธาตุโย วิกิรึสุฯ

เตน วุตฺตํ

“ผุโสฺส ชินวโร สตฺถา-สุนนฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ-เตสุ เตสุ ปเทสโต”ติ;

ตสฺส อปรภาเค อิโต เอกนวุติ กปฺปมตฺถเก วิปสฺสิ นาม พุโทฺธ อุทปาทิ ตทา โพธิสโตฺต มหิทฺธิโก มหานุภาโว อตุโล นาม นาคราชา หุตฺวา สตฺตรตน ขจิตํ โสวณฺณมหาปีฐํ ภควโต อทาสิ โสปิ นํ อิโต เอกนวุติกปฺปมตฺถเก พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิ ตสฺส ปน ภควโต ธาตุโย น วิกิรึสุ สเพฺพ เทวมนุสฺสา สนฺติปติตฺวา ธาตุโย คเหตฺวา สตฺตโยชนิกํ ถูปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ

“วิปสฺสิ ชินวโร วีโร-สุมิตฺตารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว โส ถูปวโร-สตฺตโยชนิโก กโต”ติ;

ตสฺส อปรภาเค อิโต เอกตึส กปฺปมตฺถเก สิขี เวสฺสภูติ เทฺว พุทฺธา นิพฺพตฺตึสุ สิขิสฺส ภควโต กาเล โพธิสโตฺต อริณฺทโม นาม ราชา หุตฺวา พุทฺธปมุขสฺส สงฺฆสฺส สจิวรํ มหาทานํ ปวเตฺตตฺวา สตฺตรตน ปติมณฺฑิตํ หตฺถิรตนํ ทตฺวา หตฺถิปฺปมาณํ กตฺวา กปฺปิย ภณฺฑมทาสิ

โสปิ นํ อิโต เอกตึํส กเปฺป พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ วฺยากาสิ, สิขิสฺส ภควโต ธาตุโย เอกฆนา หุตฺวา อฏฺฐํสุ, สกล ชมฺพุทีปวาสิโน ปน มนุสฺสา ธาตุโย คเหตฺวา ติโยชนุเพฺพธํ สตฺตรตนมยํ หิมคิริ สทิส โสภํ ถูปมกํสุฯ

สิขี มุนิวโร พุโทฺธ-ทุสฺสารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ตสฺส ถูปวโร-ตีณิ โยชนมุคฺคโต’’ติ;

ตสฺส อปรภาเค เวสฺสภู นาม สตฺถา อุทปาทิฯ ตทา โพธิสโตฺต สุทสฺสโน นาม ราชา หุตฺวา พุทฺธปมุขสฺส สงฺฆสฺส สจีวรมหาทานํ ทตฺวา ตสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา อาจารคุณสมฺป โนฺน พุทฺธรตเน จิตตีการ ปีติ พหุโล อโหสิ เสปิ นํ สตฺถา อิโต เอกตึํสกเปฺป พุโทฺธ ภวิสฺสตี ติ วฺยากาสิ เวสฺสภุสฺส ปน ภควโต ธาตุโย วิกิริํสุฯ

เตน วุตฺตํ

‘‘เวสฺสภู ชินวโร สตฺถา-เขมารามมฺหิ นิพฺพุโต;
ธาตุวิตฺถาริกํ อาสิ-เตสุ เตสุ ปเทสโต’’ติ;

ตสฺส อปรภาเค อิมสฺมิํ กเปฺป จตฺตาโร พุทฺธา นิพฺพตฺติํสุ กกุสโณฺธ โกนาคมโน กสฺสโป อมฺหากํ ภควาติ กตฺสณฺธสฺส ปน ภควโต กาโล โพธิสโตฺต เขโม นาม ราชา หุตฺวา พุทฺธ ปมุขสฺส สงฺฆสฺส สปตฺตจีวรํ ทานเญฺจว อญฺชนาทิ เภสชฺชานิ จ ทตฺวา สตฺถุ ธมฺมเทสนํ สุตฺ วา ปพฺพชิ โสปิ นํ สตฺถา วฺยากาสิ ตสฺส ปน ภควโต ธาตุโย น วิกิริํสุ สเพฺพ สนฺนิปติตฺวา ธาตุ โย คเหตฺวา คาวุตุเพฺพธํ ถูปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ

‘‘กกุสโณฺธ ชินวโร - เขมารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ตสฺส ถูปวโร-คาวุตํ นภมุคฺคโต’’ติ;

ตสฺส อปรภาเค โกนาคมโน นาม สตฺถา อุทปาทิ ตทา โพธิสโตฺต ปพฺพโต นาม รชา หุตฺวา อมจฺจคณ ปริวุโต สตฺถุ สนฺติเก คนฺตฺวา ธมฺมเทสนํ สุตฺวา พุทฺธปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิ มเนฺตตฺวา มหาทานํ ปวเตฺตตฺวา ปตฺตุณฺณจีนปฏฺฏ โกเสยฺย กมฺพล ทุกุลานิ เจว สุว ณฺณปฏฺฏกญฺจ ทตฺวา สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิฯ โสปิ นํ สตฺถา วฺยากาสิ ตสฺส ภควโต ธาตุโย วิกิ ริํสุ

เตน วุตฺตํ

‘‘โกนาคมโน สมฺพุโทฺธ ปพฺพตารามมฺหิ นิพฺพุโต,
ธาตุ วิตฺถาริกํ อาสิ-เตสุ เตสุ ปเทสโต’’ติ;

ตสฺส อปรภาเค กสฺสโป นาม สตฺถา อุทปาทิฯ ตทา โพธิสโตฺต โชติปาโล นาม มาณ โว หุตฺวา ติณฺณํ เวทานํ ปารคฺภูมิยเญฺจว อนฺตลิเกฺขว ปากโฏ ฆฏีการสฺส กุมฺภการสฺส มิโตฺต อโหสิฯ โส เตน สทฺธิํ สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ธมฺม

กถํ สุตฺวา ปพฺพชิตฺวา อารทฺธวีริโย ตีณิ ปิฏกานิ อุคฺคเหตฺวา วตฺตา วตฺตสมฺปตฺติยา พุทฺธสาสนํ โสเภสิฯ โสปิ นํ สตฺถา วฺยากาสิฯ กสฺสปสฺส ปน สตฺถุโน ธาตุโย น วิกิรึสุ สกลชมฺพุทีปวาสิโน มนุสฺสา สนฺนิปติตฺวา เอเกกํ สุวณฺณฏฺฐิกํ โกฏิ อคฺฆนกํ รตนวิจิตฺตํ พหิ รจนตฺถํ เอเกกํ อฑฺฒโกฏิ อคฺฆนกํ อพฺภนฺตร ปูรณตฺถํ มโนสิลาย มตฺติกากิจฺจํ เตเลน อุทกกิจฺจํ กโรนฺตา โยชนุพฺเพธํ ถุปมกํสุฯ

เตน วุตฺตํ

“มหากสฺสโป ชิโน สตฺถา-เสตวฺยายญฺหิ นิพฺพุโต,
ตเตฺถว ตสฺส ชินถุโป-โยชนุพฺเพธมุคฺคโต”ติ;

เอตฺถ จ

ทีปงฺกโร จ โกณฺฑโญฺญ-มงฺคโล สุมโน ตถา,
อโนมทสฺสี พุโทฺธ จ-นารโท ปทุมุตฺตโร;

สุชาโต ปิยทสฺสี จ-ธมฺมทสฺสิ นรุตฺตโม,
สิทฺธตฺถพุโทฺธ ติโสฺส จ-วิปสฺสิ จ สิขี ตถา;

กกุสโณฺธ กสฺสโป จาติ-โสฬเสเต มเหสโย,
ถุปปฺปมาณเมเตสํ ปาลิยํเยว ทสฺสิตํ;

ยสฺมา ตสฺมา มยา สาธู-เต สเพฺพปิ ปกาสิตา,
ถูปา สทฺธา ชนา สาธู-เต วเณฺทยฺยุถ สาทรํ;

เยสานํ ปน อฏฺฐนฺนํ - สุคตานํ หิเตสินํ
ธาตุ วิตฺถาริกา อาสุํ - เตสุ เตสุ ปเทสโตติ;

สาธุชน มโนปสาทนตฺถาย กเต ถูปวํเส วิชฺชมานถูปานํ พุทฺธานํ ถูปกถา เจว สเพฺพสํ สนฺติเก อภินิหารกตาเจฯ สมตฺตาฯ

กสฺสปสฺส ปน ภควโต อปรภาเค ฐเปตฺวา อิมํ สมฺมา สมฺพุทฺธํ อโญฺญ พุโทฺธ นาม นตฺถิฯ เอวํ ทีปงฺกราทีนํ จตุวีสติยา พุทฺธานํ สนฺติเก ลทฺธวฺยากรโณ โพธิสโตฺต ปารมิโย ปูเรตฺวา เวสฺสนฺตรตฺตภาเว ฐิโต-

“อเจตนายํ ปถวี-อวิญฺญาย สุขํ ทุขํ,
สาปิ ทานพโล มยฺหํ-สตฺตกฺขตฺตุํ ปกมฺปถา”ติ;

เอวํ มหาปถวิ กมฺปนานิ ปุญฺญานิ กตฺวา อายุปริโยสาเน ตโต จุโต ตุสิตภวเน นิพฺพตฺติ ตตฺถ อเญฺญ เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคณฺหิตฺวา ยาวตายุกํ ทิพฺพสมฺปตฺตึ อนุภวโนฺต มนุสฺสคณนาย สตฺตหิ ทิวเสหิ อายุกฺขยํ ปาปุณิสฺสตีติ วตฺถานิ กิฬิสฺสนฺติ, มาลา มิลายนฺติ, กเจฺฉหิ เสทา มุจฺจนฺติ, กาเยเจว ทุพฺพณฺณิยํ โอกฺกมติฯ เทโว เทวาสเน นาภิรมตีติ อิเมสุ ปญฺจสุ ปุพฺพนิมิเตฺตสุ อุปฺปเนฺนสุ ตานิ ทิสฺวาสุญฺญาวต โน สคฺคา ภวิสฺสนฺตีติ สํเวคชาตาหิ เทวตาหิ มหาสตฺตสฺส ปารมินํ ปูริตภาวํ ญตฺวา อิมสฺมึ อิทานิ อญฺญํ เทวโลกํ อนุปคนฺตฺวา มนุ

สฺสโลเก อุปฺปชฺชิตฺวา พุทฺธภาวํ ปเตฺต ปุญฺญานิ กตฺวา จุต จุตา เทวโลกํ ปูเรสฺสนฺตีติ จิเนฺตตฺวาฯ

“ยโตหํ ตุสิเต กาเย-สนฺตุสิโต นามหํ ตทา,
ทสสหสฺสิ สมาคนฺตฺวา-ยาจนฺติ ปญฺชลี มมํ;

กาโลยํเต มหาวีร-อุปฺปชฺช มาตุกุจฺฉิยํ,
สเทวกํ ตารยโนฺต-พุชฺฌสฺสุ อมตํ ปทนฺติ”;

เอวํ พุทฺธภาวตฺถาย อายาจิโต กาลํ-ทีปํ-เทสํ กุลํ-ชเนตฺติยา อายุปฺปมาณนฺติ อิมานิ ปญฺจ มหาวิโลกนานิ วิโลเกตฺวา กตสนฺนิฏฺฐาโน ตโต จุโต สกฺยราชกุเล ปฏิสนฺธิํคเหตฺวา ตตฺถ มหาสมฺปตฺติยา ปริหริยมาโน อนุกฺกเมน ภทฺทํ โยพฺพนํ อนุปาปุณิตฺวา ติณฺณํ อุตูนํ อนุจฺฉวิเกสุ ตีสุ ปาสาเทสุ เทวโลกสิริํ วิย รชฺชสิริํ อนุภวมาโน อุยฺยานกีฬาย คมนสมเย อนุกฺกเมน ชิณฺณ - วฺยาธิ - มตสงฺขาเต ตโย เทวทูเต ทิสฺวา สํชาต สํเวคา นิวตฺติตฺวา จตุเตฺถ วาเร ปพฺพชิตํ ทิสฺวา สาธุ ปพฺพชฺชาติ ปพฺพชฺชาย รุจิํ อุปฺปาเทตฺวา อุยฺยานํ คนฺตฺวา ตตฺถ ทิวสํ เขเปตฺวา มงฺคล โปกฺขรณิตีเร นิสิโนฺน กปฺปก เวสํ คเหตฺวา อาคเตน วิสฺสกมฺม เทวปุเตฺตน อลงฺกต ปฏิยโตฺต ราหุลกุมารสฺส ปาตสาสนํ สุตฺวา ปุตฺตสิเนหสฺส พลวภาวํ ญตฺวา ยาว อิมํ พนฺธนํ น วฑฺฒติ ตาวเทวนํ ฉินฺทิสฺสามีติ จิเนฺตตฺวา สายํ นครํ ปวิสโนฺต-

“นิพฺพุตา นูน สา มาตา - นิพฺพุโต นูน โส ปิตา,
นิพฺพุตา นูน สา นารี - ยสฺสายํ อีทิโส ปตี”ติ;

กิสาโคตมิยา นาม ปิตุจฺฉา ธีตาย ภาสิตํ อิมํ คาถา สุตฺวา อิหํ อิมาย นิพฺพุตปทํ สาวิโตติ คีวโต สตสหสฺสคฺฆนกํ มุตฺตาหารํ โอมุญฺจิตฺวา ตสฺสา เปเสตฺวา อตฺตโน ภวนํ ปวิสิตฺวา สิรีสยเน นิปโนฺน นิทฺทาวส คตานํ นาฏกานํ วิปฺปการํ ทิสฺวา นิพฺพินฺนหทโย ฉนฺนํ อุฏฺฐาเปตฺวา กณฺถกํ อาหราเปตฺวา ตํ อารุยฺห ฉนฺนสหาโย ทสสหสฺส จกฺกวาฬ เทวตาหิ กต ปริวาโร มหาภินิกฺขมนา นิกฺขมิตฺวา เตเนว รตฺตาวเสเสน ตีณิ รชฺชานิ อติกฺกมฺม อโนมาย นทิยา ปรตีรํ ปตฺวา อสฺสาปิฏฺฐิโต โอรุยฺห มุตฺตราสิ สทิเส จาลิกาปุลิเณ ฐตฺวา ฉนฺนตฺวํ มยฺหํ อาภรณานิ เจว กณฺถกญฺจ อาทาย คจฺฉาหิ อาภรณานิ จ กณฺถกญฺจ ปฏิจฺฉาเปตฺวา ทกฺขิณ หเตฺถน มงฺคลขคฺคมาทาย วามหเตฺถน โมลิยา สทฺธิํ จูฬํ ฉินฺทิตฺวา สเจ อหํ พุโทฺธ ภวิสฺสามิ อากาเส ติฏฺฐตุ โน เจ ภูมิยํ ปตตูติ อากาเส ขิปิ จุฬามณี พนฺธนํ โยชนปฺปมาณํ ฐานํคนฺตฺวา อากาเส อฏฺฐาสิ อถ สโกฺก เทวราชา โยชนิเกน รตนจโงฺคฏเกน ปฏิคฺคเหสิฯ

ยถาห

เฉตฺวาน โมลิํ วรคนฺธวาสิตํ
เวหาสยํ อุกฺขิปิ สกฺยปุงฺคยโว,
สหสฺสเนโตฺต สิรสา ปฏิคฺคหิ
สุวณฺณ วโงฺคฏวเรน วาสโว’ติ;

ปฏิคฺคเหตฺวา จ ปน เทวโลกํ เนตฺวา สุเนรุ มุทฺธนิ ติโยชนปฺปมาณํ อินฺทนีลมณิมยํ จุฬามณิ เจติยํ นาม อกาสิ อถ กสฺสป พุทฺธกาเล โปราณ สหายโก ฆฏิการ มหาพฺรหฺมา เอกํ

พุทฺธนฺตรํ วินาวาสภาวปฺปเตฺตน มตฺตภาโว จิเตฺตสิฯ อชฺช เม สหายโก มหาภินิกฺขมนํ นิกฺขโนฺต สมณ ปริกฺขารมสฺส คเหตฺวา คจฺฉามีติ-

‘‘ติจีวรญฺจ ปโตฺต จ วาสิ สูจิ จ พนฺธนํ,
ปริสฺสาวน อเฏฺฐเตน-ยุตฺตโยคสฺส ภิกฺขุโน’’ติ;

อิเม สมณปริกฺขาเร อาหริตฺวา อทาสิ มหาปุริโส อรหทฺธชํ นิวาเสตฺวา อุตฺตมํ ปพฺพชฺชาเวสํ คณฺหิตฺวา สาฎกยุคลํ อากาเส ขิปิ ตํ พฺรหฺมา ปฎิคฺคเหตฺวา พฺรหฺมโลเก ทฺวาทสโยชนิกํ สพฺพรตนมยํ ทุสฺสเจติยมกาสิฯ

‘‘กิเลส อปฺปหีเณปิ=มหาสตฺตสฺส ตํ ขเณ,
ยสฺสานุภาวโต เอวํ ทุสฺสจูฬา หิ ปูชิตา
ตสฺมา ตมฺม มหาโพธิ-สตฺตานํ ปฎิปตฺติยํ,
น กเรยฺย มหุสฺสาหํว-โก หิ นาม พุโธ ชโน’’ติ;

จูฬามณิทุสฺส ถุปทฺวยกถา

๙. โพธิสโตฺต ปพฺพชิตฺวา อนุกฺกเมน ราชคหํ คนฺตฺวา ตตฺถ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปณฺฑว ปพฺพตปพฺภาเร นิสินฺโน มคธราเชน รเชฺชน นิมนฺติยมาโน ตํ ปฏิกฺขิปิตฺวา สพฺพญฺญุตํ ปตฺวา ติสฺสวิชิตํ อาคมนตฺถายเตนคหิต ปฏิโญฺญ อาฬารํ-อุทฺทกญฺจ อุปสงฺกมิตฺวา เตสํ สนฺติเก อธิคตวิเสเสน อปริตุโฏฺฐ ฉพฺพสฺสานิ มหาปธานํ ปทหิตฺวา วิสาข ปุณฺณม ทิวเส เสนานิคเม สุชาตาย ทินฺนปายาสํ ปริภุญฺชิตฺวา เนรญฺชราย นทิยา สุวณฺณปาตึ ปวาเหตฺวา เนรญฺชราย ตีเร มหาวนสเณฺฑ นานาสมาปตฺตีหิ ทิวาภาคํ วิตินาเมตฺวา สายณฺห สมเย โสตฺถิเยน ทินฺนํ ติณมุฏฺฐึ คเหตฺวา กาเฬน นาคราเชน อภิตฺถุตคุโณ โพธิมณฺฑํ อารุยฺห ติณานิฯ สตฺถริตฺวา น ตาวีมํ ปลฺลงฺกํ ภิณฺทิสฺสามิ ยาว เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตี’’ติ ปฏิญฺญํ กตฺวา ปาจีน ทาสาภิมุโข นิสีทิตฺวา-สูริเย อนตฺถมิเตเยว มารพลํ วิธเมตฺวา ปฐมยาเม ปุเพฺพ นิวาส ญาณํ มชฺฌิมยาเม จุตูปปาตญาณํ ปตฺวา ปจฺฉิมยามาวสาเน ทสพล จตุเวสารชฺชาทิ สพฺพ คุณปติมณฺฑิตํสพฺพญฺญุตญาณํ ปฏิวิชฺฌิตฺวา สตฺต สตฺตาหํ โพธิสมีเปเยว วีตินาเมตฺวา อฏฺฐเม สตฺตาเห อชปาล นิโคฺรธมูเล นิสินฺโน ธมฺมคมฺภีรตา ปจฺจเวกฺขเนน อโปฺปสฺสุกฺกตํ อาปชฺชมาโน ทสทหสฺสี มหาพฺรหฺม ปริวาเรน สหมฺปติ มหาพฺรหฺมุนา อายาจิต ธมฺมเทสโน พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โอโลเกโนฺต พฺรหฺมุโน อเชฺฌสนํ อาทาย กสฺส นุ โข ปฐมํ ธมฺมํ เทเสยฺยนฺติ โอโลเกโนฺต อาฬารุทฺทกานํ กาลกตภาวํ ญตฺวา ปญฺจวคฺคียานํ ภิกฺขุนํ พหูปการตํ อนุสฺสริตฺวา อุฏฺฐายาสนา กาสิปุรํ คจฺฉโนฺต อนฺตรามเคฺค อุปเกน สทฺธึ มเนฺตตฺวา อาสาฬฺหิปุณฺณม ทิวเส อิสิปตเน มิคทาเย ปญฺจ วคฺคิยานํ ภิกฺขุนํ วสนฏฺฐานํ ปตฺวา เต อนนุจฺฉวิเกน อาวุโส วาเทน สมุทาจรเนฺต อญฺญาเปตฺวา ธมฺมจกฺกํ ปวเตฺตโนฺต อญฺญาโกณฺฑญฺญเตฺถรปมุเข อฏฺฐารส โกฏิโย อมตปานํ ปาเยสิฯ

ตโต ปฏฺฐาย จตฺตาลีส สํวจฺฉรานิ ฐตฺวา จตุราสีติ ธมฺมกฺขนฺธ สหสฺสานิ เทเสตฺวา คณนปถมตีเต สเตฺต ภวกนฺตารโต สนฺตาเรตฺวา สพฺพพุทฺธกิจฺจานิ นิฏฺฐเปตฺวา กุสินารายํ อุปวตฺตเน มลฺลานํ สาลวเน ยมกสาลาน มนฺตเร อุตฺตสีสกํ ปญฺญเตฺต มญฺจเก วิสาขปุณฺณม ทิวเส ทกฺขิเณน ปเสฺสน สโต สมฺปชาโน อนุฏฺฐานเสยฺยาย นิปชฺชิฯ ตทา กิร ภควโต ปูชาย ยมกสาลา สพฺพปาลิผุลฺลา มูลโต ปฏฺฐาย ยาว อคฺคา เอกจฺฉนฺนา อเหสุํฯ น เกวลญฺจ ยมกสาลาเยว สเพฺพปิ รุกฺขสาขา สพฺพปาลิผุลฺลาว อเหสุํฯ

น เกวลญฺจ ตสฺมึเยว อุยฺยาเน สกเลปิ ทสสหสฺส จกฺกวาเฬ ผลุปค รุกฺขา ผลํ คณฺหึสุฯ สพฺพรุกฺขานํ ขเณฺธสุ ขณฺธ ปทุมานิ, วลลีสุ วลลิปทุมานิฯ อากาเส อุโลฺลกปทุมานิ, ปถวิตลํ ภิณฺทิตฺวา ทณฺฑกปทุมานิ ปุปฺผึสุฯ สโพฺพ มหา สมุโทฺท ปญฺจวณฺณ ปทุมสญฺฉโนฺน อโหสิ ติโยชน สหสฺสวิตฺถโต ปน หิมวา ฆนพทฺธโมรปิญฺฉกลาโป วิย นิรนฺตรํ มาลาทามควกฺขิโต วิย สุฏฺฐุ ปีเฬตฺวา อาพทฺธปุปฺผวฏํสโก วิย สุปูริต ปุปฺผจเงฺคฏกํ วิย จ อติรมณีโย อโหสิฯ

ยมกสาลา ภุมฺมเทวตานิ สญฺจาลิตกฺขวิฏธฏปา ตถาคตสรีรสฺส อุปริปุปฺผานิ วิกิรนฺติฯ ทิพฺพานิปิ มณฺทารว ปุปฺผานิ อนฺตลิกฺขา ปตนฺติฯ ตานิ โหนฺติ สุวณฺณ วณฺณานิ ปณฺณจฺฉตฺตปฺปมาณานิ มหาตุมฺพมตฺตํ เรณุ คณฺหนฺติ น เกวลญฺจ มณฺทารว ปุปฺผาเนว, อญฺญานิปิ สพฺพานิ ปาริจฺฉตฺตก ปุปฺผาทีนิ สุวณฺณวโงฺคฏกานิ รชตจโงฺคฏกานิ จ ปูเรตฺวา ปูเรตฺวา ติทส ปุเรปิ พฺรหฺมโลเกปิ ฐิตาหิ เทวตาหิ วิวิธานิ อนฺตรา อวิปฺปกิณฺณาเนว หุตฺวา อาคนฺตฺวา ปตฺตกึชกฺข เรณุ จุเณฺณหิ ตถาคตสฺส สรีรเมว โอกีรนฺติ น เกวลญฺจ เทวตานํเยว นาค สุปณฺณ มนุสฺสานมฺปิ อุปกปฺปน จณฺทน จุณฺณานิ น เกวลญฺจ จณฺทนจุณฺณาเนว กาฬา

นุสารี ตคร โลหิตจณฺทนาทิ สพฺพคณฺธชาตจุณฺณานิ, หริตาลญฺชน สุวณฺณ รชต จุณฺณานิ, สพฺพคณฺธวาส วิกติโย สุวณฺณ รชตาทิสมุเคฺค ปูเรตฺวา จกฺกวาฬ มุขวฏฺฏิอาทิสุ ฐิตาหิ เทวตาหิ ปวิทฺธา อนฺตรา อวิปฺปกิริตฺวา ตถาคตเสฺสว สรีรํ โอกิรนฺติ ทิพฺพานิปิ ตุริยานิ อนฺตลิเกฺข วชฺชนฺติฯ น เกวลญฺจ ตานิเยว สพฺพานิปิ ตนฺติพทฺธ จมฺมปริโยนทฺธ สุสิราทิ เภทานิ ทส สหสฺสจกฺกวาเฬ เทว-นาคว-สุปณฺณ-มนุสฺสานํ ตุริยานิ เอกจกฺกวาเฬ สนฺนิปติตฺวา อนฺตลิเกฺข วชฺชนฺติฯ

วรจารณเทวตา กิร นาเมกา ทีฆายุกา เทวตา มหาปุริโส มนุสฺสปเถ นิพฺพตฺติตฺวา พุโทฺธ ภวิสฺสตีติ สุตฺว ปฏิสณฺธิทิวเส คณฺหิตฺวา คมิสฺสามาติ มาลา คนฺถิตุํ อารภิํสุ ตา คณฺถมานาว มหาปุริเส มาตุกุจฺฉิยํ นิพฺพเตฺต ตุเมฺภ กสฺส คณฺถถาติ วุตฺตา น ตาว ติฏฺฐาติ กุจฺฉิโต นิกฺขมน ทิวเส คเหตฺวา คมิสฺสามาติ อาหํสุ ปุน นิเกฺขโนฺตติ สุตฺวา มหาภินิกฺขมนทิวเส คมิสฺสามาติ มหาภินิกฺขมนํ นิกฺขโนฺตติ สุตฺวา อภิสโมฺพธิ ทิวเส คมิสฺสามาติฯ อชฺช อภิสมฺพุโทฺธติ สุตฺวา ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนทิวเส คมิสฺสามาติ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยีติ สุตฺวา ยมกปาฏิหาริยทิวเส คมิสฺสามาติฯ อชฺช ยมกปาฏิหาริยํ กรีติ สุตฺวา เทโว โรหนทิวเส คมิสฺสามาติฯ อชฺช เทโวโรหนํ กรีติ สุตฺวา อายุสงฺขาโรสฺสชฺชเน คมิสฺสามาติ อายุสงฺขารํ โอสฺสชีติ สุตฺวา น ตาว นิฏฺฐาติ ปรินิพฺพานทิวเส คมิสฺสามาติ?

อชฺช ภควา ยมกสาลานมนฺตเร ทกฺขิเณน ปเสฺสน สโต สมฺปชาโน สีหเสยฺยํ อุปคโต พลว ปจฺจุสมเย ปรินิพฺพายิสฺสติ ตุเมฺห กสฺส คณฺถถาติ วุตฺตา ปน กินฺนาเมตํ อเชฺชว มาตุกุจฺฉิยํ ปฏิสณฺธิํ คณฺหิ อเชฺชว กุจฺฉิโต นิกฺขโนฺต, อเชฺชว มหาภินิกฺขมนํ นิกฺขมิฯ อเชฺชวพุโทฺธ อโหสิ อเชฺชว ธมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิฯ อเชฺชว ยมกปาฏิหาริยํ อกาสิฯ อเชฺชว เทวโลกา โอตินฺณฺณาฯ อเชฺชว อายุสงฺขรํ โอสฺสชิฯ อเชฺชว กิร ปรินิพฺพุโตฯ นนุ นาม ทุติย ทิวเส ยาคุปาน กาลมตฺตมฺปิ ฐาตพฺพํ อสฺส, ทส ปารมิโย ปูเรตฺวา พุทฺธตฺตํ ปตฺตสฺส นาม อนนุจฺฉวิกนฺติ อปริ นิฏฺฐิตาว มาลาโย คเหตฺวา อาคมฺม อโนฺต จกฺกวาเฬ โอกาสํ อาลภมานา จกฺกวาฬ มุขวฏฺฏิยํ ลภิตฺวา อาธาวนฺติโย หเตฺถน หตฺถํ คีวาย คีวํ คเหตฺวา ตีณิ รตนานิ อารพฺภทฺวตฺติํสมหปุริสลกฺขณานิ ฉพฺพณฺณรํสิโย ทสปารมิโย อทฺธจฺฉฏฺฐานิ ชาตกสตานิ จุทฺทสฺส พุทฺธญาณานิ อารพฺภ คายิตฺวา ตสฺส ตสฺส อวสาเน สหาย เห สหาย เหติ วทนฺติฯ อิทเมตํ ปฏิจฺจวุตฺตํ-ทิพฺพานิปิ สํคีตานิ อนฺตลิเกฺข วตฺตนฺตีติฯ

ภควา ปน เอวํ มหติยา ปูชาย วตฺตมานยา ปฐมยาเม มลฺลานํ ธมฺมํ เทเสสิ มชฺฌิมยาเม สุภทฺทสฺส ธมฺมํ เทเสตฺวา ตํ มคฺคผเล ปติฏฺฐาเปสิ ปจฺฉิมยาเม ภิกฺขุ โอวทิตฺวา พลว ปจฺจูสสมเย มหาปถวิํ กเมฺปโนฺต อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายิ ปรินิพฺพุเต ปน ภควติ โลกนาเถ อานณฺทเตฺถโร มลฺลราชุนํ ตํ ปวตฺติํ อาโรเจติ เต สุตฺวาว คณฺธมาลํ สพฺพญฺจ ตาลาวจรํ ปญฺจ จ ทุสฺสยุคสตานิ อาทาย คนฺตฺวา ภควโต สรีรํ นเจฺจหิ - คีเตหิ - วาทิเตหิ - มาเลหิ - คเณฺธหิ สกฺกโรนฺตา ครุกโรนฺตา มาเนนฺตา - ปูเชนฺตา เจลวิตานานิ กโรนฺตา มณฺฑล มาลานิ ปฏิยาเทนฺตา เอวํ ตา ทิวสํ วีตินาเมสุํฯ

อถ เทวตานญฺจ โกสินารกานํ มลฺลานญฺจ เอตทโหสิ-อติวิกาโล โข อชฺช ภควโต สรีรฌาเปตุํ, เสฺวทานิ ภควโต สรีรํ ฌเปสฺสามาติ ตถา ทุติยมฺปิ ทิวสํ วีตินาเมสุํฯ ตถา ตติยํ จตุตฺถํ ปญฺจมํ ฉฏฺฐมฺปิ ทิวสํ วีตินาเมสุํ สตฺต เม ทิวเส เทวตา จ โกสินารกา มลฺลา จ ภควโต สรีรํ ทิเพฺพหิ มานุสเกหิ จ นเจฺฉหิ - คีเตหิ - วาทิเตหิ - มาเลหิ - คเณฺธหิ สกฺกาโรโนฺต ครุก

โรนฺตา มาเนนฺตา ปูเชนฺตา นครมเชฺฌน นีหริตฺวา ยตฺถ มกุฏพนฺธนํ นาม มลฺลานํ เจติยํ ตตฺถ นิกฺขิปึสุ

เตน โข ปน สมเยน กุสินารา ยาว สนฺธิสมล สํกฏีราชนฺนุมเตฺตน โอธินา มณฺฑารว ปุเปฺผน สตฺถตา โหติ อถ โข โกสินารกา มลฺลา ภควโต สรีรํ จกฺกวตฺติสฺส สรีรํ วิย อหเตน วเตฺถน เวเฐสุํ อหเตน วเตฺถน เวเฐตฺวา วิหเตน กปฺปาเสน เวเฐสุํ วิหเตน กปฺปาเสน เวเฐตฺวา อหเตน วเตฺถน เวเฐสุํฯ เอเตเนว นเยน ปญฺจหิยุคสเตหิ เวเฐตฺวา อายสาย เตลโทณิยา ปกฺขิปิตฺวา อญฺญิสฺสา อายสาย โทณิยา ปฏิกุเชฺชตฺวา สพฺพคนฺธานํ จิตกํ กริตฺวา ภควโต สรีรํ จิตกํ อาโรเปสุํฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหา กสฺสโป ปาวาย กุสินารํ อทฺธา นมคฺค ปฏิปโนฺน โหติ มหตาภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธึ ปญฺจมเตฺตหิ ภิกฺขุสเตหิ เตน โข ปน สมเยน เถเร จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สเคฺค นิพฺพตฺตา เทวตา ตสฺมึ สมาคเม เถรํ อทิสฺวา กุหินฺนุ โข อมฺหากํ กุลุปค เถโรติ อาวเชฺชโนฺต อนฺตรามคฺคปฏิปนฺนํ ทิสฺวา อมฺหากํ กุลุปค เถเร อวนฺทิเต จิตโก มา ปชฺชลิตฺถาติ อธิฏฺฐิหึสุฯ

อถ โข จตฺตาโร มลฺลปาโมกฺขา สีสํ นหาตา อหตานิ วตฺถานิ นิจตฺถา วี สํรตนสติกํ จนฺทนจิตกํ อาลิเมฺปสฺสามาติ อฏฺฐปิ โสลสปิ ทฺวตฺตึสาปิ ชนา หุตฺวา ยมก อุกฺกโย คเหตฺวา ตาลวเณฏหิ วิชนฺตา ภสฺตานิ ธมนฺตา น สโกฺกนฺติเยว อคฺคึ คาหาเปตุํฯ อถ โข โกสินารกา มลฺลา จิตกสฺส อปชฺชลน การณํ อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ ปุจฺฉิตฺวํ เทวตานํ อภิปฺปายํ สุตฺวา มหา กสฺสโป กิร โภ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ สทฺธึ ทสพลสฺส ปาเท วนฺทิสฺสามีติ อาคจฺฉติ ตสฺมึ กิร อนาคเต จิตโก น ปชฺชลติ กีทิโส โภโส ภิกฺขุ กาโล โอทาโต ทีโฆ รโสฺส เอวรูเป นาม โภ ภิกฺขุมฺหิ ฐิโต กึ ทสพลสฺส ปรินิพฺพานํ นามาติ เทจิ คนฺธมาลาทิ หตฺถา ปฏิปถํ คจฺฉึสุ เกจิ วีถิโย วิจิตฺตา กตฺวา อาคมนมคฺคํ โอโลกยมานา อฏฺฐํสุฯ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป เยน กุสินารา มกูฏพนฺธนํ นาม มลฺลานํ เจติยํ, เยน ภควโต จิตโก เตนุปสงฺกมิฯ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ จีวรํ กตฺวา ติกฺขตฺตุํ จิตกํ ปทกฺขิณํ กตฺวา อาวเชฺชโนฺตว สลฺลเกฺขสิ-อิมสฺมึ ฐาเน ปาทาติ ตเต ปาทสมีเป ฐตฺวา อภิญฺญาปาทกํ จตฺตฺถชฺฌานํ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย อรสหสฺส ปติมณฺฑิตา ทสพลสฺส ปาทา สทฺธึ กปฺปาส ปฏเลหิ ปญฺจทุสฺสยุคสตานิ สุวณฺณโทณึ วณฺทนจิตกญฺจ เทฺวธา กตฺวา มยฺหํ อุตฺตมเงฺค สิรสิ ปติฏฺฐหนฺตูติ อธิฏฺฐาสิ สห อธิฏฺฐาน จิเตฺตน ตานิ ทุสฺสยุคาทีนิ เทฺวธา กตฺวา วลาหกนฺตรา ปุณฺณจโนฺท วิย ปาทา นิกฺขมึสุฯ

เถโร วิกสิต รตฺตปทุม สทิเส หเตฺถ ปสาเรตฺวา สุวณฺณวเณฺณ สตฺถุ ปาเท ยาว โคปฺผกา พาฬฺหํ คเหตฺว อตฺตโน สิรวเร ปติฏฺฐาเปสิ มหาชโน ตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา เอกปฺปหาเร เนว มหานาทํ นทิฯ คนฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา ยถารุจึ วณฺทิฯ เอว ปน เถเรน จ มหาชเนน จ เตหิ จ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ วณฺทิต มเตฺตเถรสฺส หตฺถโต มุญฺจิตฺวา อลตฺตก วณฺณานิ ภควโต ปาทตาลานิ ทารุอาทิสุ กิญฺจิ อจาเลตฺวาว ยถาฏฺฐาเน ปติฏฺฐหึสุฯ ภควโต ปาเทสุ นิกฺขมเนฺตสุ วา ปวิสเนฺตสุ วา กปฺปาสอํสุ วา ทสาตนฺตุ วา เตลพินฺทุ วา ทารุขณฺฑํ วา ฐานา จลิตํ นาม นาโหสิฯ สพฺพํ ยถาฏฺฐาเน ฐิตเมว อโหสิฯ อุฏฺฐหิตฺวา ปน อตฺถงฺคเต จเนฺท วิย สูริเย วิย จ ตถาคตสฺส ปาเทสุ อนฺตรหิเตสุ มหาชโน มหากนฺทิตํ กนฺทิฯ ปรินิพฺพุตกาลโต อธิกตรํ การุญฺญํ อโหสิ อถ โข เทวาตานุภาเวน ปเนส จิตเก สมนฺตโต เอกปฺปหาเรเนว ปชฺชลิฯ ฌายมานสฺส ภควโต สรีรสฺส ฉวิ จมฺม มํสาทีนํ เนว ฉาริกามตฺตมฺปิ อนฺตมโส ปญฺญายิตฺถ น มสิ, สุมน มกุล สทิสา ปน โธตมุตฺต สทิสา สุวณฺณสทิสา จ ธาตุโย อวสิสฺสึสุฯ

ทีฆายุก พุทฺธานญฺหิ สรีรํ สุวณฺณกฺขณฺธสทิสํ เอกฆนเมว โหติฯ ภควา ปน อหํน จิรํ ฐตฺวา ฐตฺวา ปรินิพฺพายามิฯ มยฺหํ สาสนํ น ตาว สพฺพตฺถ วิตฺถาริตํ, ตสฺมา ปรินิพฺพุตสฺสปิ เม สาสสมตฺตมฺปิ ธาตุํ คเหตฺวา อตฺตโน อตฺตโน วสนฏฺฐาเน เจติยํ กตฺวา ปริจรโนฺต มหาชโน สคฺคปรายโน โหติติ ธาตูนํ วิกิรณํ อธิฏฺฐาสิฯ กติ ปนสฺส ธาตุโย วิปฺปกิณฺณา, กติ น วิปฺปกิณฺณาติ จตโสฺส ทาฏฺฐา, เทฺว อกฺขกา, อุณฺหีสนฺติ อิมา สตฺตธาตุโย น วิปฺปกิณฺณาฯ เสสา วิปฺปกิรึสุฯ ตตฺถ สพฺพขุทฺทกา ธาตุ สาสป พีชมตฺตา อโหสิ มหาธาตุ มเชฺฌ ภินฺน ตณฺฑุลมตฺตาฯ อติมหตี มเชฺฌ ภินฺนมุคฺค พีชมตฺตา อโหสิฯ

ทเฑฺฒ โข ปน ภควโต สรีเร อากาสโต อคฺคพาหุมตฺตาปิ ชงฺฆมตฺตาปิ ตาลกฺขณฺธมตฺตาปิ อุทกธารา ปติตฺวา จิตกํ นิพฺพาเปสิ น เกวลํ อากาสโตเยว ปริวาเรตฺวา ฐิตสาลรุกฺขานมฺปิ สาขนฺตร วิฏปนฺตเรหิ อุทกธารา นิกฺขมิตฺวา นิพฺพาเปสุํ, ภควโต จิตโก มหโนฺต, สมนฺตา ปถวิํ ภิณฺทิตฺวา ตํงคลสีสมตฺตา อุทกวฏฺฏิ เอฟิ้ก วฏํสก สทิสา คนฺตฺวา จิตกเมว คณฺหิ มลฺลราชาโน จ สุวณฺณฆเฏ รชตฆเฏ จ ปูเรตฺวา อาภต นานาคโณฺธทเกน สุวณฺณ รชตมเยหิ อฏฺฐทนฺตเกหิ วิกิริตฺวา จณฺทนจิตกํ นิพฺพาเปสุํฯ ตตฺถ จิตเก ฌยมาเน ปริวาเรตฺวา ฐิต สาลรุกฺขานํ สาขนฺตเรหิ วิฏปนฺตเรหิ ปตฺตนฺตเรหิ จ ชาเล อุคฺคจฺฉเนฺต ปตฺตํ วา สาขา วา ทฑฺฒา นาม นตฺถิ กิปิลฺลิกาปิ มกฺกฏกาปิ ปาณกาปิ ชาลานํ อนฺตเร เนว วิจรนฺติฯ

อากาสโต ปติต อุทกธาราสุปิ สาลรุเกฺขหิ นิกฺขนฺต◌ทกธาราสุปิ ปถวิํ ภิณฺทิตฺวา นิกฺขนฺต อุทกธาราสุปิ ธมฺมตาว ปมาณํ เอวํ จิตกํ นิพฺพาเปตฺวา ปน มลฺลราชาโน สณฺถาคาเร จตุชาติคณฺธ ปริภณฺฑํ กาเรตฺวา ลาช ปญฺจมานิ ปุปฺผานิ วิกิริตฺวา อุปริ เจลวิตานํ พณฺธาเปตฺวา สุวณฺณตารกาหิ ขเจตฺวา ตตฺถ คณฺธทาม มาลาทาม รตนทามานิ โอลเมฺพตฺวา สตฺถาคารโต ยาว มกุฏ พณฺธน สงฺขาตา สีสปฺปสาธน มงฺคลสาลา ตาว อุโภหิ ปเสฺสหิ สาณิกิลญฺช ปริเกฺขปํ กาเรตฺวา อุปริ เจลวิตานํ พณฺธาเปตฺวา สุวณฺณตารกาหิ ขเจตฺวา ตตฺถาปิ คณฺธทาม มาลาทาม รตนทามานิ โอลเมฺพตฺวา มณิทเณฺฑหิ ปญฺจวณฺณธเช อุสฺสเปตฺวา สมนฺตา ธชปตากา ปิริกฺขิปิตฺวา สิตฺตสมฺมฏฺฐาสุ วีถิสุ กทลิโย ปุณฺณฆเฏ จ ฐเปตฺวา ทณฺฑทีปิกา ชาเลตฺวา อลงฺกต หตฺถิกฺขเณฺธ สหธาตูหิ สุวณฺณโทณิํ ฐเปตฺวา มาลาคณฺธาทีหิ ปูเชตฺวา สาธุกีฬํ กีฬนฺตา อโนฺตนครํ ปเวเสตฺวา สณฺถาคาเร สรภมย ปลฺลเงฺก ฐเปตฺวา อุปริ เสตจฺฉตฺตํ ธารยิตฺวา สตฺติ หเตฺถหิ ปุริเสหิ ปริกฺขิปาเปตฺวา หตฺถีหิ กุเมฺภน กุมฺภํ ปหรเนฺตหิ ปริกฺขิปาเปตฺวา ตโต อเสฺสหิ คีวาย คีวํ ปหรเนฺตหิ ตโต รเถหิ อาณิโกฏิยา อาณิโกฏิํ ปหเนฺตหิ ตโต โยเธหิ พาหูหิ พาหุํ ปหรเนฺตหิ เตสํ ปริยเนฺต โกฏิยา โกฏิํ ปหรมาเนหิ ธนูหิ ปริกฺขิปาเปสุํฯ

อิติ สมนฺตา โยชนปฺปมาณํ ฐานํ สนฺนาหคจฺฉิตํ วิย กตฺวา อารกฺขํ สํวิทหิํสุฯ กสฺมา ปเนเต เอวมกํสูติฯ อิโต ปุริเมสุ ทฺวีสุ สตฺตาเหสุ เต ภิกฺขุสงฺฆสฺส ฐานนิสโชฺชกาสํ กโรนฺตา ขาทนีย โภชนียํ สํวิทหนฺตา สาธุกีฬาย โอกาสํ น ลภิํสุ ตโต เตสํ อโหสิ - อิมํ สตฺตาหํ สาธุกีฬํ กีฬิสฺสามฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ อมฺหากํ ปมตฺตภาวํ ญตฺวา โกจิเทว อาคนฺตฺวา ธาตุโย คณฺหยฺย-ตสฺมา อารกฺขํ ฐเปตฺวา กีฬิสฺสามาติ เตน เต เอวมกํสุฯ

อถ โข อโสฺสสิ โข ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ ภควา กิร กุสินารายํ ปรินิพฺพุโตติ กถํ อโสฺสสิ ปฐมเมวสฺส อมจฺจา สุตฺวา จินฺตยิํสุ? สตฺถา นาม ปรินิพฺพุโต, น โส สกฺกา ปุน อาหริตุ โปถุชฺชนิก สทฺธาย ปน อมฺหากํ รญฺญา สทิโส นตฺถิฯ สเจ เอส อิมินาว นิยาเมน สุณิสฺสติ, หทยมสฺส เอฬิสฺสติ ราชา โข ปนเมฺหหิ อนุรกฺขิตโพฺพติ เต ติโสฺส สุวณฺณโทณิโย อาหริตฺวา จตุมธุรสฺส ปูเรตฺวา รโญฺญ สนฺติกํ คนฺตฺวา เอตทโวจุํฯ เทว อเมฺหหิ สุปินโก ทิโฏฺฐ ตสฺส ปฏิ

ฆาตตุถํ ตุเมฺหหิ ทุกูลปฏฺฏํ นิวาเสตฺวา ยถา นาสาปุฏมตฺตํ ปญฺญายติ เอวํ จตุมธุรโทณิยํ นิปชฺชิตุํ วฏฺฏตีติฯ ราชา อตฺถวรกานํ วจนํ สุตฺวา เอวํ โหตุ ตาตา’ติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ตถา อกาสิฯ

อเถโก อมโจฺจ อลงฺการํ โอมุญฺจิตฺวา เกเส ปริกิริย ยาย ทิสาย สตฺถา ปรินิพฺพุโต ตทภิมุโข หุตฺวา อญฺชลิมฺปคฺคยฺห ราชานํ อาห- เทวมรณโต มุญฺจนกสโตฺต นาม นตฺถิฯ อมฺหากํ อายุวทฺธเกนา เจติยฏฺฐานํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ อภิเสกปิฏฺฐิกา ภควา สตฺถา กุสินารายํ ปรินิพฺพุโต ติ ราชา สุตฺวา วิสญฺญี ชาโต จตุมธุรโทณิ อุสฺมํ มุญฺจิ ราชานํ อุกฺขิปิตฺวา ทุติยาย โทณิยา นิปชฺชาเปสุํ โส สญฺญํ ลภิตฺวา ตาต กิํ วทถาติ ปุจฺฉิฯ สตฺถา มหาราช ปรินิพฺพุโตติ, ปุน วิสญฺญิ ชาโต จตุมธุรโทณิํ อุสฺมํ มุญฺจิฯ อถ นํ ตโตปิ อุกฺขิปิตฺวา ตติยาย โทณิยา นิปชฺชาเปสุํ โส ปุน สญฺญํ ปฏิลภิตฺวา ตาต กิํ วทถาติ ปุจฺฉิ สตฺถา มหาราช ปรินิพฺพุโตติฯ ราชา ปุน วิสญฺญี ชาโต จ มธุรโทณิ อุสฺมํ มุญฺจิฯ

อถ นํ ตโตปิ อุกฺขิปิตฺวา นหาเปตฺวา มตฺถเก ฆเฏหิ อุทกํ อาสิญฺจิํสุ ราชา สญฺญํ ปฏิลภิตฺวา อาสนา อุฏฺฐาย คนฺธปริภาวีเต มณิวณฺณเกเส สุวณฺณผลก วณฺณาย ปิฏฺฐิยํ ปกิริตฺวา ปวาฬงฺคุรวณฺณาหิ สุวฏฺฏิตงฺคุลีหิ สุวณฺณพิมฺพก วณฺณํ อุรํ สํสิพฺพโนฺต วิย คเหตฺวา ปริเทวมาโน อุมฺมตฺตกเวเสเนว อนฺตรวีถิํ โอติโณฺณ โส อลงฺกต นาฏก ปริวุโต นครา นิกฺขมฺม ชีวกมฺพวนํ คนฺตฺวา ยสฺมิํ ฐาเน นิสิเนฺนน ภควตา ธโมฺม เทสิโต ตํ โอโลเกตฺวา ภควา สพฺพญฺญุ นนุ เม อิมสฺมิํ ฐาเน นิสีทิตฺวา ธมฺมํ เทสยิตฺถ ตุเมฺห โสกสลฺลํ วิโนทยิตฺถฯ ตุเมฺห มยฺหํ โสกสลฺลํ นีหริตฺถฯ อหํ ตุมฺหากํ สรณํ คโตฯ อิทานิ ปน เม ปฏิวจนมฺปิ น เทถ ภควาติ ปุนปฺปุน ปริเทวิตฺวา นนุ ภควา อหํ อญฺญทา เอวรูเป กาเล ตุเมฺห มหาภิกฺขุสงฺฆปริวารา ชมฺพุทีปตเล จาริกํ จรถาติ สุณาม อิทานิ ปน อหํ ตุมฺหากํ อนนุรูปํ อยุตฺตํ ปวตฺติํ สุณามีติ เอว มาทีนิ จ วตฺตา สฏฺฐิมตฺตาหิ คาถาหิ ภควโต คุณํ อนุสฺสริตฺวา จิเนฺตสิ มม ปริเทวิเต เนว น สิชฺฌติฯ ทสพลสฺส ธาตุโย อาหราเปสฺสามิติ มลฺลราชุนํ ทูตญฺจ ปณฺณญฺจ ปาเหสิฯ

ภควาปิ ขตฺติโย, อหมฺปิ ขตฺติโย, อหมฺปิ อรหามิ ภควโต สรีรานํ ถูปญฺจ มหญฺจ กาเรตุนฺติ เปเสตฺวา ปน สเจ ทสฺสนฺติ สุนฺทรํ, โน เจ ทสฺสนฺติ อาหรณุปาเยน อาหริสฺสามีติ จตุรงฺคินิํ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา สยมฺปิ นิกฺขโนฺตเยว ยถา จ อชาตสตฺตุ เอวํ เวสาลิยํ ลิจฺฉวิราชาโน กปิลวตฺถุมฺหิ สกฺยราชาโน อลฺลกปฺปเก พุลโย รามคามเก โกฬิยา เวฐทีปเก พฺราหฺมโณ ปาวายญฺจ มลฺลา ทูตํ เปเสตฺวา สยมฺปิ จตุรงฺคินิยา เสนาย นิกฺขมิํสุเยว ตตฺถ ปาเจยฺยกา สเพฺพหิ อาสนฺนตรา กุสินาราโต ติคาวุตนฺตเร นคเร วสนฺติฯ ภควาปิ ปาวํ ปวิสิตฺวา กุสินารํ คโตฯ มหาปริหารา ปเนเต ราชาโน ปริหารา กาเรนฺตาว ปจฺฉโต ชาตาฯ เต สเพฺพปิ สตฺตน ครวาสิโน อาคตฺตฺวา อมฺหากํ ธาตุโย วา เทนฺตุ ยุทฺธํ วาติ กุสินารา นครํ ปริวารยิํสุฯ

ตโต มลฺลราชาโนเอตทโวจุํ-ภควาอมฺหากํคามเกฺขเตฺต ปรินิพฺพุโต, น มยํ สตฺถุ สาสนํ ปหิณิมฺห น คตฺตฺวา อานยิมฺหฯ สตฺถา ปส สยเมว อาคนฺตฺวา สาสนํ เปเสตฺวา อเมฺห ปโกฺกสเปสิ ตุเมฺหปิ โข ปน ยํ ตุมฺหากํ คามเกฺขเตฺต รตนํ อุปฺปชฺชติ น ตํ อมฺหากํ เทถ สเทวเก โลเก พุทฺธรตนสมํ รตนํ นาม นตฺถิ, เอวรูปํฯ อุตฺตมํ รตนํ ลภิตฺวา มยํ น ทสฺสมาติ เอวํ เต กลหํ วเฑฺฒตฺวา น โข ปน ตุเมฺหหิเยว มาตุ ถนโต ขิรํ ปีตํ, อเมฺหหิปิ ปีตํ ตุเมฺหเยว ปุริสา อเมฺห น ปุริสา โหตุ โหตูติ อญฺญมญฺญํ อหํการํ กตฺวา สาสน ปฏิสาสนํ เปเสนฺตา อญฺญมญฺญํ มานคชฺชิตํ คชฺชิํสุ ยุเทฺธ ปน สติ โกสินารกานํเยว ชโย อภวิสฺส, กสฺมา ธาตุปาสนตฺถํ อาคตา เทวตา เตสํ ปกฺขาอเหสุํฯ

ตโต โทโณ พฺราหฺมโณ อิมํ วิวาทํ สุตฺวา เอเต ราชาโน ภควเต ปรินิพฺพุตฏฺฐาเน วิวิทํ กโรนฺติ น โข ปเนตํ ปติรูปํ อลํ อิมินา กลเหน จูปสเมสฺสามิ น นฺติ อุณฺณตปฺปเทเส ฐตฺวา เทฺวภาณวารปริมาณํ โทณคชฺชิตํ นาม อโวจ ตตฺถ ปฏฺฐมกภาณวาเร ตาว เอกปทมฺปิ เต น ชานิํสุ ทุติยก ภาณวาร ปริโยสาเน'อาจริยสฺส วิย โภสโทฺท, อาจริยสฺส วิย โภ สโทฺท'ติ ส เพฺพ นี รวา อเหสุํ สกลชมฺพุทีปตเล กิร กุลฆเร ชาโต เยภุเยฺยน ตสฺส น อเนฺตวาสิโก นาม นตฺถิ อถ โส เต อตฺตโน วจนํ สุตฺวา ตุณฺหีภูเต วิทิตฺวา ปุน เอตทโวจ

''สุณนฺตุ โภโนฺต มม เอกวากฺยํ
อมฺหากํ พุโทฺธ อหุ ขนฺติวาโท,
น หิ สาธยํ อุตฺตม ปุคฺคลสฺส
สรีรภเงฺค สิยา สมฺปหาโร
สเพฺพว โภโนฺต สหิตา สมคฺคา
สโมฺมทมานา กโรมฏฺฐภาเค,
วิตฺถาริกา โหนฺตุ ทิสาสุ ถูปา
พหุชฺชโน จกฺขุมโต ปสโนฺน''ติ;

ตตฺรายมโตฺถ ''อมฺหากํ พุโทฺธ อหุ ขนฺติวาโท''ติ พุทฺธภูมิํ อปฺปตฺวาปิ ปารมิโย ปูเร โนฺต ขนฺติวาท ตาปสกาเล ธมฺมปาลกุมาร กาเล ฉทฺทนฺตหตฺถิกาเล ภูริทตฺต นาคราช กาเล จเมฺปยฺย นาคราช กาเล สงฺขปาล นาคราช กาเล มหากปิกาเล อเญฺญสุปิ พหูสุ ชาตเกสุ ปเรสุ โกปํ อกตฺวา ขนฺติเมว อกาสิฯ ขนฺติเมว วณฺณยิ, กิมงฺค ปน เอตรหิ อิฏฺฐานิเฏฺฐสุ ตา ทิลกฺขณํ ปโตฺต สพฺพถาปิ อมฺหากํ พุโทฺธ ขนฺติวาโท อโหสิฯ

ตสฺส เอวํ วิธสฺส น หิ สาธย อุตฺตมปุคฺคลสฺส สรีรภเงฺค สิยา สมฺปหาโร, ''น หิ สาธยนฺ ติ''น หิ สาธุ อยํ, ''สรีรภเงฺคติ สรีร ภงฺคนิมิตฺตํ ธาตุโกฏฺฐาสเหตูติ อโตฺถ ''สิยา สมฺปหา โร''ติ อายุธ สมฺปหาโร น หิ สาธุ สิยาติ วุตฺตํ โหติฯ ''สเพฺพว โภโนฺต สหิตา''ติ สเพฺพว ภว โนฺต สหิตา โภถ มา ภิชฺชิตฺถฯ ''สมคฺคาติ'' กาเยน วาจาย จ เอกสนฺนิปาตา เอกวจนา สมคฺ คา โภถ ''สโมฺมทมานา''ติ จิเตฺตนาปิ อญฺญมญฺญํ โมทมานา โภถฯ'กโรมฏฺฐภาเค''ติ ภคว ตา สรีรานิ อฏฺฐภาเค กโรมฯ ''จกฺขุมโต''ติ ปญฺจหิ จกฺขุหี จกฺขุตา พุทฺธสฺส, น เกวลํ ตุ เมฺหเยว พหุชฺชโน ปสโนฺน เตสุ เอโกปิ ลทฺธุ อยุโตฺต นาม นตฺถิติ พหุํ การณํ วตฺวา สญฺญาเปสิฯ

อถ สเพฺพปิ ราชาโน เอวมาหํสุ-เตน หิ พฺราหฺมณ ตฺวเญฺญว ภควโต สรีรานิ อฏฺฐธา สมํ สุวิภตฺตํ วิภชาหีติฯ เอวํ โภติ โข โทโณ พฺราหฺมโณ เตสํ ราชูนํ ปฏิสฺสุตฺวา ธาตุโย สมํ สุ วิภตฺตํ วิภชิฯ

ตตฺรายมนุกฺกโม โทโณ กิร เตสํ ปฏิสฺสุตฺวา สุวณฺณโทณิํ วิวราเปสิฯ ราชาโน อาคนฺตฺ วา โทณิยํ เยวตา สุวณฺณวณฺณา ธาตุโย ทิสฺวา ภควา สพฺพญฺญุ ปุเพฺพ มยํ ตุมฺหากํ ทฺวตฺติํส ลกฺขณ ปติมณฺฑิตํ ฉพฺพณฺณพุทฺธรสฺมิขจิตํ สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ อทฺทสาม อิทานิ ปน สุว ณฺณวณฺณา ธาตุโยว อวสิฏฺฐา ชาตา, น ยุตฺตมิทํ ภควา ตุมฺหากนฺติ ปริเทวิํสุฯ พฺราหฺมโณ ตสฺมิํ สมเย เตสํ ปมตฺตภาวํ ญตฺวา ทกฺขิณทาฐํ คเหตฺวา เวฐนฺตเร ฐเปสิ อถ ปจฺฉา สมํ สุ วิภตฺตํ วิภชิฯ สพฺพาปิ ธาตุโย ปากติก นาฬิยา โสฬส นาฬิโย อโหสุํฯ เอเกก นครวาสิโน เทฺว เทฺว นาฬิโย ลภิํสุฯ

พฺราหฺมณสฺส ปน ธาตุโย วิภชนฺตเสฺสว สโกฺกเทวานมิโณฺท เกน นุ โข สเทวกสฺส โลกสฺส กงฺขาเจฺฉทนาย จตุสจฺจกถาย ปจฺจยภูตา ภควโต ทกฺขิณทาฐา คหิตาติ โอโลเกโนฺต พฺราหฺมเณน คหิตาติ ทิสฺวา พฺราหฺมโณ ทาฐาย อนุจฺฉวิกํ สกฺการํ กาตุํ น สกฺขิสฺสติ คณฺหามิ นนฺติ เวฐนฺตรโต คเหตฺวา สุวณฺณ จโงฺคฎเก ฐเปตฺวา เทวโลกํ เนตฺวา จุฬามณี เจติเย ปติฎฺฐาเปสิ พฺราหฺมโณปิ ธาตุโย วิภชิตฺวา ทาฐํ อปสฺสโนฺต เกน เม ฐา คหิตาติ ปุจฺฉิตุมฺปิ นาสกฺขิฯ นนุ ตยา ธาตุโย วิภชิตา, กึ ตฺวํ ปฐมํเยว อตฺตโน ธาตูหิ อตฺถิภาวํ น อญฺญาสีติ, อตฺตนิ โทสาโรปนํ สมฺปสฺสมาโน มยฺหมฺปิ โกฎฺฐาสํ เทถาติ วตฺตุมฺปิ นาสกฺขิฯ

ตโต อยํ สุวณฺณกุโมฺภปิ ธาตุคติโกเยว เยน ตถาคตสฺส ธาตุโย มินิตาฯ อิมสฺสาหํ ถูปํ กริสฺสามีติ จิเนฺตตฺวา อิมํ เม โภโนฺต กุมฺภํ ททนฺตูติ อาห ตโต ราชาโน พฺราหฺมณสฺส กุมฺภมฺทํสุ ปิปฺผลิวนิยาปิ โข โมริยา ภควโต ปรินิพฺพุตภาวํ สุตฺวา ภควาปิ ขตฺติโย, มยมฺปิ ขตฺติโย มยมฺปิ, อรหาม ลภิตุํ ภควโต สรีรานํ ภาคนฺติ ทูตํ เปเสตฺวา ยุทฺธ สชฺชา นิกฺขมิตฺวา อาคตา เตสํ ราชาโน เอวมาหํสุ - นตฺถิ ภควโต สรีรานํ ภาโค, วิภตฺตานิ ภควโต สรีรานิ อิโต องฺคารํ ครถาติฯ เต ตโต องฺคารํ หรึสุฯ

อถ โข ราชา อชาตสตฺตุ กุสินาราย จ ราชคหสฺส จ อนฺตเร ปญฺจวีสติ โยชนมคฺคํ อฎฺฐ อุสภวิตฺถตํ สมตลํ กาเรตฺวา สาทิสํ มลฺลราชาโน มกุฎพณฺธนสฺส จ สณฺถาคารสฺส จ อนฺตเร ปูชํ กาเรสุํ ตาทิสํ ปญฺจวีสติโยชเนปิ มเคฺค ปูชา กาเรตฺวา โลกสฺส อนุกฺกณฺฐนตฺถํ สพฺพตฺถ อนฺตราปเณ ปสาเรตฺวา สุวณฺณโทณิยํ ปกฺขิตฺตธาตุโย สตฺติปญฺชเรน ปริกฺขิปาเปตฺวา อตฺตโน วิชิเต ปญฺจโยชนสต ปริมณฺฑเล มนุเสฺส สนฺนิปาตาเปสิฯ

เต ธาตุโย คเหตฺวา กุสินาราโต ธาตุกีฬํ กีฬนฺตา นิกฺขมิตฺวา ยตฺถ ยตฺถ วณฺณวนฺตานิ ปุปฺผานิ ปสฺสนฺติ, ตตฺถ ตตฺถ ธาตุโย สตฺติ อนฺตเร ฐเปตฺวา เตสํ ปุปฺผานํ ขีณกาเล คจฺฉนฺติฯ รถสฺส ธุรฎฺฐานํ ปจฺฉิมฎฺฐาเน สมฺปเตฺต สตฺต ทิวเส สาธุกีฬํ กีฬนฺติ เอวํ ธาตุโย คเหตฺวา อาคจฺฉนฺตานํ สตฺตวสฺสานิ สตฺตมาสานิ สตฺต จ ทิวสานิ วิติวตฺตานิ มิจฺฉาทิฎฺฐิกา สมณสฺส โคตมสฺส ปรินิพฺพุต กาลโต ปฎฺฐาย พลกฺกาเรน สาธุกีฬิกาย อุปทฺทุตมฺหา, สเพฺพ โน กมฺมนฺตา นฎฺฐาติ อุชฺฌายนฺตา มนํ ปทูเสตฺวา ฉฬาสีติสหสฺสมตฺตา อปาเย นิพฺพตฺตา, ขีณาสวา อาวชฺชิตฺวา มหาชโน มนํ ปทูเสตฺวา อปาเย นิพฺพโตฺตติ สกฺกํ เทวราชานํ ทิสฺวา ธาตุ อาหรณุปายํ กริสฺสามาติ ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา ธาตุ อาหรณุปายํ กาโรหิ มหาราชาติ อาหํสุฯ สโกฺก อาห ''ปุถุชฺชโน นาม อชาตสตฺตุนา สโม สโทฺธ นตฺถิ, น โส มม วจนํ กริสฺสติ อปิ จ โข มารวิภิสกสทิสํ วิภีสกํ ทเสฺสสฺสามิ ยกฺข คาหก ขิปนก อโรจเก กริสฺสามิ ตุเมฺห 'มหาราช อมนุสฺสา กุปิตา, ธาตุโย อาหราเปถาติ'ฯ วเทยฺยาถ เอวํ โส อาหราเปสฺสตีติฯ อถ โข สโกฺก ตํ สพฺพํ อกาสิฯ

เถราปิ ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา มหาราช อมนุสฺสา กุปิตํ, ธาตุโย อาหราเปหีติ ภณึสุ ราชา น ตาว ภเนฺต มยฺหํ จิตฺตํ ตุสฺสติฯ เอวํ สเนฺตปิ อาหรตูติ อาห สตฺตเม ทิวเส ธาตุโย อาหรึสุฯ เอวํ อาหตธาตุโย คเหตฺวา ราชา ราชคเห ถุปมกาสิ อิตเรปิ ราชาโน อตฺตโน อตฺตโน พลานุรูเปน นีหริตฺวา สกสกฎฺฐาเน ถูปมกํสุฯ โทณิปิ พฺราหฺมโณ ปิผฺผลีวนิยาปิ โมริยา สกสกฎฺฐาเน ถูปมกํสูติฯ

เอโก ถูโป ราชคเห - เอโก เวสาลิยา ปุเร,
เอโก กปิลวตฺถุสฺมึ - เอโก จ อลฺลกปฺปเก;

เอโก ถูโป รามคาเม - เอโก จ เวฐทีปเก,
เอโก ปาเจยฺยเก มเลฺล - เอโก จ กุสินารเก;

เย เต สารีริกา ถูปา - ชมฺพุวทีเป ปติฏฺฐิตา;
องฺคารกุมฺภถูเปหิ - ทส ถูปา ภวนฺติ เต;

ทสาปิ ถูปา ปุริสุตฺตมสฺส เย-
ยถานุรูปํ นรราช ปูชิตา,
สเพฺพน โลเกน สเทวเกน เต-
นมสฺสเนยฺยาจ ภวนฺติ สพฺพทาติ;

ทสถูปกถา

๑๐. เอวํ ปติฏฺฐิเตสุ ปน ถูเปสุ มหากสฺสปเตฺถโร ธาตูนํ อนฺตรายํ ทิสฺวา อชาตสตฺตุํ อุปสงฺกมิตฺวา มหาราช เอกํ ธาตุนิธานํ กาตุํ วฏฺฏตีติ อาห สาธุ ภเนฺต นิธานกมฺมํ ตาว มม โหตุ, ธาตุโย ปน กถํ อาหราเปมิติฯ น มหาราช ธาตุ อาหรณํ ตุยฺหํ ภาโร, อมฺหากํ ภาโรติฯ สาธุ ภเนฺต ตุเมฺห ธาตุโย อาหรถฯ อหํ ธาตุนิธานํ กริสฺสามีติฯ เถโร เตสํ เตสํ ราชกุลานํ ปริจรณมตฺตกเมว ฐเปตฺวา เสเสธาตุโย อาหริฯ

รามคาเม ปน ธาตุโย นาคา คณฺหึสุ ตาสํ อนฺตราโย นตฺถิ, อนาคเต ลงฺกาทีเป มหาวิหาเร มหาเจติยมฺหิ นิธิยิสฺส นีติฯ ตา น อาหริตฺถ, เสเสหิ สตฺตหิ นคเรหิ อาหริตฺวา ราชคหสฺส ปาจีน ทกฺขิน ทิสาภาเค ฐเปตฺวา อิมสฺมิํ ฐาเน โย ปาสาโณ อตฺถิ, โส อนฺตรธายตุ, ปํสุ สุวิสุทฺธา โหตุ, อุทกณฺจ มา อุฏฺฐหตูติ อธิฏฺฐาสิฯ

ราชา ตํ ฐานํ ขณาเปตฺวา ตโต อุทฺธฏ ปํสุนา อิฏฺฐิกา กาเรตฺวา อสีติ มหาสาวกานํ ถูเป กาเรติ อิธ ราชา กิํ กาเรหีติ ปุจฺฉนฺตานมฺปิ มหาสาวกานํเจติยา นีติ วทนฺติ น โกจิ ธาตุนิธานภาวํ ชานาติ อสีติหตฺถคมฺภีเร ปน ตสฺมิํ ปเทเส ชาเต เหฏฺฐา โลภสตฺถรํ สตฺถราเปตฺวา ตตฺถ ถูปาราเม เจติย ฆรปฺปมาณํ ตมฺพโลหมยํ เคหํ การาเปตฺวา อฏฺฐฏฺฐ หริ จณฺทนาทิมเย กรเณฺฑ จ ถูเป จ การาเปสิฯ

อถ โข ภควโต ธาตุโย หริจณฺทน กรเณฺฑ ปกฺขิปิตฺวา ตํ หริจณฺทนํ กรณฺฑํ อญฺญสฺมิํ หริจณฺทน กรเณฺฑ ตมฺปิ อญฺญสฺมินฺติ เอวํ อฏฺฐ หริจณฺทน กรเณฺฑ เอกโต กตฺวา เอเตเนว อุปาเยน อฏฺฐ กรเณฺฑ อฏฺฐสุ หริจณฺทน ถูเปสุ อฏฺฐ หริจณฺทนถูเป อฏฺฐสุ โลหิตจณฺทน กรเณฺฑสุ, อฏฺฐ โลหิตจณฺทนกรเณฺฑ อฏฺฐสุ โลหิตจณฺทนถูเปสุ, อฏฺฐโลหิต จณฺทนถูเป อฏฺฐสุ ทนฺตกรเณฺฑสุ, อฏฺฐ ทนฺตกรเณฺฑ อฏฺฐสุ ทนฺตถูเปสุ, อฏฺฐทนฺตถูเป อฏฺฐสุสพฺพ รตนกรเณฺฑสุ, อฏฺฐ สพฺพ รตนกรเณฺฑ อฏฺฐสุ สพฺพรตนถูเปสุ, อฏฺฐ สพฺพรตน ถูเป อฏฺฐสุ สุวณฺณกรเณฺฑสุฯ อฏฺฐสุวณฺณกรเณฺฑ อฏฺฐสุ สุวณฺณถูเปสุ, อฏฺฐสุวณฺณถูเป อฏฺฐสุรชตกรเณฺฑสุ, อฏฺฐ รชตกรเณฺฑ อฏฺฐสุ รชตถูเปเส อฏฺฐ รชตถูเป อฏฺฐสุ มณิกรเณฺฑสุ อฏฺฐมณิกเรณฺฑอฏฺฐสุวณฺณถูเปสุ, อฏฺฐ มณิถูเป อฏฺฐสุ โลหิตงฺก กรเณฺฑสุ, อฏฺฐโลหิตงฺกกรเณฺฑ อฏฺฐสุ โลหิตงฺกถูเปสุ, อฏฺฐ โลหิตงฺกถูเป อฏฺฐสุ มสารคลฺลถูเปสุ, อฏฺฐ มสารคลฺลถูเป อฏฺฐสุ ผลิก กรเณฺฑสุ, อฏฺฐ ผฬิก กรเณฺฑ อฏฺฐสุ ผฬิกถูเปสุ ปกฺขิปิ สพฺพ อุปริมํ ผฬิกเจติยํ ถูปาราม เจติยปฺปมาณํ อโหสิฯ

ตสฺส อุปริสพฺพรตนมยํ เคหํ กาเรสิ ตสฺส อุปริ สุวณฺณมยํ, ตสฺส อุปริ รชตมยํ, ตสฺส อุปริ ตมฺพโลหมยํ เคหํ กาเรสิ ตตฺถ สพฺพรตนมยํ วาลุกํ โอกิริตฺวา ชลช ถลช ปุปฺผานํ สหสฺสานิ วิปฺปกิริตฺวา อทฺธจฺฉฏฺฐานิ ชาตกสตานิ อาสีติ มหาเถเร สุโทฺธทน มหาราชานํ มหามายาเทวิํ สตฺต สหชาเต สพฺพาเนตานิ สุวณฺณมยาเนว กาเรสิ ปญฺจปญฺจสเต สุวณฺณรชตมเย ปุณฺณฆเฏ ฐปาเปสิ ปญฺจสุวณฺณธชสเต ปญฺจสเต สุวณฺณทีปเก จ การาเปตฺวา สุคนฺธเตลสฺส ปูเรตฺวา เตสุ ทุกูลวฏฺฏิโย ฐเปสิฯ

อถายสฺมา มหากสฺสโป มาลา มา มิลายนฺตุฯ คนฺธา มา วินสฺสนฺตุ, ทีปา มา วิชฺฌายนฺตูติ อธิฏฺฐหิตฺวา สุวณฺณปฏฺฏอกฺขรานิ ฉิณฺทาเปสิฯ อนาคเต ปิยทาโส นาม กุมาโร ฉตฺตํ อุสฺสาเปตฺวา อโสโก นาม ธมฺมราชา ภวิสฺสติ โส อิมํ ธาตุโย วิตฺถาริกา กริสฺสตีติ ราชา สพฺพป

สาธเนหิ ปูเชตฺวา อาทิโต ปฏฺฐาย ทฺวารํ ปิทหโนฺต นิกฺขมิ ตมฺพโลหทฺวารํ ปิทหิตฺวา อาวิญฺชน รชฺชุยํ กุญฺจิกมุทฺทิกํ พนฺธิ ตเตฺถว มหนฺตํ มณิกฺขนฺธํ ฐเปสิ อนาคเต ทฬิทฺทราชาโน อิมํ มณึ คเหตฺวา ธาตูนํ สกฺการํ กโรนฺตูติ อกฺขรานิ ฉิณฺทาเปสีฯ

สโกฺก เทวราชา วิสฺสกมฺมํ อามเนฺตตฺวา’ตาต, อชาตสตฺตุนา ธาตุนิธานํ กตํฯ เอตฺถ อารกฺขํ ฐเปหิ’ติ ปหิณิ โส อาคนฺตฺวา วาฬสงฺฆาฏยนฺตํ โยเชสิฯ กฏฺฐรูปกานิ ตสฺมึ ธาตุคเพฺภ ผฬิกวณฺณ ขเคฺค คเหตฺวา วาตสทิเสน เวเคน อนุปริยายนฺตํ โยเชตฺวา เอกาย เอว อาณิวา พนฺธิตฺวา สมนฺตโต คิญฺชก วสถากาเรน สิลาปริเกฺขปํ กตฺวา อุปริ เอกาย ปิทหิตฺวา ปํสุํ ปกฺขิปิตฺวา ภูมึ สมํ กตฺวา ตสฺสุปริ ปาสาณถูปํ ปติฏฺฐาเปสิฯ

ธาตุนิธาน กถา

๑๑. เอวํ นิฏฺฐิเต ธาตุนิธาเน ยาวตายุกํ ฐตฺวา เถโร ปรินิพฺพุโต, ราชาปิ ยถากมฺมํ คโต, เตปิ มนุสฺสา กาลกตา, อปรภาเค ปิยทาโส กุมาโร ฉตฺตํ อุสฺสาเปตฺวา อโสโก นาม ธมฺม ราชา หุตฺวา ตา ธาตุโย คเหตฺวา ชมฺพุทีเป จตุราสีติยา เจติย สหเสฺสสุ ปติฏฺฐาเปสิฯ กถํ พิณฺฑุสารสฺส กิร เอกสตํ ปุตฺตา อเหสุํ เต สเพฺพ อโสโก อตฺตนา สทฺธึ เอกมาติกํ ติสฺส กุมารํ ฐเปตฺวา ฆาเตสิฯ ฆาเตโนฺต จตฺตาริ วสฺสานิ อนภิสิโตฺต รชฺชํ กาเรตฺวา จตุนฺนํ วสฺสานํ อจฺจ เยน ตถาคตสฺส ปรินิพฺพานโต ทฺวินฺนํ วสฺสสตานํ อุปริ อฏฺฐารสเม วเสฺส สกลชมฺพุทีเป เอ กรชฺชาภิเสกํ ปาปุณิฯ

อภิเสกานุภาเวน อิมา ราชิทฺธิโย อาคตา มหาปถวิยา เหฏฺฐา โยชนปฺปมาเณ อาณา ปวตฺติ, ตถา อุปริ อากาเส, อโนตตฺตทหโต อฏฺฐหิ กาเชหิ โสฬส ปานียฆเฏ ทิวเส ทิวเส เทวตา อาหรนฺติฯ ยโต สาสเน อุปฺปนฺนสโทฺธ หุตฺวา อฏฺฐ ฆเฏ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อทาสิ เทฺว ฆเฏ สฏฺฐิมตฺตานํ ติปิฏก ภิกฺขุนํ เทฺวฆเฏ อคฺคมเหสิยา อสณฺธิมิตฺตาย จตฺตาโร ฆเฏ อตฺตนา ปริภุญฺชิฯ เทวตา เอว หิมวเนฺต นาคลตา ทนฺตกฏฺฐ นาม อตฺถิ สินิทฺธา มุทุกํ รสวนฺตํ, ตํ ทิว เส ทิวเส อาภิรนฺติ เยน รโญฺญ จ อคฺคมเหสิยา จ โสฬสนฺนํ นาฏกสหสฺสานํ สฏฺฐิมตฺตานํ ภิกฺขุสหสฺสานํ เทวสิกํ ทนฺตโปณกิจฺจํ นิปฺผชฺชิฯ

เทวสิกเมวสฺส เทวตา อคทามลกํ อคทหรีฏกํ สุวณฺณวณฺณญฺจ คณฺธสมฺปนฺนํ อมฺพ ปกฺกํ อาหรนฺติ ตถา ฉทฺทนฺต ทหโต ปญฺจวณฺณํ นิวาสน ปารุปณํ, ปีตกวณฺณํ หตฺถปุญฺฉนก ปฏฺฏํ ทิพฺพญฺจปานกํ อาหรนฺติ เทวสิกเมว ปนสฺส อนุเลปคณฺธํ ปารุปนตฺถาย อสุตฺตมยิกํ สุ มนปุปฺผปฏํ มหารหญฺจ อญฺชนํ นาคภวนโต นาคราชาโน อาหรนฺติฯ ฉทฺทนฺตทเหเยว อุฏฺ ฐิตสฺส สาลิโน นว จาห สหสฺสานิ ทิวเส ทิวเส สุวา อาหรนฺติฯ มูสิกา นิตฺถุส กเณ กโรนฺติ เอ โกปิ ขณฺฑตณฺฑุโล น โหติฯ รโญฺญ สพฺพฏฺฐาเนสุ อยเมว ตณฺฑุโล ปริโภคํ คจฺฉติฯ มธุมกฺ ขิกา มธุํ กโรนฺติฯ กมฺมารสาลาสุ อจฺฉา กูฏํ ปหรนฺติฯ ทีปิกา จมฺมานิ จาเลนฺติ กรวีก สกุณา อาคตฺตฺวา มธุรสฺสรํ วิกุเชนฺตา รโญฺญ พลิกมฺมํ กโรนฺติฯ

อิมาหิ อิทฺธีหิ สมนฺนาคโต ราชาเอก ทิวสํ สุวณฺณ สงฺขลิก พณฺธนํ เปเสตฺวา จตุนฺนํ พุทฺธานํ อธิคต รูปทสฺสนํ กปฺปายุกํ มหากาฬํ นาคราชานํ อานยิตฺวา เสตจฺฉตฺตสฺส เหฏฺฐา มหารเห ปลฺลเงฺก นิสีทาเปตฺวา อเนก สตวเณฺณหิ ชลช ถลช ปุเปฺผหิ สุวณฺณปุเปฺผหิ จ ปูชํ กตฺวา สพฺพาลงฺการ ปติมณฺฑิเตหิ จ โสฬสหิ นาฏก สหเสฺสหิ สมนฺตโต ปริกฺขิปิตฺวา อนนฺต ญาณสฺส ตาว เม สทฺธมฺมวร จกฺกวตฺติโน สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส รูปํ อิเมสํ อกฺขีนํ อาปาถํ กโรหีติ นิพฺพตฺตาสีติ อนุพฺยญฺชน ปติมณฺฑิตํ ทฺวตฺตึส มหา ปุริส ลกฺขณ สสฺสิรีกตาย วิกสิต กมลุปฺ ผล ปุณฺฑรีก ปติมณฺฑิตมิว สลิลตลํ ตาราคณรํสิชาล วิสรวิปฺผุตโสภาสมุชฺชลมิวคนตลํ นีล-ปีต-โลหิตาทิ เภท วิจิตฺตวณฺณรํสิ วินทฺธ พฺยามปฺปภา ปริเกฺขป วิลาสิตาย สญฺฌปฺปภา นุราค อิณฺทธนุ วิชฺชุลฺลตา ปริกฺขิตฺตมิว กนกคิริ สิขรํ นานาวิราค วิมลเกตุมาลา สมุชฺชลิตจา รุมตฺถกโสภํ นยนรสายนมิว พฺรหฺมเทว-มนุช นาค-ยกฺข คณานํ พุทฺธรูปํ ปสฺสโนฺต สตฺตทิวสํ อกฺขิปูชํ นาม อกาสิ

ราชา กิร อภิเสกํ ปาปุณิตฺวา ตีณิเยว สํวจฺฉรานิ พาหิรก ปาสณฺฑํ ปริคณฺหิ จตุเตฺถ สํวจฺฉเร พุทฺธสาสเน ปสีทินํ พฺราหฺมณ ชาติย ปาสณฺฑานญฺจ ปณฺฑรงฺค ปริพฺพาชกานญฺจ สฏฺฐิสหสฺสมตฺตานํ นิจฺจภตฺตํ ปฏฺฐเปสิฯ

อโสโก ปิตรา ปวตฺติตํ ทานํ อตฺตโน อเนฺตปุเร ตเถว ททมาโน เอกทิวสํ สีหปญฺชเร ฐิโต อุปสม ปริพาหิเรน อาจาเรน ภุญฺชมาเน อสํยตินฺทฺริเย อวินิต อิริยาปเถ ทิสฺวา จิเนฺตสิ อีทิสํ ทานํ อุปปริกฺขิตฺวา ยุตฺตฏฺฐาเน ทาตุํ วฏฺฏตีติ เอวํ จิเนฺตตฺวา อมเจฺจ อาหฯ คจฺฉถ ภเณ อตฺตโน อตฺตโน สาธุสมฺมเต สมณ พฺราหฺมเณ อเนฺตปุรํ อติหรถ, ทานํ ทสฺสามาติ อมจฺจา สาธุ เทวาติ รโญฺญ ปฏิสฺสุตฺวา เต เต ปณฺฑรงฺค ปริพฺพาชกาชีวก นิคณฺฐาทโย อาเนตฺวา อิเม มหาราช อมฺหากํ อรหโนฺตติ อาหํสุฯ

อถ ราชา อเนฺตปุเร อุจฺจาวจานิ อาสนานิ ปญฺญาเปตฺว อาคจฺฉนฺตูติ วตฺวา อาคตาคเต อาห อตฺตโน อตฺตโน อนุรูเป อาสเน นิสีทถาติ เอกเจฺจ ภทฺทปีฐเก เอกเจฺจ ผลกปีฐเกเส นิ สีทิํสุฯ ตํ ทิสฺวา ราชา นตฺถิ เอเตสํ อเนฺตสาโรติ ญตฺวา เตสํ อนุรูปํ ขาทนียํ โภชนียํ ทตฺวา อุโยฺยเชสิฯ

เอวํ คจฺฉเนฺต กาเล เอก ทิวสํ สีหปญฺชเร ฐิโต อทฺทส นิโคฺรธ สามเณรํ ราชงฺคเณน คจฺฉนฺตํ ทนฺตํ คุตฺตํ สนฺตินฺทฺริยํ อิริยาปถ สมฺปนฺนํฯ โก ปนายํ นิโคฺรโธ นาม, พิณฺฑุสาร รโญฺญ เชฏฺฐปุตฺตสฺส สุมนราช กุมารสฺส ปุโตฺตฯ ตตฺรายํ อานุปุพฺพี กถา-พิณฺฑุสาร รโญฺญ กิร ทุพฺพลกาเลเยว อโสก กุมาโร อตฺตนา ลทฺธํ อุเชฺชนิรชฺชํ ปหาย อาคนฺตฺวา สพฺพํ นครํ อตฺตโน หตฺถคตํ กตฺวา สุมน ราชกุมารํ อคฺคเหสิฯ

ตํ ทิวสเมว สุมนสฺส ราชกุมารสฺส สุมนา นาม เทวี ปริปุณฺณคพฺภา อโหสิฯ สา อญฺญา ตกเวเสน นิกฺขมิตฺวา อวิทูเร อญฺญตรํ จณฺฑาลคามํ สนฺธาย คจฺฉนฺติ, เชฏฺฐก จณฺฑาลสฺส เคหโต อวิทูเร เอกสฺมิํ นิโคฺรธ รุเกฺข อธิวตฺถาย เทวตาย อิโต สุมเนติ วหนฺติยา สทฺทํ สุตฺวา ตสฺสา สมีปํ คตา เทวตา อตฺตโน อานุภาเวน เอกํ สาลํ นิมฺมิณิตฺวา เอตฺถ วสาหีติ ปทาสิฯ สา ตํ สาลํ ปาวิสิฯ คตทิวเสเยว ปุตฺตํ วิชายิฯ

สา ตสฺส นิโคฺรธ เทวตาย ปริคฺคหิตตฺตา นิโคฺรโธเตฺวว นามํ อกาสิฯ เชฏฺฐก จณฺฑาโล ทฏฺฐทิวสโตปฺปภูติ ตํ อตฺตโน สามิธีตรํ วิย มญฺญมาโน นิพทฺธํ วฏฺฏํ ปฏฺฐเปสิฯ ราชธีตา ตตฺถ สตฺต วสฺสานิ วสิฯ นิโคฺรธกุมาโรปิ สตฺตวสฺสิโก ชาโต ตทา มหาวรุณเตฺถโร นาม เอโก อรหา ทารกสฺส เหตุสมฺปทํ ทิสฺวา วิหรมาโน สตฺตวสฺสิโกทานิ ทารโก กาโล นํ ปพฺพาเชตุนฺติ จิเนฺตตฺวา ราชธีตยา อาโรจาเปตฺวา นิโคฺรธกุมารํ ปพฺพาเชสิฯ กุมาโร ขุรเคฺคเยว อรหตฺตํ ปาปุณิฯ โส เอกทิวสํ ปาโตว สรีรํ ปฏิชคฺคิตฺวา อาจริยุปชฺฌานํ วตฺตํ กตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย มาตุอุปาสิกาย เคหทฺวารํ คจฺฉามีติ นิกฺขมิ มาตุ นิเวสนฏฺฐานญฺจสฺส ทกฺขิณทฺวาเรน นครํ ป วิสิตฺวา นครมเชฺฌน คนฺตฺวา ปาจีนทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา คนฺตพฺพํ โหติ เตน จ สมเยน อโสโก ธมฺมราชา ปาจีน ทิสาภิมุโข สีหปญฺชเร จงฺกมติฯ

ตํ ขณํเยว สิโคฺรโธ สามเณโร ราชงฺคณํ ปาปุณิ สนฺตินฺทฺริโย สนฺตมานโส ยุคมตฺตํ เปกฺขมาโนฯ เตน วุตฺตํฯ เอกทิวสํ สีหปญฺชเร ฐิโต อทฺทส นิโคฺรธสามเณรํ ราชงฺคเณน คจฺฉนฺตํ ทนฺตํ คุตฺตํ สนฺตินฺทฺริยํ อิริยาปถ สมฺปนฺนนฺติฯ ทิสฺวา ปนสฺส เอตทโหสิ? อยํ ชโน สโพฺพปิ วิกฺขิตฺตจิโตฺตหนฺตมคปฏิภาโค, อยมฺปน ทารโก อวิกฺขิตฺตจิโตฺต อติวิยสฺส อโลกิต วิโลกิตํ สมฺมิญฺชน ปสารณญฺจ โสภติ, อทฺธา เอตสฺส อพฺภนฺตเร โลกุตฺตรธโมฺม ภวิสฺสตีติ รโญฺญ สหทสฺสเนเนว สามเณเร จิตฺตํ ปสีทิฯ เปมํ สณฺฐหิ กสฺมา? ปุเพฺพ กิร ปุญฺญ กรณกาเล เอส รโญฺญ เชฏฺฐภาตา วาณิชโก อโหสิฯ

อถ ราชา สญฺชาตเปโม สพหุมาโน สามเณรํ ปโกฺกสถาติ อมเจฺจ เปเสสิ อติจิรายตีติ ปุน เทฺว ตโย เปเสสิ ตุริตํ อาคจฺฉตูติ สามรเณโร อตฺตโน ปกติยา เอว อคมาสิ ราชา ปติรูปาสนํ ญตฺวา นิสีทถาติ อาหฯ อิโต จิโต จ โอโลเกตฺวา นตฺถิทานิ อโญฺญ ภิกฺขุติ สมุสฺสิต เสตจฺฉตฺตํ ราชปฟฺลงฺกํ อุปสงฺกมิตฺวา ปตฺตคหณตฺถาย รโญฺญ อาการํ ทเสฺสสิฯ ราชา ตํ ปลฺลงฺกํ สมีปํ คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา เอวํ จิเนฺตสิฯ อเชฺชวทานิ อยํ สามเณโร อิมสฺส เคหสฺส สามิโก ภวิสฺสติฯ สามเณโร รโญฺญ หเตฺถ ปตฺตํ ทตฺวา ปลฺลงฺกํ อภิรุหิตฺวา นิสีทิฯ

ราชา อตฺตโน อตฺถาย สมฺปาทิตํ สพฺพํ ยาคุ-กชฺชก ภตฺต วิกตึ อุปนาเมสิฯ สามเณโร อตฺตโน ยาปนมตฺตเมว สมฺปฏิจฺฉิฯ ภตฺตกิจฺจาวสาเน ราชา อาห สตฺถารา ตุมฺหากํ ทิโนฺนวาทํ ชานาถาติ ชานมิ มหาราช เอกเทเสนาติฯ ตาต, มยฺหมฺปิ นํ กเถหีติ สาธุ มหาราชาติ รโญฺญ อนุรูปํ ธมฺมปเท อปฺปมาท วคฺคํ อนุโมทนตฺถาย อภาสิฯ

ราชา ปน อปฺปมาโท อมตปทํ, ปมาโท มจฺจุโน ปทนฺติ สุตฺว จ, อญฺญาตํ ตาต ปริโยสาเปหีติ อาห อนุโมทนาวสาเน ทฺวตฺตึส ธุรภตฺตานิ ลภิตฺวา ปุน ทิวเส ทฺวตฺตึส ภิกฺขุ คเหตฺวา ราชเนฺตปุรํ ปวิสิตฺวา ภตฺตกิจฺจมกาสิ ราชา อเญฺญปิ ทฺวตฺตึส ภิกฺขุ ตุเมฺหหิ สทฺธึเยว ภิกฺขํ คณฺหนฺตูติ เอเตเนว อุปาเยน ทิวเส ทิวเส วฑฺฒาเปเนฺต สฏฺฐิ สหสฺสานํ พฺราหฺมณ ปริพฺพาชกานํ ภตฺตํ อุปจฺฉิณฺทิตฺวา อโนฺต นิเวสเน สฏฺฐิสหสฺสานํ ภิกฺขุนํ นิจฺจภตฺตํ ปฏฺฐเปสิ, นิโคฺรธเตฺถร คเตเนว ปสาเทน, นิโคฺรธเตฺถโรปิ ราชานํ สปริสํ ตีสุ สรเณสุ ปญฺจสุ จ สีเลสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา พุทฺธสาสเน โปถุชฺชนิเกน ปสาเทน อจลปฺปสาทํ กตฺวา ปติฏฺฐาเปสิฯ

ปุน ราช อโสการามํ นาม มหาวิหารํ การเปตฺวา สฏฺฐิสหสฺสานํ ภิกฺขูนํ ภตฺตํ ปฏฺฐเปสิฯ สกลชมฺพุทีเป จตุราสีติยา นครสหเสฺสสุ จตุราสีติ วิหารสหสฺสานิ การาเปสิฯ จตุราสีติ เจติยสหสฺส ปติมณฺฑิตานิ ธเมฺมเนว โน อธเมฺมน, เอกทิวสํ กิร ราชา อโสการาเม มหาทานํ ทตฺวา สฏฺฐิสหสฺส สงฺฆสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มเชฺฌ นิสชฺช สงฺฆํ จตูหิ ปวฺจเยหิ ปวาเรตฺวา อิมํ ปญฺหํ ปุจฺฉิ ภเนฺต ภควโต เทสิต ธโมฺม นาม กิตฺตโก โหตีติฯ มหาราช นว องฺคานิ, ขณฺฑโต จตุราสีติ ธมฺมกฺขณฺธ สหสฺสานีติฯ

ราชา ธเมฺม ปสีทิตฺวา เอเกกํ ธมฺมกฺขณฺธํ เอเกเกน วิหาเรน ปูเชสฺสามีติ เอกทิวสเมว ฉนฺนวุติ โกฏิธนํ วิสฺสเชฺชตฺวา อมเจฺจ อาณาเปสิฯ เอถ ภเณ เอเกกสฺมึ นคเร เอกเมกํ วิหารํ กาเรนฺตา จตุราสีติยา นครสหเสฺสสุ จตุราสีติ วิหารสหสฺสานิ การาเปถาติ สยญฺจ อโสการาเม อโสก มหาวิหารตฺถาย กมฺมํ ปฏฺฐเปสิฯ

สโงฺฆ อิณฺทคุตฺตเตฺถรํ นาม มหิทฺธิยํ มหานุภาวํ ขีณาสวํ นวกมฺมาธิฏฺฐายกํ อทาสิฯ เถโร ยํ ยํ น นิฏฺฐาติ ตํ ตํ อตฺตโน อานุภาเวน นิฏฺฐาเปสิฯ เอวํ ตีหิ สํวจฺฉเรหิ วิหารกมฺมํ นิฏฺฐาเปสิฯ เอกทิวสเมว สพฺพนคเรหิ ปณฺณานิ อาคมึสุ อมจฺจา รโญฺญ อาโรเจสุํฯ นิฏฺฐิตานิ เทว จตุราสีติ วิหารสหสฺสานีติ อถ ราชา ภิกฺขุสงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา ภเนฺต มยา จตุราสีติ วิหารสหสฺสานิ การิตานิ ธาตุโยกุโต ลภิสฺสามีติ ปุจ ปุจฺฉิฯ

มหาราช ธาตุนิธานํ นาม อตฺถีติ สุโณมฯ น ปน ปญฺญายติ อสุกาฏฺฐาเนติ ราชา ราชคเห เจติยํ ภิณฺทาเปตฺวา ธาตุํ อปสฺสโนฺต ปฏิปากติยํ กาเรตฺวา ภิกฺขุ-ภิกฺขุนิโย-อุปาสก-อุปาสิกาโยติ จตโสฺส ปริสา คเหตฺวา เวสาลึ คโตฯ ตตฺราปิ อลภิตฺวา กปิฟวตฺถุํ, ตตฺราปิ อลภิตฺวา รามคามํ คโต, รามคาเม นาคา เจติยํ ภิณฺทิตุํ น อทํสุฯ เจติเย นิปติต กุทฺทาล ขณฺฑาขณฺฑํ โหติ เอวํ ตตฺราปิ อลภิตฺวา อลฺลกปฺปํ-ปาวํ-กุสินารนฺติ สพฺพตฺถ เจติยาติ ภิณฺ

ทิตฺวา ธาตุํ อลภิตฺวา ปฏิปากติกานิ กตฺวา ราชคหํ คนฺตฺวา จตโสฺส ปริสา สนฺนิปาเตตฺวา อตฺถิ เกนจิ สุตปุพฺพํ อสุกฏฺฐาเน นาม ธาตุ นิธานนฺติ ปุจฺฉิฯ

ตเตฺถโก วิส์วสฺส สติโก เถโร อสุกฏฺฐาเน ธาตุนิธานนฺติ น ชานามิฯ มยฺหํ ปน ปิตามหเตฺถโร มยิ สตฺตวสฺสิกกาเล มาลาจโงฺคฏกํ คาหาเปตฺวา เอหิ สามเณร, อสุก คจฺฉนฺตเร ปาสานถูโป อตฺถิ, ตตฺถ คจฺฉามาติ คนฺตฺวา ปูเชตฺวา อิมํ ฐานํ อุปธาเรตุํ วฏฺฏติ สามเณโรติ อาหฯ อหํ เอตฺตกเมว ชานามิ มหาราชาติ อาหฯ

ราชา เอตเทว ฐานนฺติ วตฺวา คเจฺฉ หราเปตฺวา ปาสาณถูปํ ปํสุญฺจ อปเนตฺวา เหฏฺฐา สุธาภูมิํ อทฺทสฯ ตโต สุธญฺจ อิฏฺฐกาโย จ หราเปตฺวา อนุปุเพฺพน ปริเวณา โอรุยฺห สตฺตรตนวาลิกํ อสีติ หตฺถานิ จ กฏฺฐรูปานิ สมฺปริวตฺตนฺตานิ อทฺทสฯ โส ยกฺข ทาสเก ปโกฺกสาเปตฺวา พลิกมฺมํ กาเรตฺวาปิ เนว อนฺตํ น โกฏิํ ปนฺนโนฺต เทวตา นมสฺสมาโน อหํ อิมา ธาตุโย คเหตฺวา จตุราสีติยา วิหารสหเสฺสสุ นิทหิตฺวา สกฺการํ กโรมิ มา เทวตา อนฺตรายํ กเรนฺตูติ อาหฯ

สโกฺก เทวราชา จาริกํ จรโนฺต ตํ ทิสฺวา วิสฺสกมฺมํ อามเนฺตตฺวา อาหฯ ตาต, อโสโก ธมฺมราชา ธาตุโย นีหริสฺสามีติ ปริเวณํ โอติโณฺณ, คนฺตฺวา กฏฺฐรูปานิ หาเรหีติ โส ปญฺจจูฬ์คาม ทารกเวเสนาคนฺตฺวา รโญฺญ ปุรโต ธนุกหโตฺถ ฐตฺวา หาเรมิ มหาราชาติ อาหฯ หร ตาตาติฯ สรํ คเหตฺวา สนฺธิมฺหิเยว วิชฺฌิ, สพฺพํ วิปฺปกิรียิตฺถฯ

อถ ราชา อาวิญฺชเน พทฺธ กุญฺจิก มุทฺทิกํ คณฺหิ, มณิกฺขนฺธํ ปสฺสิ, อนาคเต ทฬิทฺทราชาโน อิมํ มณิํ คเหตฺวา ธาตูนํ สกฺการํ กโรนฺตูติ ปน อกฺขรานิ ทิสฺวา กุชฺฌิตฺวา มาทิสํ นาม ราชานํ ทฬิทฺทราชาติ จตฺตุ ยุตฺตนฺติ ปุนปฺปุน ฆเฏฺตฺวา ทฺวารํ วิจริตฺวา อโนฺตเคหํ ปวิโฏฺฐฯ อฏฺฐารส วสฺสาธิกานํ ทฺวินฺนํ วสฺสสตานํ อุปริ อาโรปิตทีปา ตเถว ปชฺชลนฺติ นิลุปฺปล ปุปฺผานิ ตํ ขณํ อาหริตฺวา อาโรปิตานิ วิย, ปุปฺผสนฺถโร ตํ ขณํ สนฺถโต วิย, คนฺธา ตํ มุหุตฺตํ ปิํสิตฺวา ฐปิตา วิยฯ

ราชา สุวณฺณปฏฺฏํ คเหตฺวา อนาคเต ปิยทาโสนาม กุมาโร ฉตฺตํ อุสฺสาเปตฺวา อโสโก นาม ธมฺมราชา ภวิสฺสติ โส อิมา ธาตุโย คเหตฺวา วิตฺถาริกา กริสฺสตีติ วาเจตฺวา ทิโฏฺฐ’หํ อโยฺยน มหากสฺสปเตฺถเรนาติ วตฺวา วามหตฺถํ อาภุชิตฺวา ทกฺขิณหเตฺถน อโปฺปเฐสิฯ

โส ตสฺมิํ ฐาเน ปริจรณก ธาตุมตฺตกเมว ฐเปตฺวา เสสธาตุโย สพฺพา คเหตฺวา ธาตุฆรํ ปุเพฺพ ปิหิตนเยเนว ปิทหิตฺวา สพฺพํ ยถา ปกติยาว กาเรตฺวา อุปริ ปาสาณเจติยํ ปติฏฺฐาเปตฺวา จตุราสีติยา วิหารสหเสฺสสุธาตุโย ปติฏฺฐาเปสิ เอวํ ชมฺพุทีปตเล อโสโก ธมฺมราชา จตุราสิติ เจติย สหสฺสานิ การาเปสิฯ

สเพฺพ ถูปา สพฺพโลเกกทีปา สเพฺพสํ เย สคฺคโมกฺขาวหา จ, หิตฺวา สพฺพํ กิจฺจมญฺญํ ชเนน วณฺทยฺยา เต สพฺพถา สพฺพกาลนฺติฯ

จตุราสีติ สหสฺส ถูปกถา

๑๒. เอวํ อโสโก ธมฺมราชา จตุราสีติ วิหารสหสฺสมหํ กตฺวา มหาเถโร วณฺทิตฺวา ปุจฺฉิ ทายาโทมฺหิ ภนฺเต พุทฺธสาสเน’ติฯ กิสฺส ทายาโท ตฺวํ มหาราช, พาหิรโก ตฺวํ สาสนสฺสาติฯ ภนฺเต ฉนฺนวุติโกฏิธนํ วิสฺสเชฺชตฺวา จตุราสีติ วิหารสหสฺสานิ สเจติยานิ การาเปตฺวา อหํ น ทายาโท, อเญฺญ โก ทายาโทติ, ปจฺจย ทายโก นาม ตฺวํ มหาราช, โย ปน อตฺตโน ปุตฺตญฺจ ธีตรญฺจ ปพฺพาเชติ, อยํ สาสเน ทายาโท นามาติฯ

เอวํ วุเตฺต อโสโก ราชา สาสเน ทายาทภาวํ ปตฺถยมาโน อวิทูเร ฐิตํ มหินฺทกุมารํ ทิสฺวา สกฺขิสฺสสิตฺวํ ตาต ปพฺพชิตุนฺติ อาหฯ กุมาโร ปกติยา ปพฺพชิตุกาโม รโญฺญ วจนํ สุตฺวา อติวิย ปาโมชฺชชาโต ปพฺพชามิ เทว, มํ ปพฺพาเชตฺวา สาสเน ทายาโท โหถาติ อาห เตน จ สมเยน ราชธีตา สงฺฆมิตฺตาปิ ตสฺมิํ ฐาเน ฐิตา โหติ ตํ ทิสฺวา อาห-’ตฺวมฺปิ อมฺม ปพฺพชิตุํ สกฺขิสฺสสี’ติ, สาธุ ตาตาติ สมฺปฏิจฺฉิฯ ราชา ปุตฺต น มนํ ลภิตฺวา ปหฏฺฐจิโตฺต ภิกฺขุสงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา ภนฺเต อิเม ทารเก ปพฺพาเชตฺวา มํ สาสเน ทายาทํ กโรถาติ สโงฺฆ รโญฺญ วจนํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา กุมารํ โมคฺคลิปุตฺต ติสฺสเตฺถเรน อุปชฺฌาเยน มหาเทวเตฺถเรน จ อาจริเยน ปพฺพชฺชาเปสิฯ มชฺฌนฺติกเตฺถเรน อาจริเยน อุปสมฺปาเทสิ อุปสมฺปทามาลเกเยว สหปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิฯ

สงฺฆมิตฺตายปิ ราชธีตาย อาจริยา อายุปาลเตฺถริ นาม, อุปชฺฌายา ปน ธมฺมปาลเตฺถรี นาม อโหสิฯ อถ มหินฺทเตฺถโร อุปสมฺปนฺน กาลโตปฺปภูติ อตฺตโน อุปชฺฌายเสฺสว สนฺติเก ธมฺมญฺจ วินยญฺจ ปริยาปุณโนฺต เทฺวปิ สงฺคิติโย อารุฬฺหํ ติปิฏก สงฺคหีตํ สาฏฺฐกถํ เถรวาทํ ติณฺณํ วสฺสานํ อพฺภนฺตเร อุคฺคเหตฺวา อตฺตโน อุปชฺฌายสฺส อเนฺตวาสิกานํ สหสฺสมตฺตานํ ภิกฺขูนํ ปาโมกฺขํ อโหสิฯ

เตน โข ปน สมเยน โมคฺคลิปุตฺตติสฺสเตฺถโร กตฺถ นุ โข อนาคเต สาสนํ สุปฺปติฏฺฐิตํ คเวยฺยาติ อุปปริกฺขโนฺต ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ สุปฺปติฏฺฐิตํ ภวิสฺสตีติ ญตฺวา เตสํ เตสํ ภิกฺขูนํ ภารํ กตฺวา เต เต ภิกฺขุ ตตฺถ ตตฺถ เปเสสิฯ

มชฺฌนฺติกเตฺถรํ กสฺมีร คนฺธาร รฏฺฐํเปเสสิ ตฺวํ เอตํ รฏฺฐํ คนฺตฺวา ตตฺถ สาสนํ ปติฏฺฐาเปหีติ มหาเทวเตฺถรํ ตเถว วตฺวา มหิํสกมณฺฑลํ เปเสสิฯ รกฺขิตเตฺถรํวนวาสิํ, โยนกธมฺมรกฺขิตเตฺถรํ อปรนฺตกํ, มหาธมฺมรกฺขิตเตฺถรํ มหารฏฺฐํ มหารกฺขิตเตฺถรํ โยนก โลกํฯ มชฺฌิมเตฺถรํ หิมวนฺตเทส ภาคํ, โสณเตฺถรํ-อุตฺตรเตฺถรญฺจ สุวณฺณภูมิํฯ อตฺตโน สทฺธิวิหาริกํ มหินฺทเตฺถรํ อิฏฺฏิยเตฺถเรน อุตฺติยเตฺถเรน ภทฺทสาลเตฺถเรน สมฺพลเตฺถเรน จ สทฺธิํ ตมฺพปณฺณิทีปํ คนฺตฺวา เอตฺถ สาสนํ ปติฏฺฐาเปถาติฯ สเพฺพปิ ตํ ตํ ทิสาภาคํ คจฺฉนฺตา อตฺตปญฺจมา อคมิํสุ สเพฺพปิ เถรา คตคตฏฺฐาเน มนุเสฺส ปสาเทตฺวา สาสนํ ปติฏฺฐาเปสุํฯ

มหินฺทเตฺถโร ปน ตมฺพปณฺณิทีปํ คนฺตฺวา สาสนํ ปติฏฺฐาเปหีติ อุปชฺฌาเยน ภิกฺขุสเงฺฆน จ อชฺฌิโฏฺฐ กาโล นุ โข เม ตมฺพปณฺณิทีปํ คนฺตุํ โนติ อุปธาเรโนฺต มุฏสีวรโญฺญ มหลฺลกภาวํ จิเนฺตสิฯ อยํ มหาราชา มหลฺลโก, น สกฺกา อิมํ คณฺหิตฺวา สาสนํ ปคฺคเหตุํ, อิทานิ ปนสฺส ปุโตฺต เทวานมฺปิยติโสฺส รชฺชํ กาเรสฺสติฯ ตํ คณฺหิตฺวา สกฺกา ภวิสฺสติ สาสนํ ปคฺคเหตุํ, หนฺท ยาว โส สมโย อาคจฺฉติ ตาว ญาตเก โอโลเกม, ปุน’ทานิ อิมํ ชนปทํ อาคเจฺฉยฺยาม วา น วาติฯ

โส เอวํ จินฺตตฺวา อุปชฺฌายญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ วณฺทิตฺวา อโสการามโต นิกฺขมฺม เตหิ อิฏฺฐิยาทีหิ จตูหิ เถเรหิ สงฺฆมิตฺตาย ปุตฺเตน สุมนสามเณเรน ภณฺฑุเกนก จ อุปาสเกน สทฺธึ ราชคหนคร อุปวตฺตเก ทกฺขิณ คิริชนปเท จาริกํ จรมาโน ญาตเก โอโลเกนฺต ฉ มาเส อติกฺกาเมสิ อถานุปุพฺพน มาตุนิเวสนฏฺฐานํ เวฏิส นครํ นาม สมฺปโตฺต สมฺปตฺตญฺจ ปน เถรํ ทิสฺวา เถรมาตา เทวี ปาเท สิรสา วณฺทิตฺวา ภิกฺขํ ทตฺวา เถรํ อตฺตนา กตํ เวฏิสคิริ วิหารํ นาม อาโรเปสิฯ

เถโร ตสฺมึ วิหาเร นิสโนฺน จินฺตสิ อมฺหากํ อิธ กตฺตพฺพ กิจฺจํ นิฏฺฐิตํฯ สมโย นุ โข อิทานิ ลงฺกาทิปํ คนฺตุนฺติฯ ตโต จินฺตสิ-อนุภวตุ ตาว เม ปิตรา เปสิตํ อภิเสกํ เทวานมฺปิยติโสฺส รตนตฺตยคุณญฺจ สุณาตุ, ฉณตฺถญฺจ นครโต นิกฺขมิตฺวา มิสฺสกปพฺพตํ อภิรูหตุ ตทา ตํ ตตฺถ ทกฺขิสฺสามาติฯ อถาปรํ เอกมาสํ ตเตฺถว วาสํ กเปฺปสิฯ

มาสาติกฺกเม สโกฺกเทวานมิโณฺท มหิณฺทเตฺถรํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจฯ’ กาลกโต ภเนฺต มุฏสีวราชา, อิทานิ เทวานมฺปิยติสฺส ราชา รชฺชํ กาเรติฯ สมฺมาสมฺพุเทฺธน จ ตุเมฺห วฺยากตา อนาคเต มหิโณฺท นาม ภิกฺขุ ตมฺพปณฺณิทีปํ ปสาเทสฺสตี’ติฯ ตสฺมา ติห โว ภเนฺต กาโล ทีปวรํ คมนาย, อหมฺปิ โว สหาโย ภวิสฺสามีฯ

เถโร ตสฺส วจนํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวาอตฺตสตฺตโม เวฏิส ปพฺพตวิหารา เวหาสํ อุปฺปติตฺว อนุราธปุรสฺส ปุรตฺถิมาย ทิสาย มิสฺสกปพฺพเต ปติฏฺฐหิ ยํ เอตรหิ เจติยปพฺพโตติปิ สญฺชานนฺติ ตสฺสมึ ทิวเส ตมฺพปณฺณิเป เชฏฺฐมูล นกฺขตฺตํ นาม โหติ ราชา นกฺขตฺตํ โฆสาเปตฺวา ฉณํ กโรถาติ อมเจฺจ อาณาเปตฺวา จตฺตาลีส ปุริส สหสฺสปริวาโร นครมฺภา นิกฺขมิตฺวา เยน มิสฺสกปพฺพโต เตน ปายาสิ มิควํ กีฬิตุกาโม อถ ตสฺมึ ปพฺพเต อธิวตฺถา เทวตา รโญฺญ เถเร ทเสฺสสฺสามีติ โรหิต มิครูปํ คเหตฺวา อวิทูเร ติณปณฺณานิ ขาทมานา วิย จรติฯ

ราชา ทิสฺวา อยุตฺตํ ทานิ ปมตฺตํ วิชฺฌิตุนฺติ ชียํ โปเฐสิฯ มโค อมฺพตฺถลมคฺคํ คเหตฺวา ปลายิตุํ อารภิ ราชาปิ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพณฺธโนฺต อมฺพตฺถลเมว อารุหิฯ มิโค เถรานํ อวิทูเร อนฺตรธายิฯ

มหิณฺทเตฺถโร ราชานํ อวิทูเร อาคจฺฉนฺตํ’มมํเยว ราชา ปสฺสตุ, มา อิตเร’ติ อธิฏฺฐหิตฺวา’ติสฺส! ติสฺส! อิโต เอหี’ติ อาหฯ ราชา สุตฺวา จินฺตสิ-อิมสฺมึ ตมฺพปณฺณิทีเป ชาโต มํ ติโสฺสติ นามํ คเหตฺวา อาลปิตุํ สมโตฺถ นาม นตฺถิฯ อยมฺปน ฉินฺนภินฺนปฏธโร ภณฺฑุกาสาววสโน มํ นาเมน อาลปติ, โก นุ โข อยํ ภวิสฺสติ มนุโสฺส วา อมนุโสฺส วาติฯ เถโร อาหฯ

> สมณา มยํ มหาราช - ธมฺมราชสฺส สาวกา,
> ตเวว อนุกมฺปาย - ชมฺพุทีปา อิธาคตาติ;

เตน สมเยน เทวานมฺปิยติสฺส ราชา จ อโสกธมฺมราชา จ อทิฏฺฐ สหายกา โหนฺติฯ เทวานมฺปิยติสฺส รเญฺญ จ ปุญฺญานุภาเวน ฉาตปพฺพตปาเท เอกสฺมึ เวฬุคุเมฺพ ติโสฺส เวฬุยฏฺฐิโย นิพฺพตฺตึสุ เอกา ลตายฏฺฐิ นาม, เอกา ปุปฺผยฏฺฐิ นาม เอกา สกุณยฏฺฐิ นามฯ ตาสุ ลตายฏฺฐิ สยํ รชตวณฺณา โหติ ตํ อลงฺกริตฺวา อุปฺปนฺนลตา กญฺจน วณฺณา ขายติ ปุปฺผยฏฺฐิยํ ปน นีล-ปีต-โลหิต-โอทาต-กาฬวณฺณานิ ปุปฺผานิ สุจิภตฺตวณฺฏ ปตฺต กิญฺชกฺขา หุตฺวา ขายนฺติ สกุณยฏฺฐิยํ หํสกุกฺกุฏ-ชีวํชีวกาทโย สกุณา นานาปฺปการานิ จ จตุปฺปทานิ สชีวานิ วิย ขายนฺติ สมุทฺทโตปิสฺส มุตฺตา-มณิ-เวฬุริยาทิ อเนกวิหิตํ รตนํ อุปฺปชฺชิฯ

ตมฺพปณฺณิยํ ปน อฏฺฐมุตฺตํ อุปฺปชฺชึสุ-ภยมุตฺตา คชมุตฺตา รถมุตฺตา อามลกมุตฺตา จล ยมุตฺตา องฺคุลีเวฐกมุตฺตา กกุธผลมุตฺตา ปากติกมุตฺตาติ โส ตา จ ยฏฺฐิโย ตา จ มุตฺตาโย อญฺญญฺจ พหุํ รตนํ อโสกสฺส ธมฺมรญฺโญ ปณฺณาการตฺถาย เปเสสิฯ อโสโกปิ ปสีทิตฺวา ปญฺจ ราชกกุธภณฺฑานิเจว อเญฺญ จ อภิเสกตฺถาย พหูปณฺณากาเร ปหิณิฯ น เกวลญฺจ เอตํ อามิส ปณฺณาการํ, อิมํ กิร ธมฺม ปณฺณาการมฺปิ เปเสสิฯ

''อหํ พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ-สงฺฆญฺจ สรณํ คโต,
อุปาสกตฺตํ เวเทสึ-สกฺยปุตฺตสฺส สาสเน,
อิเมสุ ตีสุ วตฺถูสุ-อุนฺนเมสุ นรุตฺตม,
จิตฺตํ ปสาทยิตฺวาน-สทฺธาย สรณํ วชา'ติ;''

ราชา อวิรสุตํ สาสนปวตฺตึ อนุสฺสรมาโน เถรสฺส ตํ ''สมณามยํ มหาราช ธมฺมราชสฺส สาวกา''ติ วจนํ สุตฺวา อยฺยา นุ โข อาคตาติ ตาวเทว อาวุธํ นิกฺขิปิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ สโมฺม ทนียํ กถํ กถยมาโน, สโมฺมทนียกถํ กุรุมาเนเยว ตสฺมิํ ตานิปิ จตฺตาลีส ปุริสสหสฺสานิ อา คนฺตฺวา ตํ ปริวาเรสุํฯ ตทา เถโร อิตเรปิ ชเน ทเสฺสสิฯ

ราชา ทิสฺวา อิเม กทา อาคตาติ ปุจฺฉิ มยา สทฺธิํเยว มหา ราชาติฯ อิทานิ ปน ชมฺพุทีเป อเญฺญปิ เอวรูปา สมณา สนฺตีติฯ มหาราช เอตรหิ ชมฺพุทีโป กาสาว ปโชฺชโต อิสิวาตปริ วาโต, ตสฺมิํ-

''เต วิชฺชา อิทฺธิปตฺตา จ เจโตปริยาย โกวิทา,
ขีณาสาว อรหโนฺต-พหู พุทฺธสฺส สาวกาติ'';

อถ ราชา ภเนฺต เสฺว รถํ เปเสสฺสามิฯ ตํ อภิรูหิตฺวา อาคเจฺฉยฺยาถาติ วตฺวา ปกฺกากมิ เถโร อจิรปกฺกนฺตสฺส รโญฺญ สุมณสามเณรํ อามเนฺตสิ เอหิ ตฺวํ สุมน ธมฺมสวนกาลํ โฆเสหีติ สามเณโร อภิญฺญาปาทกํ จตุตฺถชฺฌานํ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย อธิฏฺฐหิตฺวา สมาหิเตน จิเตฺ ตน สกลตมฺพปณฺณิทีปํ สาเจโนฺต ธมฺมสวนกาลํ โฆเสสิฯ

สามเณรสฺส สทฺทํ สุตฺวา ภุมฺมา เทวตา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ, เอเตนุปาเยน ยาว พฺรหฺม โลกา สโทฺท อพฺภุคฺคญฺฉิฯ เตน สเทฺทน มหาเทวตา สนฺนิปาโต อโหสิ เถโร มหนฺตํ เทวตา สนฺติปาตํ ทิสฺวา สมจิตฺตสุตฺตนฺตํ กเถสิฯ กถา ปริโยสาเน อสเงฺขยฺยานํ เทวานํ ธมฺมาภิสมโย อโหสิฯ พหู นาค สุปณฺณา จ สรเณสุ ปติฏฺฐหิํสุฯ อถ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ราชา เถรานํ รถํ เปเสสิฯ เถรา น มยํ รถํ อารุหามฯ คจฺฉ ตฺวํ, ปจฺฉา มยํ อาคจฺฉิสฺสามาติ วตฺวา เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อนุราธปุรสฺส ปจฺฉิมทิสาย ปฐมก เจติยฏฺฐาเน โอตริํสุฯ

ราชาปิ สารถิํ เปเสตฺวา อโนฺต นิเวสเน มณฺฑปํ ปฏิยาเทตฺวา จิเนฺตสิ' นิสีทิสฺสนฺติ นุ โข อยฺยา อาสเน น นิสีทิสฺสนฺตี''ติฯ ตเสฺสวํ จินฺตยนฺตเสฺสว สารถิ นครทฺวารํ ปตฺวา อทฺทส เถเร ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา จีวรํ ปารุปเนฺต, ทิสฺวา อติวิย ปสนฺนมานโส หุตฺวา อาคนฺตฺวา รโญฺญ อาโรเจสิ อาคตา เทว เถราติฯ

ราชา รถํ อารุฬฺหาติ ปุจฺฉิ น อารูฬฺหา เทว, อปิ จ ปจฺฉโต นิกฺขมิตฺวา ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา ปาจีนทฺวาเร ฐิตาติฯ ราชา รถํ น อารุภิํสูตี สุตฺวา เตน หิ ภเณ ภุมฺมตฺถรณ สเงฺขเปน อา สนานิ ปญฺญาเปถาติ วตฺวา ปฏิปถา อาคมาสิ อมจฺจา ปถวิยํ ตฏฺฏิกํ ปญฺญาเปตฺวา อุปริ โก

ชวกาทีนิ วิจิตฺตตฺถรณานิ ปญฺญาเปสุํ ราชาปิ คนฺตฺวา เถเร วณฺทิตฺวา มหิณฺทเตฺถรสฺส หตฺถ
โต ปตฺตํ คเหตฺวา มหติยา ปูชาย จ สกฺกาเรน จ เถเร ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา
สนฺตเปฺปตฺวา อนุลาเทวี ปมุขา ปญฺจ อิตฺถิสตานิ เถรานํ อภิวาทนํ ปูชาสกฺการญฺจ กาโรนฺตูติ
ปโกฺกสาเปตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เถโร รโญฺญ สปริชนสฺส ธมฺมรตนวสฺสํ วเสฺสโนฺต เปตวตฺถุํ-
วิมานวตฺถุํ-สจฺจสํยุตฺตญฺจ กเถสิฯ ตํ สุตฺวา ตานิปิ ปญฺจ อิตฺถิสตานิ โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกรึสุฯ

ตทา นาครา เถรานํ คุเณ สุตฺวา เถเร ทฏฺฐุํ น ลภามาติ อุปโกฺกสนฺติ อถ ราชา อิธ โอ
กาโส นตฺถีติ จิเนฺตตฺวา,’คจฺฉถ ภเณ หตฺถิสาลํ ปฏิชคฺคิตฺวา วาลุกํ โอกิริตฺวา ปญฺจวณฺณานิ
ปุปฺผานิ วิกิริตฺวา วิตานํ พณฺธิตฺวา มงฺคล หตฺถิฎฺฐาเน เถรานํ อาสนานิ ปญฺญาเปถา’ติ อาห,
อมจฺจา ตถา อกํสุฯ

เถโร ตตฺถ คนฺตฺวา นิสีทิตฺวา เทวทูตสุตฺตนฺตํ กเถสิ กถา ปริโยสาเน ปาณสหสฺสํ โสต
าปตฺติผเล ปติฎฺฐหิ ตถา หตฺถิสาลา สมฺพาธาติ ทกฺขิณทฺวาเร นณฺทนุยฺยาเน อาสนํ
ปญฺญาเปสุํฯ เถโร ตตฺถ นิสีทิตฺวา อาสิวิโสปม สุตฺตนฺตํ กเถสิฯ ตมฺปิ สุตฺวา ปาณสหสฺสํ โสต
าปตฺติผลํ ปฏิลภิ เอวํ อาคตทิวสโต ทุติยทิวเส อฑฺฒเตยฺยานํ ปาณสหสฺสานํ ธมฺมาภิสมโย
อโหสิฯ

เถรสฺส นณฺทนวเน อาคตาคตาหิ กุลิตฺถีหิ กุลสุณฺหาหิ กุลกุมารีหิ สทฺธิ สโมทมาน
เสฺสว สายณฺหสมโย ชาโต, เถโร กาลํ สลฺลเกฺขตฺวา คจฺฉามิ’ทานิ มิสฺสก ปพฺพตนฺติ อุฎฺฐหิฯ
อมจฺจา มหาเมฆวนุยฺยาเน เถเร วาเสสุํ ราชาปิ โข ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เถรสฺส สมีปํ คนฺตฺ
วา สุขสยิตภาวํ ปุจฺฉิตฺวา กปฺปติ ภเนฺต ภิกฺขุสงฺฆสฺส อาราโมติ ปุจฺฉิฯ เถโร กปฺปติ มหา
ราชาติ อาหฯ

ราชา ตุโฎฺฐ สุวณฺณ ภิงฺการํ คเหตฺวา เถรสฺส หเตฺถ อุทกํ ปาเตตฺวา มหาเมฆวนุยฺยานํ อ
ทาสิ เถโร ปุนทิวเสปิ ราชเคเหเยว ภุญฺชิตฺวา นณฺทนวเน อนมตคฺคิยานิ กเถสิฯ ปุน ทิวเส
อคฺคิกฺขโนฺธปม สุตฺตนฺตํ กเถสิฯ เอเตเนว อุปาเยน สตฺต ทิวสานิ กเถสิ อฑฺฒ นจมานํ ปาณ
สหสฺสานํ ธมฺมาภิสมโย อโหสิฯ สตฺตเม ทิวเส ปน เถโร อเนฺตปุเร รโญฺญ อปฺปมาท สุตฺ
ตนฺตํ กถยิตฺวา เจติยคิริเมว อคมาสิฯ

อถ โข ราชา เถโร อายาจิโต สยเมวาคโต, ตสฺมา ตสฺส อนาปุจฺฉา คมนมฺปิ ภเวยฺยาติ
จิเนฺตตฺวา รถํ อภิรูหิตฺวา, เจติยคิรึ อคมาสิ มหตา ราชานุภาเวน คนฺตฺวา เถรานํ สนฺติกํ อุปสงฺ
กมโนฺต อติวิย กิลนฺตรูโป หุตฺวา อุปสงฺกมิฯ ตโต นํ เถโร อาห กสฺมา ตฺวํ มหาราช เอวํ กิลม
มาโน อาคโตติฯ ตุเมฺห มม คาฬฺหํ โอวาทํ ทตฺวา อิทานิ คนฺตุกามา นุโขติ ชานนตฺถํ ภเนฺต
ติฯ น มยํ มหาราช คนฺตุกามา, อปิ จ วสฺสุปนายิก กาโลนมายํ สมเณน นาม วสฺสุปนายิกํ
ฐานํ ญาตุํ วฎฺฎตีติฯ ราชาปิ โข ตํขณํเยว กรณฺฑก เจติยงฺคณํ ปริกฺขิปิตฺวา อฎฺฐสฎฺฐิยา
เลเณสุ กมฺมํ ปฎฺฐเปตฺวา นครเมว อคมาสิฯ

เตปิ เถโร มหาชนํ โอวทมานา เจติยคิริมฺหิ วสฺสํ วสึสุฯ อถายสฺมา มหามหิโณฺท
วุตฺถวโสฺส ปวาเรตฺวา กตฺติกปุณฺณมายํ อุโปสถทิวเส ราชานํ เอตทโวจ จิรทิโฎฺฐ โน
มหาราช สมฺมาสมฺพุโทฺธ อภิวาทน ปจฺจุปฎฺฐาน อญฺชลิ กมฺม สามีจิ กมฺม กรณฎฺฐานํ นตฺถิ,
เตนมฺหํ อุกฺกณฺฐิตาติ ตนุ ภเนฺต ตุเมฺห อโวจุตฺถ ปรินิพฺพุโต สมฺมาสมฺพุโทฺธติ กิญฺจาปิ
มหาราช ปรินิพฺพุโต, อถสฺส สรีรธาตุโย ติฎฺฐนฺตีติฯ อญฺญา ตมฺภเนฺต ถูปํ ปติฎฺฐาเปมิ ภูมิ
ภาคํ วิจินถาติฯ อปิ จ ธาตุโย กุโต ลจฺฉามีติ สุมเนน สทฺธึ มเนฺตหิ มหาราชาติ ราชา สุมนํ

อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิ’กุโตทานิ ภเนฺตธาตุโย ลจฺฉามา’ติ สุมโน อาห-อโปฺปสฺสุโกฺก ตฺวํ มหาราช, วีถิโย โสธาเปตฺวา ธช ปตาก ปุณฺณฆฏาทีหิ อลงฺการาเปตฺวา สปริชฺชโน อุโปสถํ สมาทิยิตฺวา สพฺพตาลาวจเร อุปฏฺฐเปตฺวา มงฺคลหตฺถิํ สพฺพาลงฺกาเรหิ ปติมณฺฑิตํ กาเรตฺวา อุปริ วสฺส เสตจฺฉตฺตํ อุสฺสาเปตฺวา สายณฺหสมเย มหานาควนุยฺยานาภิมุโข ยา หิ อทฺธา ตสฺมิํ ฐาเน ธาตุโย ลจฺฉสิติ, ราชา สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิฯ เถโร เจติยคิริเมว อคมิํสุฯ

ตตฺรายสฺมา มหิณฺทเตฺถโร สุมน สามเณรมาห- คจฺฉ ตฺวํ สามเณร ชมฺพุทีเป อยฺยกํ อโสกธมฺมราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน เอวํ วเทหิ’สหาโย เต มหาราช เทวานมฺปิย ติโสฺส พุทฺธสาสเน ปสโนฺน ถูปํ ปติฏฺฐาเปตุกาโม ตุมฺหากํ กิร หเตฺถ ภควโต ปริภุตฺตปโตฺต เจวธาตุ จ อตฺถิ, ตเมฺม เทถา’ติ ตํ คเหตฺวา สกฺกํ เทวราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา ตุมฺหากํ กิร มหาราช หเตฺถ เทฺว ธาตุโย อตฺถิ ทกฺขิณทาฐา จ ทกฺขิณกฺขกญฺจ, ตโตตุเมฺห ทกฺขิณทาฐํปูเชถ, ทกฺขิณกฺขกํ ปน มยฺหํ เทถาติ, เอวญฺจ นํ วเทหิ กสฺมา ตฺวํ มหาราช อเมฺห ตมฺพปณฺณิทีปํ ปหิณิตฺวา ปมชฺชิตฺถาติฯ

สาธุ ภเนฺตติ โข สุมโน เถรสฺส วจนํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ตาวเทว ปตฺตจีวรมาทาย เวหาสมพฺภุคฺคนฺตฺวา ปาฏลิปุตฺตทฺวาเร โอรุยฺห รโญฺญ สนฺติกํ คนฺตฺวา ตมตฺถํ อาโรเจสิ ราชา ตุโฏฺฐ สามเณรสฺส หตฺถโต ปตฺตํ คเหตฺวา โภเชตฺวา ภควโต ปตฺตํ คเณฺธหิ อุพฺพเฏฺฏตฺวา วรมุตฺตสทิสานํ ธาตูนํ ปูเรตฺวา อทาสิฯ

โส ตํ คเหตฺวา สกฺกํ เทวราชานํ อุปสงฺกมิ สโกฺก เทวาราชา สามเณรํ ทิสฺวา กิํ ภเนฺต สุมน อาหิณฺฑสีติ อาหฯ ตฺวํ มหาราช อเมฺห ตมฺพปณฺณิทีปํ ปหิณิตฺวา กสฺมา ปมชฺชสีติ, ตปฺปมชฺชามิ ภเนฺต, วเทหิ กิํ กโรมีติฯ ตุมฺหากํ กิร หเตฺถ เทฺว ธาตุโย อตฺถิ ทกฺขิณทาฐา จ ทกฺขิณกฺขกญฺจ, ตโต ตุเมฺห ทกฺขิณทาฐํ ปูเชถ ทกฺขิณกฺขกํ ปน มยฺหํ เทถาติฯ สาธุ ภเนฺตติ โข สโกฺก เทวานมิโณฺท โยชนปฺปมานํ มณิถูปํ อุคฺฆาเฏตฺวา ทกฺขิณกฺขกํ นีหริตฺวา สุมนสฺส อทาสิฯ

โส ตํ คเหตฺวา เจติยคิริมฺหิเยว ปติฏฺฐาสิ อถ โข มหิณฺทปมุขา สเพฺพ เต มหานาคา อโสกธมฺมราเชน ทินฺน ธาตุโย เจติยคิริยมฺหิเยว ปติฏฺฐาเปตฺวา ทกฺขิณกฺขกํ อาทาย วฑฺฒมานกจฺฉายาย มหานาค วนุยฺยานมคมํสุฯ ราชาปิ โข สุมเนน วุตฺตปฺปการํ ปูชาสกฺการํ กตฺวา หตฺถิกฺขณฺธวรคโต สายํ มงฺคลหตฺถิมตฺถเก เสตจฺฉตฺตํ ธารยมาโน มหานาค วนุยฺยานํ สมฺปาปุณิฯ

อถสฺส เอตทโหสิ- สเจ อยํ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ธาตุ, ฉตฺตํ อปนมตุ, มงฺคลหตฺถิ ชณฺณุเกหิ ภูมิยํ ปติฏฺฐาหตุ, ธาตุ จโงฺคฏกํ มยฺหํ มตฺถเก ปติฏฺฐหตูติ สห รโญฺญ จิตฺตุปฺปาเทน ฉตฺตํ อปนมิ หตฺถิชณฺณุเกหิ ปติฏฺฐหิ ธาตุจโงฺคฏกํ รโญฺญ มตฺถเก ปติฏฺฐหิ ราชา อมเตเนวาภิสิตฺตคโตฺต ปรเมน ปีติปาโมเชฺชน สมนฺนาคโต หุตฺวา ปุจฺฉิ ธาตุํ ภเนฺต กิํ กโรมีติฯ หตฺถิกุมฺภิเยว ตาว มหาราช ฐเปหีติฯ ราชา ธาตุวโงฺคฏกํ หตฺถิกุเมฺภ ฐเปสิฯ ปมฺทิโต นาโค กุญฺจนาทํ นทิ มหาเมโฆ อุฏฺฐหิตฺวา โปกฺขรวสฺสํ วสิสิ อุกทปริยนฺตํ กตฺวา มหาภูมิจาโล อโหสิ ปจฺจเนฺตปิ นาม สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ธาตุโย ปติฏฺฐหิสฺสนฺตีติฯ

อถ โส หตฺถินาโค อเนก ตาลาวจรปริวุโต อติวิย อุฬาเรน ปูชาสกฺกาเรน สกฺกริยมาโน ปจฺฉิมทิสาภิมุโข หุตฺวา อปสกฺกโนฺต ยาว นครสฺส ปุรตฺถิม ทฺวารํ ตาว คนฺตฺวา ปุรตฺถิเมน ทฺวาเรน นครํ ปวิสิตฺวา สกลนคเร อุฬาราย ปูชาย กยิรามานาย ทกฺขิณทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ถู

ปารามสฺส ปจฺฉิมทิสาภาเค ปเภชวตฺถุ นาม กิร อตฺถิ ตตฺถ คนฺตฺวา ปุน ถูปารามาภิมุโข เอว ปฏินิวตฺติฯ โส จ ปุริมกานํ ติณฺณํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ ธมฺมกรกํ กายพนฺธนํ อุทกสาฏิกํ ปติฏฺฐาเปตฺวา กตเจติยฏฺฐานํ โหติฯ ตเทตํ วินฏฺฐสฺปิ เจติเยสุ เทวตานุภาเวน กณฺฏก สมากิณฺณสาขาหิ นานาคเจฺฉหิ ปริวุตํ ติฏฺฐติฯ มา นํ โกจิ อุจฺจิฏฺฐา สุวิมล กจวเรหิ สนฺทุเสสีติฯ

อถ ตสฺส หตฺถิโน ปุรโต คนฺตฺวา ราชปุริสา สพฺพ คเจฺฉ ฉินฺทิตฺวา ภูมิํ โสเธตฺวา ตํ หตฺถตลสทิสํ อกํสุฯ หตฺถินาโค คนฺตฺวา ตํ ฐานํ ปุรโต กตฺวา ตสฺส ปจฺฉิมทิสาภาเค โพธิรุกฺขฏฺฐเน อฏฺฐาสิฯ อถสฺส มตฺถกโต ธาตุํ โอโรเปตุํ อารภิํสุ นาโค โอโรเปตุํ น เทติฯ เถรํ ปุจฺฉิ, กสฺมา ภเนฺต นาโค ธาตุํ โอโรเปตุํ น เทตีติ

อารุฬฺหํ มหาราช โอโรเปตุํ น วฏฺฏตีติฯ ตสฺมิญฺจ กาเล อภยวาปิยา อุทกํ ชินฺนํ โหติ สมนฺตา ภูมิ ผลิตา สุอุทฺธรา มตฺติกปิณฺฑาฯ ตโต มหาชโน สีฆสีฆํ มตฺติกํ อาหริตฺวา หตฺถกุมฺภปฺปมาณํ วตฺถุมกาสิฯ ตาวเทว ถูปกรณตฺถํ อิฏฺฐิกา กาตุํ อารภิํสุฯ ยาว อิฏฺฐิกา ปรินิฏฺฐนฺติ ตาว หตฺถินาโค กติปาหํ ทิวา โพธิรุกฺขฏฺฐาเน หตฺถิสาลายํ ติฏฺฐติฯ รตฺติยํ ถูปปติฏฺฐาน ภูมิยํ ปริยายติฯ

อถ วตฺถุํ วินาเปตฺวา ราชา เถรํ ปุจฺฉิ, กีทิโส ภเนฺต ถูโป กาตโพฺพติฯ วีหิราสิ สทิโส มหาราชาติ, สาธุ ภเนฺตติ ราชา ชงฺฆปฺปมาณํ ถูปํ จินาเปตฺวา ธาตุโอโรปนตฺถาย มหาสกฺการํ กาเรสิฯ

ตโต สกลนาครา จ ชานปทา จ ธาตุมฺห ทสฺสนตฺถํ สนฺติปติํสุ สนฺนิปติเต จ ตสฺมิํ มหาชเน ทสพลสฺส ธาตุ หตฺถิกุมฺภโต สตฺตตาลปฺปมานํ เวหาสมพฺภุคฺคนฺตฺวา ยมกปาฏิหาริยํ ทเสฺสสิฯ เตหิ เตหิ ธาตุปฺปเทเสหิ ฉพฺพณฺณรํสิโย อุทกธรา จ อคฺคิกฺขนฺธา จ ปวตฺตนฺติฯ สาวตฺถิยํ คณฺฑมฺพมูเล ภควตา ทสฺสิต ปาฏิหาริย สทิสํ เอว ปาฏิหาริยํ อโหสิฯ ตญฺจ โข เนว เถรานุภาเวนน เทวตานุภาเวน, อปิ จ โข พุทฺธานํเยว อานุภาเวน ภควา กิร ธรมาโนว อธิฏฺฐาสิ - ตมฺพปณฺณิทีเป อนุราธปุรสฺส ทกฺขิณทิสาภาเค ปุริมกานํ ติณฺณํ พุทฺธานํ เจติยฏฺฐาเน มม ทกฺขิณกฺขกธาตุ ปติฏฺฐาน ทิวเส ยมกปาฏิหาริยํ โหตูติฯ

เอวํ อจินฺติยา พุทฺธา-พุทฺธธมฺมา อจินฺติยา,
อจินฺติเยสุ ปสนฺนานํ-วิปาโก โหติ อจินฺติโยติ;

ธาตุสรีรโต นิกฺขนฺต อุทกผุสิเตหิ สกเลหิ ตมฺพปณฺณิทีปตเล น โกจิ อผุโฏฺฐกาโส นาม อโหสิฯ เอวมสฺส ตํ ธาตุ สรีรํ อุทกผุสิเตหิ ตมฺพปณฺณิตฺถลสฺส ปริทาหํ วูปสเมตฺวา มหาชนสฺส ปาฏิหาริยํ ทเสฺสตฺวา โอตริตฺวา รโญฺญ มตฺถเก ปติฏฺฐาสิ ราชา สผลํ มนุสฺสตฺตปฏิลาภํ มญฺญมาโน มหนฺตํ สกฺการํ กตฺวา ธาตุํ ปติฏฺฐาเปสิฯ สห ธาตุปติฏฺฐาเนน มหาภูมิจาโล อโหสิ นิฏฺฐิเต ปน ถูเป ราชา จ ราชา ภาติกา จ เทวิโย จ เท-นาค-ยกฺขานํ วิมฺภยกรํ ปเจฺจกํ ถูปมกํสุฯ

เอวํ ชิโน ธาตุสรีรเกน
คโตปิ สนฺติํ ชนตาหิตญฺจ,
สุขญฺจ ธมฺมา พหุธา กเรยฺย
ฐิโต หิ นาโถนุกรํ กเรยฺย;

สาธุชน มโนปสาทนตฺถาย กเต ถูปวํเส ถูปาราม กถา,

๑๓. นิฏฺฐิตาย ปน ธาตุปูชาย ปติฏฺฐิเต ธาตุวเร มหิณฺทเตฺถโร มหาเมฆวนุยฺยานเมว คนฺตฺวาวาสํ กเปฺปสิฯ ตสฺมึ โข ปน สมเย อนุลาเทวี ปพฺพชิตุกามา หุตฺวา รโญฺญ อาโรเจสิฯ ราชา ตสฺสา วจนํ สุตฺวา เถรํ เอตทโวจ? ภเนฺต อนุลาเทวี ปพฺพชิตุกามา, ปพฺพาเชถ นนฺต น มหาราช อมฺหากํ มาตุคามํ ปพฺพาเชตุํ กปฺปติฯ ปาฏลิปุเตฺต ปน มยฺหํ ภคินิ สงฺฆมิตฺตา เถรี นาม อตฺถิ, ตํ ปโกฺกสาเปหิ มหาราช, อิมสฺมิญฺจ ทีเป ปุริมกานญฺจ ติณฺณํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ โพธิ ปติฏฺฐสิ อมฺหากมฺปิ ภควโต สรส รํสิชาล วิสฺสชฺชนเกน โพธินา ปติฏฺฐาตพฺพํ, ตสฺมา สาสนํ ปหิเณยฺยสิ ยถา สงฺฆมิตฺตา โพธึ คเหตฺวา อาคเจฺฉยฺยาติฯ

ราชา เถรสฺส วจนํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา อมเจฺจหิ สทฺธึ มเนฺตเนฺต อริฏฺฐํ นาม อตฺตโน ภาคิเนยฺยํ อาห สกฺขิสฺสสิ ตฺวํ ตาต ปาฏลีปุตฺตํ คนฺตฺวา มหาโพธินา สทฺธึ อยฺยํ สงฺฆมิตฺตเตฺถรึ อาเนตุนฺติ สกฺขิสฺสามิ เทว สเจ เม ปพฺพชฺชํ อนุชานิสฺสสีติฯ

คจฺฉ ตาต เถรึ อาเนตฺวา ปพฺพชฺชาหีติฯ โส รโญฺญ จ เถริสฺส จ สาสนํ คเหตฺวา เถรสฺส อธิฏฺฐานวเสน เอกทิวเส น ชมฺพุโกลปฏฺฏนํ คนฺตฺวา นาวํ อภิรูหิตฺว สมุทฺทํ อติกฺกมิตฺวา ปาฏลีปุตฺตํ คนฺตฺวา รโญฺญ สาสนํ อาจิกฺขิ-ปุโตฺต เต เทว มหิณฺทเถโร เอวมาหฯ สหายสฺส กิร เต เทวานมฺปิยติสฺสสฺส ภาตุชายา อนุลาเทวี นาม ปพฺพชิตุกามา, ตํ ปพฺพาเชตุํ อยฺยํ สงฺฆมิตฺตเตฺถรึ ปหิเณยฺยาถ, อยฺยาย เอว จ สทฺธึ มหาโพธินฺติฯ

เถรสฺส สาสนํ อาโรเจตฺวา สงฺฆมิตฺตเตฺถรึ อุปสงฺกมิตฺวา เอวมาหฯ อเยฺย ตุมฺหากํ ภาตา มหิณฺทเตฺถโร มํ ตุมฺหากํ สนฺติกํ เปเสสิ เทวานมฺปิยติสฺส รโญฺญ ภาตุชายา อนุลาเทวี นาม ปญฺจหิ กญฺญาสเตหิ ปญฺจหิ จ อเนฺตปุริสา สเตหิ สทฺธึ ปพฺพชิตุกามาติ, ตํ กิร อาคนฺตฺวา ปพฺพาเชถาติฯ

สา ตาว เทว ตุริต ตุริตา คนฺตฺวา รญฺญา ต◌ํมตฺถํ อาโรเจตฺวา คจฺฉามหํ มหาราช ตมฺพปณฺณิทีปนฺติ อาหฯ

เตน หิ อมฺม มหาโพธึ คเหตฺวา คจฺฉาหีติ วตฺวา ปาฏลีปุตฺตโต ยาว มหาโพธิ ตาว มคฺคํ ปฏิชคฺคาเปตฺวา สตฺตโยชนายามย ติโยชน วิตฺถตาย มหติยา เสนาย ปาฏลิปุตฺตโต นิกฺขมิตฺวา อริยสงฺฆํ อาทาย มหาโพธิสมีปํ อคมาสิฯ

เสนาย สมุสฺสิต ธชปตากํ นานารตน วิจิตฺตํ อเนกาลงฺการ ปติมณฺฑิตํ นานาวิธ กุสุม สมากิณฺณํ อเนก ตุริย สํฆุรฏฺฐํ มหาโพธึ ปริกฺขิปิ ตโต ราชา ปุปฺผ-คนฺธ-มาลาทีหิ ปูเชตฺวา ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กตฺวา อฏฺฐสุ ฐาเนสุ วณฺทิตฺวา อุฏฺฐาย อญฺชลิมฺปคฺคยฺห ฐตฺวา สจฺจวจน กิริยาย โพธึ คณฺหิตุกาโม รตนปีฐํ อารุยฺห ตุลิกํ คเหตฺวา มโนสิลาย เลขํ กตฺวา ยทิ มหาโพธินา ลงฺกาทีเป ปติฏฺฐาตพฺพํ, ยทิ จาหํ พุทฺธสาสเน นิเพฺพมติโก ภเวยฺยํ, มหาโพธิ สย เมว อิมสฺมึ สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐหตูติ สจฺจกิริยมกาสิ สห สจฺจกิริยาย โพธิสาขา มโนสิลาย ปริจฺฉินฺนฏฺฐาเนหิ ฉิณฺทิตฺวา คณฺธ กลล ปูรสฺส สุวณฺณกฏาหสฺส อุปริ อฏฺฐาสิฯ

ตโต ราชา มหาโพธึ โพธิมณฺฑโต มหเนฺตน สกฺกาเรน ปาฏลีปุตฺตํ อาเนตฺวา สพฺพปริหาราน ทตฺวา มหาโพธึ คงฺคาย นาวํ อาโรเปตฺวา สยมฺปิ นครโต นิกฺขมิตฺวา วิญฺฌาฏวิํ สม

ติกฺกมฺม อนุปุเพฺพน สตฺตทิวเสหิ ตามลิตฺตึ อนุปฺปโตฺต อนฺตรมเคฺค เทว-นาค-มนุสฺสา อุฬารํ มหาโพธิ ปูชมกํสุฯ

ราชาปิ สมุทฺทตีเร สตฺตทิวสานิ มหาโพธึ ฐเปตฺวา มหนฺตํ สกฺการํ กตฺวา โพธิมฺปิ สํงฺฆมิตฺตเตฺถริมฺปิ สปริวารํ นาวํ อาโรเปตฺวา คจฺฉติ วตเร ทสพลสฺส สรส รํสิชาลา มุญฺจมาโน มหาโพธิ รุโกฺขติ กณฺทิตฺวา อญฺชลิมฺปคฺคเหตฺวา อสฺสูนิ ปวตฺตยมาโน อฏฺฐาสิ สาปิ โข มหาโพธิ สมรูฬฺหนาวา ปสฺสโต ปสฺสโต มหาราชสฺส มหาสมุทฺทตลํ ปกฺขณฺทิ มหาสมุเทฺทปิ สมนฺตา โยชนํ วีจิ วูปสนฺตา ปญฺจวณฺณานิ ปทุมานิ ปุปฺผิตานิ อนฺตลิเกฺข ทิพฺพตุริยานิ วชฺชึสุ อากาเส ชล ถล สนฺนิสฺสิตาหิ เทวตาหิ ปวตฺติตา อติวิย อุฬาร ปูชา อโหสิฯ เอวํ มหติยา ปูชาย สา นาวา ชมฺพุโกลปฏฺฏนํ ปาวิสิฯ

เทวานมฺปิยติสฺส มหาราชาปิ อุตฺตรทฺวารโต ปฏฺฐาย ยาว ชมฺพุโกลปฏฺฏนา มคฺคํ โสธาเปตฺวา อลงฺการาเปตฺวา นครโต นิกฺขมน ทิวเส อุตฺตรทฺวาร สมีเป สทฺทสาลาวตฺถุสฺมึ ฐิโตตาย วิภูติยา มหาสมุเทฺท อาคจฺฉนฺตํเยว มหาโพธึ เถรสฺสานุภาเวน ทิสฺวา ตุฏฺฐมานโส นิกฺขมิตฺวา สพฺพํ มคฺคํ ปญฺจวเณฺณหิ ปุเปฺผหิ โอกิรโนฺต อนฺตรนฺตรา ปุปฺผอคฺฆิยานิ ฐเปโนฺต เอกาเหเนว ชมฺพุโกลปฏฺฏนํ คนฺตฺวา สพฺพตาลาวจร ปริวุโต ปุปฺผ ธูปคณฺธาทีหิ ปูชยมาโน คลปฺปมํนํ อุทกํ โอรุยฺห อาคโต วต เรทสพลสฺส สรส รํสิชาลํ วิสฺสชฺชนโก โพธิรุโกฺขติ ปสนฺนจิโตฺต มหาโพธึ อุกฺขิปิตฺวา อุตฺตมเงฺค สิรสฺมึ ปติฏฺฐเปตฺวา มหาโพธึ ปริวาเรตฺวา อาคเตหิ โสฬสหิ ชาติสมฺปนฺนกุเลหิ สทฺธึ สมุทฺทโต ปจฺจุตฺตริตฺวา สมุทฺทตีเร โพธึ ฐเปตฺวา ตีณิ ทิวสานิ สกล ตมฺพปณฺณิ รเชฺชน ปูเชสิฯ

อถ จตุเตฺถ ทิวเส มหาโพธึ อาทาย อุฬารํ ปูชํ กุรุมาโน อนุปุเพฺพน อนุราธปุรํ สมฺปเตฺต อนุราธปุเรปิ มหาสกฺการํ กตฺวา จาตุทฺทสี ทิวเส วฑฺฒมานกจฺฉายาย มหาโพธึ อุตฺตรทฺวาเรน ปเวเสตฺวา นครมชฺฌน อติหริตฺวา ทกฺขิณทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ทกฺขิณทฺวารโต ปญฺจธนุสติเก ฐาเน ยตฺถ อมฺหากํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ นิโรธ สมาปตฺตึ สมาปชฺชิตฺวา นิสีทิฯ ปุริมกา จตโย สมฺมาสมฺพุทฺธา สมาปตฺตึ อเปฺปตฺวา นิสีทึสุฯ ยตฺถ จ กกุสณฺธสฺส ภควโต สิรีสโพธิ, โกนาคมนสฺส ภควโต อุทุมฺพรโพธิ, กสฺสปสฺส ภควโต นิโคฺรธโพธิ, ปติฏฺฐาเปสิ -ตสฺมึ มหาเมฆวนุยฺยานสฺส ติลกภูเต กตภูมิ ปริกเมฺม ราชวตฺถุทฺวารโกฏฺฐกฏฺฐาเน มหาโพธึ ปติฏฺฐาเปสิฯ

เอวํ ลงฺกาหิตตฺถาย-สาสนสฺสจ วุทฺธิยา,
มหาเมฆวเน รเมฺม-มหาโพธิ ปติฏฺฐิโตติ;

โพธิ อาคมนกถา

๑๔. อนุลาเทวี ปญฺจหิ กญฺญาสเตหิ ปญฺจหิ อเนฺตปุริสา สเตหีติ มาตุคามสหเสฺสน สทฺธึ สงฺฆมิตฺตเตฺถริยา สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา นจิรเสฺสว สปริวารา อรหเตฺต ปติฏฺฐาสิฯ อริโฏฺฐปิ โข รโญฺญ ภาคิเนยฺโย ปญฺจหิ ปุริส สเตหิ สทฺธึ เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา สปริวาโร นจิรเสฺสว อรหเตฺต ปติฏฺฐาสิฯ อเถกทิวสํ ราชา โพธึ วนฺทิตฺวา เถเรน สทฺธึ ถูปารามํ คจฺฉติฯ ตสฺส โลหปาสาทฏฺฐานํ สมฺปตฺตสฺส ปุริสา ปุปฺผานิ อาหริํสุ ราชา เถรสฺส ปุปฺผานิ อทาสิฯ เถโร ปุเปฺผหิ โลหปาสาทฏฺฐานํ ปูเชสิ ปุเปฺผสุ ภูมิยา ปติต มเตฺตสุ มหาภูมิจาโล อโหสิ?

ราชา กสฺมา ภเนฺต ภูมิ จลิตานิ ปุจฺฉิฯ อิมสฺมึ มหาราช โอกาเส อนาคเต สงฺฆสฺส อุโปสถาคารํ ภวิสฺสติฯ ตเสฺสตํ ปุพฺพนิมิตฺตนฺติ อาหฯ ปุน ตสฺส มหาเจติยฏฺฐานํ สมฺปตฺตสฺส จมฺปก ปุปฺผานิ อภิหริํสุฯ ตานิปิ ราชา เถรสฺส อทาสิฯ เถโร มหาเจติยฏฺฐานํ ปุเปฺผหิ ปูเชตฺวา วนฺทิ ตาวเทว มหาปถวี สํกมฺปิฯ ราชา ภเนฺต กสฺมา ปถวี กมฺปิตฺถาติ ปุจฺฉิฯ มหาราช อิมสฺมึ ฐาเน อนาคเต พุทฺธสฺส ภควโต อสทิโส มหาถูโป ภวิสฺสติฯ ตเสฺสตํ ปุพฺพนิมิตฺตนฺติ อาหฯ อหเมว กโรมิ ภเนฺตติฯ อลํ มหาราช ตุมฺหากํ อญฺญํ พหุํ กมฺมํ อตฺถิฯ ตุมฺหากํ ปน นนฺตา ทุฏฺฐคามณี อภโย นาม กาเรสฺสตีติฯ

อถ ราชา สเจ ภเนฺต มยฺหํ นนฺตา กริสฺสติฯ กตํเยว มยาติ ทฺวาทสหตฺถํ ปาสาณตฺถมฺภํ อาหราเปตฺวา เทวานมฺปิยติสฺส รโญฺญ นตฺตา ทุฏฺฐคามณิ อภโย นาม อิมสฺมึ ปเทเส ถูปํ กโรตีติ อกฺขรานิ ลิขาเปตฺวา ปติฏฺฐาเปสีติ อถ เทวานมฺปิยติสฺสราชา เจติยปพฺพเต นิหิตา สมฺมาสมฺพุทฺธ ภุตฺต ปตฺต ปูเรตฺวา อาหฏา ธาตุโยหตฺถิกุมฺภเณฺธน อาหราเปตฺวา สกลตมฺพปณฺณิทีเป โยชเน โยชเน ถูปํ กาเรตฺวา ธาตุโย ปติฏฺฐาเปสิ ภควโต ปตฺตํ ปน ราช เคเหยว ฐเปตฺวา ปูชมกาสีติฯ

นิธาเปตฺวาน สมฺพุทฺธ-ธาตุโย ปตฺตมตฺตกา,
การาเปสิ มหาราช-ถูเป โยชน โยชเนติ;

โยชนถูป กถา

อถ ราชา อญฺญานิ จ พหูนิ ปุญฺญกมฺมานิ กตฺวา จตฺตาลีส วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสิฯ ตสฺส อจฺจเยน ตํ กนิโฏฺฐ อุตฺติย ราชา ทสวสฺสานิ รชฺชํ กาเรสิฯ ตสฺส อจฺจเยน ตํ กนิโฏฺฐ มหาสีโว ทสวสฺสาเนว รชฺชํ กาเรสิ ตสฺส อจฺจเยน ตสฺสาปิ กนิโฏฺฐ สูรติโสฺส ทสวสฺสาเนว รชฺชํ กาเรสิ ตโต อสฺสนาวิก ปุตฺตา เทฺว ทมิฬา สูรติสฺสํ คเหตฺวา เทฺววีส วสฺสานิ ธเมฺมน รชฺชํ กาเรสุํฯ เต คเหตฺวา มุฏสีวสฺส รโญฺญ ปุโตฺต อเสโล นาม ทสวสฺสานิ รชฺชํ กาเรสิ อถ โจฬรฎฺฐโต อ คนฺตฺวา เอฬาโร นาม ทมิโล อเสล ภูปติํ คเหตฺวา จตุจตฺตาลีส วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสิ เอฬารํ ค เหตฺวา ทุฎฺฐคามณิ อภโย ราชา อโหสิฯ

ตทตฺถทีปนตฺถํ อยมนุปุพฺพกถา

๑๕. เทวานมฺปิยติสฺส รโญฺญ กิร ทุติยภาติโก อุปราชา มหานาโค นาม อโหสิฯ อถ รโญฺญ เทวี อตฺตโน ปุตฺตสฺส รชฺชํ อิจฺฉนฺติ ตรจฺฉนาวา วาปึ กโรนฺตสฺส อุปราชสฺสวิเสน อมฺพํ โยเชตฺวา อมฺพมตฺถเก ฐเปตฺวา เปเสสิ เทวิยิ ปุเตฺต, อุปราเชน สทฺธึ คโต ภาชเน วิวเฎ สยเมว อมพํ คเหตฺวา ขาทิตฺวา กาลมกาสิ อุปราชา ตํ การณํ ญตฺวา เทวิยา ภีโต ตโตเยว อตฺตโน เทวิญฺจ พลวาหนญฺจ คเหตฺวา โรหณํ อคมาสิฯ ตสฺส อคฺคมเหสิ อนฺตรามเคฺค ยฏฺฐาลวิหาเร นาม ปุตฺตํ วิชายิ ตสฺส ติโสฺสติ ภาตุนาม'มกํสิฯ

โส ตโต คนฺตฺวา มหาคาเม วสโนฺต โรหเณ รชฺชํ กาเรสิ ตสฺส อจฺจเยน ตสฺส ปุโตฺต ยฏฺฐาลติโสฺส มหาคาเมเยว รชฺชํ กาเรสิฯ ตสฺส อจฺจเยน ตสฺสาปิ ปุโตฺต โคฐาภโย นาม ต เตฺถว รชฺชํ กาเรสิฯ โคฐาภยสฺส ปุโตฺต กากวณฺณติโสฺส นาม ตเตฺถว รชฺชํ กาเรสิฯ กาก วณฺณติสฺส รโญฺญ กิร กลฺยาณิติสฺส รโญฺญ ธีตา วิหารมหาเทวี นาม อคฺคมเหสิ อโหสิ สา รโญฺญ ปิยา อโหสิ มนาปาฯ ราชา ตาย สทฺธึ สมคฺควาสํ วสโนฺต ปุญฺญานิ กโรโนฺต วิหาสิฯ อเถกทิวสํ เทวี ราชเคเหเยว ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา สายณฺหสมเย คณฺธมาลาทีนิ คา หาเปตฺวา ธมฺมํ โสตุํ วิหารํคตา, ตตฺถ นิปนฺนํ พาฬฺหคิลานํ อาสนฺนมรณํ สีลวนฺตํ สามเณรํ ทิสฺวา คณฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา อตฺตโน สมฺปตฺตึ วเณฺณตฺวา มม ปุตฺตภาวํ ปเตฺถถ ภเนฺตติ ยา จิฯ

โส น อิจฺฉิ, ยาปิ ปุนปฺปุน ยาจิเยวฯ สามเณโรปิ เอวํ สเนฺต สาสนานุคฺคหํ กาตุํ สกฺกาติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา คตินิมิตฺตวเสน อุปฏฺฐิตมฺปิ เทวโลกํ ฉเฑฺฑตฺวา นิกนฺติวเสน สุวณฺณ สิวิกาย คจฺฉนฺติยา เทวิยา กุจฺฉิมฺหิ ปฏิสนฺธึ คณฺหิฯ

สา ทสมาสจฺจเยน ปุตฺตํ วิชายิฯ ตสฺส คามณิ อภโยติ นามํ กรึสุฯ อปรภาเค อปรมฺปิ ตสฺส ติโสฺสติ นามํ กรึสุฯ คามณิ กุมาโร กเมน วเฑฺฒโนฺต โสฬส วสฺสิโก หุตฺวา หตฺถสฺส ถรา สิเปฺปสุ โกวิโท เตโชพล ปรกฺกม สมฺปโนฺน อโหสิฯ อถ โข กากวณฺณติสฺส ราชา นณฺธิ มิโตฺต-สุรนิมฺมโล-มหาเสโน-โคฐยิมฺพโร-เถรปุตฺตาภ- โย-ภรโณ-เวฬุสุมโน-ขญฺจเทโว-ผุสฺสเทโว-ลภิยฺยวสโภติ อิเม ทสามหาโยเธ ปุตฺตสฺส สนฺติเก ฐเปตฺวา วาเสสิฯ

เตสํ อุปฺปตฺติกถา มหาวํสโต คเหตพฺพา ราชา ทสมหาโยธานํ ปุตฺตสฺส สกฺการสมฺสกฺ การํ กาเรสิ ติสฺสกุมารํ ชนปท รกฺขนตฺถาย ทีฆวาปิยํ ฐเปสิ อเถกทิวสํ คามิณี กุมาโร อตฺต โน พลวาหน สมฺปตฺตึ ทิสฺวา ทมิเฬหิ สทฺธึ ยุชฺฌสฺสามีติ รโญฺญ กถาเปสิฯ ราชา ปุตฺตํ อนุ รกฺขโนฺต อลํ โอรคงฺคนฺติ นิวาเรสิฯ โส ยาว ตติยํ กถาเปสิ ราชา กุชฺฌิตฺวา เหมสงฺขลิกํ กโรถ พณฺธิตฺวา รกฺขิสฺสามีติฯ อภโย ปิตุ รโญฺญ กุชฺฌิตฺวา ปลายิตฺวา มลยํ อคมาสิ ตโต ปฏฺฐาย ปิตริ ทุฏฺฐตฺตา ทุฏฺฐคามณีติ ปญฺญาโต ราชา ปุตฺตานํ กลหฏฺฐานํ อาคมนตฺถาย โย เธหิ สปถํ กาเรสิฯ

อถ กากวณฺณติสฺส ราชา จตุสฏฺฐิวิหาเร กาเรตฺวา จตุสฏฺฐิ สํวจฺฉราเนว ฐตฺวา กาลมกา สิ ติสฺสกุมาโร ปิตุกาลกตภาวํ สุตฺวา ทีฆวาปิโต อาคนฺตฺวา ปิตุ สรีรกิจฺจํ กาเรตฺวา มาตรํ - กณฺฑุล หตฺถิญฺจ คเหตฺวา ภาตุ ภยา ทีฆวาปึ อคมาสิฯ อมจฺจา สนฺนิปติตฺวา ตํ ปวตฺตึ วตฺวา ทุฏฺฐคามณิติสฺส สนฺติกํ เปเสสุํฯ โส ตํ สาสนํ สุตฺวา ภุตฺตสาลํ อาคมฺม ภาตุ สนฺติกํ ทูเต เป เสตฺวา ตโต มหาคามํ อาคนฺตฺวา อภิเสกํ ปตฺวา มาตรํ กณฺฑุลหตฺถิญฺจ เปเสตูติ ยาว ตติยํ

ภาตุ สนฺติกํ เลขา เปเสตฺวา อเปสน ภาวํ ญตฺวา ยุทฺธาย นิกฺขมิฯ กุมาโรปิ ยุทฺธสโชฺชหุตฺวา นิกฺขมิฯ จุฬงฺคณิย ปิฏฺฐิยํ ทฺวินฺนํ ภาตูนํ มหายุทฺธํ อโหสิฯ

เต กิร โยธา สปถสฺส กตตฺตา เตสํ ยุเทฺธ สหายา น ภวิํสุฯ ตทา รโญฺญ อเนกสหสฺส มนุสฺสา มริํสุฯ ราชา ปรชฺชิตฺวา ติสฺสามจฺจํ ทิฌตฺณิกํ วฬวญฺจ คเหตฺวา ปลายิฯ กุมาโร ปจฺฉโต ปจฺฉโต อนุพนฺธิฯ อนฺตเร ภิกฺขุ ปพฺพตํ มาเปสุํฯ ตํ ทิสฺวา กุมาโร ภิกฺขุสงฺฆสฺส กมฺมนฺติ ญตฺวา นิวตฺติ ราชา ปลายิตฺวา กปฺปณฺทกร นทิยา ชลมาลติตฺถํ นาม คนฺตฺวํ ฉาโตมฺหิติ อาหฯ อมโจฺจ สุวณฺณสรเก ปกฺขิตฺตภตฺตา นิหริตฺวา อทาสิฯ

ราชา กาลํ สลฺลเกฺขตฺวา สงฺฆสฺส ทตฺวา ภุญฺชามิติ สงฺฆสฺส-อมจฺจสฺส-วฬวาย-อตฺตโน จาติ จตุภาคํ กตฺวา กาลา โฆสาเปสิ ตทา ปิยงฺคุทิปโต กุฏฺมฺพิยติสฺสเตฺถโร นาม อาคนฺตฺวา ปุรโต อฏฺฐาสิฯ ราชา เถรํ ทิสฺวา ปสนฺนมานโส สงฺฆสฺส ฐปิตภาคํ อตฺตโน ภาคญฺจ เถรสฺส ปเตฺต ปกฺขิปิํ อมโจฺจปิ อตฺตโน ภาคํ ปกฺขิปิ วฬวาปิ ทาตุกามา อโหสิฯ ตสฺสาภิปฺปายํ ญตฺวา อมโจฺจ ตสฺสาปิ ภาคํ ปเตฺต ปกฺขิปิฯ

อิติ โส ราชา เถรสฺส ปริปุณฺณ ภตฺตปตฺตํ อทาสิฯ เถโร ปตฺตํ คเหตฺวา คนฺตฺวา โคตม เตฺถรสฺส นาม อทาสิฯ โส ปญฺจสต ภิกฺขุ โภเชตฺวา ปุน ตโต ลเทฺธหิ ภาเคหิ ปตฺตปูเรตฺวา อากาเส ขิปิ ปโตฺต คนฺตฺวา รโญฺญ ปุรโต อฏฺฐาสิ ติโสฺส ปตฺตํ คเหตฺวา ราชานํ โภเชตฺวา ตโต สยํ ภุญฺชิตฺวา วฬวํ โภเชสิฯ ตโต ราชา สนฺนาหํ จุมฺพฏกํ กตฺวา ปตฺตํ วิสฺสเชฺชสิฯ ตโต คนฺตฺวา เถรสฺส หเตฺถ ปติฏฺฐาสิ, ราชา ปุน มหาคามํ อาคนฺตฺวา เสนํ สงฺกฑฺฒิโว สฏฺฐิสหสฺส พลา คเหตฺวา ปุน ภาตรา สทฺธิํ ยุชฺฌิ ตทา กุมารสฺส อเนก สหสฺสํ มนุสฺสา ปติํสุฯ

กุมาโร ปลายิตฺวา วิหารํ ปวิสิตฺวา มหาเถรสฺส เคหํ ปาวิสิฯ

ราชา ปจฺฉโต ปจฺฉโต อนุพนฺธโนฺต วิหารํ ปวิฏฺฐภาวํ ญตฺวา นิวตฺติ ปจฺฉา เถรา เต อุโภ ภาตโร อญฺญมญฺญํ ขมาเปสุํฯ ตทา ราชา สสฺสกมฺมานิ กาเรตุํ ติสฺสกุมารํ ทีฆวาปิเมว ปหิณิตฺวา สยมฺปิ เภรํ จราเปตฺวา สสฺสกมฺมานิ กาเรสิฯ อถ มหาชนสฺส สงฺคหํกตฺวา กุเนฺต ธาตุํ นิธาเปตฺวา พลวาหน ปริวุโต ติสฺสารามํ คนฺตฺวา สงฺฆํ วณฺทิตฺวา ภเนฺต สาสนํ โชเตตุํ ปารคงฺคํ คมิสฺสามิ สกฺกาเรตุํ อเมฺหหิ สหคามิโน ภิกฺขุ เทถาติ อาหฯ

สโงฺฆ ปญฺจสตภิกฺขุ อทาสิฯ ราชา ภิกฺขุสงฺฆํ คเหตฺวา กณฺฑุลหตฺถิมารุยฺห โยเธหิ ปริวุโต มหตา พลกาเยน ยุทฺธาย นิกฺขมิตฺวา มหิยงฺคณํ อาคนนฺตฺวา ตตฺถ ทมิเฬหิ สทฺธิํ ยุชฺฌโนฺต มหิยงฺคเณ กญฺจุก ถูปํ กาเรสิฯ ตสฺส ถูปสฺส วิภาวนตฺถํ อยมานุปุพฺพกถาฯ

๑๖. ภควา กิร โพธิเต นวเม มาเส อิมํ ทีปมาคนฺตฺวา คงฺคาตีเร ติโยชนายเต โยชน วิตฺถเต มหานาควนุยฺยาเน ยกฺขสมาคมํ อาคนฺตฺวา เตสํ ยกฺขานํ อุปริภาเค มหิยงฺคณ ถูปสฺส ฐาเน เวหาสยํ ฐิโต วุฏฺฐิ วาตณฺธการาทีหิ ยเกฺข สนฺตาเสตฺวา เตหิ อภยํ ยาจิโต ตุมฺหากํ อภยํ ทสฺสามิ ตุเมฺห สมคฺคา มยฺหํ นิสีทนฏฺฐานํ เทถาติ อาหฯ

ยกฺขา, มาริส เต อิมํ สกลทีปํ เทมิฯ อภยํ โน เทหีติ อาหํสุฯ ตโต ภควา เตสํ ภยํ อปนุทิตฺวา เตหิ ทินฺนภภูมิยํ จมฺมขณฺฑํ ปตฺถริตฺวา ตตฺถ นิสิโนฺน เตโชกสิณํ สมาปชฺชิตฺวา จมฺมขณฺฑํ สมนฺตโต ชาเลตฺวา วเฑฺฒสิฯ เต จมฺมขเณฺฑน อภิภูนา สมนฺตโต สาคร ปริยเนฺต ราสิภูตา อเหสุํ ภควา อิทฺธิพเลน คิริทีปํ นาม อิธาเนตฺวา ตตฺถ ยเกฺข ปเวเสตฺวา ทีปํ ยถา

ฎฺฐาเน ฐเปตฺวา จมฺมขณฺฑํ สงฺขิปิ ตทา เทวตา สมาคโม อโหสิฯ ตสฺมิํ สมาคเม ภควา ธมฺมํ เทเสสิ-ตทาฯ

“เนเกสํ ปาณโกฎีนํ-ธมฺมาภิสมโย อหู,
สรเณสุ จ สีเลสุ-ฐิตา อาสุํ อสงฺขิยา;

โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา-เสเล สุมนกูฎเก,
มหาสุมน เทวิโณฺท-ปูชิยํ ยาจิ ปูฉิยํ;

สิรํ ปรามสิตฺวาน-นิลามลสิโรรุเห,
ปาณิมตฺต อทา เกเส ตสฺส ปาณิหิโต ชิโน;

โส ตํ สฺวณฺณิจโงฺคฎํ-จเรนาทาย สตฺถุโน, นิสินฺนฎฺฐาน รจิเต-นานารตนสญฺจเยฯ

อุจฺจโต สตฺตรตเน-ฐเปตฺวาน สิโรรุเห,
ตํ อิณฺทนีล ถูเปน-ปิทเหสิ นมสฺสิ จ”;

ปรินิพฺพุเต ปน ภควติ ธมฺมเสนาปติ สาริ ปุตฺตเตฺถรสฺส อเนฺตวาสิโก สรภู นาเมโก เถโร จิตกโต คีวฎฺฐิธาตุ คเหตฺวา ภิกฺขุ สงฺฆปริวุโต อาคนฺตฺวา ตสฺมิํเยว เจติเย ปติฎฺฐาเปตฺวา เมฆวณฺณปาสาเณหิ ฉาเทตฺวา ทฺวาทส หตฺถุเพฺพธํ ถูปํ กาเรตฺวา ปกฺกามิฯ อถ เทวานมฺปิย ติสฺส รโญฺญ ภาตา จูฬาภโย นาม ตํ อพฺภุตํ เจติยํ ทิสฺวา ติํสหตฺถุเพฺพธํ เจติยํ กาเรสิฯ อิทานิ ทุฎฺฐคามณีปิ อภยราชา มหิยงฺคณํ อาคนฺตฺวา ตตฺถ ทมิเฬ มทฺทโนฺต อสิติหตฺถุเพฺพธํ กญฺจุกเจติยํ กาเรตฺวา ปูชมกาสิฯ

เอวมจฺจายิกํ กมฺมํ-กโรนฺตาปิ คุณากรา, กโรนฺติ ปุญฺญํ สปฺปญฺญา-สํสารภส ภีรุกาติฯ

มหิยงฺคน ถูปกถา

๑๗. ตโต ราชา ทมิเฬหิ สทฺธึ ยุชฺฌิตฺวา ฉตฺตทมิฬํ คณฺหิตฺวา ตตฺร พหุ ทมิเฬ ฆาเตตฺวา อมฺพติตฺถํ อาคนฺตฺวา อมฺพทมิฬํ จตูหิ มาเสหิ คณฺหิฯ ตโต โอรุยฺห มหพฺพเล สตฺตทมิเฬ เอกาเหเนว คณฺหิ ตโต อนฺตรโสเพฺภ มหาโกฏฺฐ ทมิฬํ-โทณคาเม ควร ทมิฬํ-หาลโกเล มหิสฺสริย ทมิฬํ-นาฬิโสเพฺภ นาฬิก ทมิฬํ-ทิฆาภสคลฺลมฺหิ ทิฆาภย ทมิฬํ คณฺหิฯ ตโต กจฺฉติตฺถ กิญฺจิสีส ทมิฬํ จตูหิ มาเสหิ คณฺหิ ตโต เวฐ นคเร ตาฬ ทมิฬํ, ภาณกทมิฬญฺจ-วหิเฎฐ วหิฏฺฐ ทมิฬํ=คามณิมฺหิ คามณิ ทมิฬํ-กุมฺพุคามมฺหิ กุมฺพุ ทมิฬํ-นณฺทิก คามมฺหิ นณฺทิก ทมิฬํ-ขาณุคามมฺหิ ขาณุ ทมิฬํ-ตมฺพุนฺนคามเก มาตุล ภาคิเนยฺย เทฺว ทมิเฬ คณฺหิ ตทา-

> “อชานิตฺวา สกํ เสนํ-ฆาเตนฺติ สชนา อิติ,
> สุตฺวาน สจฺจกิริยํ-อกริ ตตฺถ ภุปติ;
>
> รชฺชสุขาย วายาโม-นายํ มม กทาปิ จ,
> สมฺพุทฺธสาสนเสฺสว-ฐปนาย อยํ มม;
>
> เตน สเจฺจน เม เสนา-กาโยปคต ภณฺฑกํ,
> ชาลวณฺณํว โหตูติ-ตํ ตเถว ตทา อหุ;”

เอวํ ราชา คงฺคาตีเร ทมิเฬ ฆาเตสิฯ ฆาติต โส สเพฺพ อาคนฺตฺวา วิชิต นคเร ปวิสึสุฯ ตทา ราชา วิชิต นครํ คณฺหิตุํ วีมํสนตฺถาย อาคจฺฉนฺตํ นณฺธิมิตฺตํ ทิสฺวา กณฺฑุลํ มุเญฺจสิฯ กณฺฑุโลปิ ตํ คณฺหิตุํ อาคญฺฉิ ตทา นณฺธิมิโตฺต หเตฺถตหิ อุโภ ทเนฺต พาฬฺหํ คเหตฺวา ปีเฬตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทาเปสิฯ ราชา อุโภ วิมํเสตฺวา วิชิตนครํ อาคโตฯ ตโต ทกฺขิณทฺวาเร โยธานํ มหาสงฺคาโม อโหสิ ปุรตฺถิมทฺวาเร เวฬุสุมโน อสฺสํ อารุยฺห พหู ทมิเฬ ฆาเตสิ ทมิฬา อโนฺต ปิวิสิตฺวา ทฺวารํ ถเกสุํฯ ตโต ราชา โยเธ วิสฺสเชฺชสิ, กณฺฑุลหตฺถิ นณฺธิมิโตฺต สุรนิมฺมโล จ ทกฺขิณทฺวาเร กมฺมํ กรึสุ มหาโสโณ โคฐยิมฺพโร เถรปุตฺตาภโย จาติ อิเม ตโย อิตเรสุ ตีสุ ทฺวาเรสุ กมฺมํ กรึสุฯ

ตญฺจ นครํ ปริขาตฺตย ปริกฺขิตฺตํ, ทฬฺห ปาการ โคปุรํ, อโย ทฺวารยุตฺตํ อโหสิ กณฺฑุโล ชาณฺหิ ฐตฺวา สิลา สุธา อิฏฺฐกา ภิณฺทิตฺวา อโยทฺวารํ ปาปุณิ ตทา ทมิฬา โคปุเร ฐตฺวา นานาวุธานิ ขิปึสุ ปกฺก อโยคุเฬ เจวปกฺกฏฺฐิต สิเลสญฺจ หตฺถิปิฏฺฐิยํ ปกฺขิปึสุ? ตทา กณฺฑุโล เวทนโฏฺฏ อุทกฏฺฐานํ คนฺตฺวา อุทเก โอคาหิฯ ตทา โคฐยิมฺพโร น อิทํ สุราปานํ ภวติฯ อโยทฺวาร วิฆาฏนํ นาม, คจฺฉ ทฺวารํ วิฆาเฏหีติ อาหฯ ตํ สุตฺวา ชาตาภิมาโต กุญฺจนาทํ กตฺวา อุทน อุคฺคมฺม ถเล อฏฺฐาสิ อถ หตฺถิเวโชฺช สิเลสํ โธวิตฺวา โอสธํ อกาสิฯ ตโต ราชา หตฺถึ อารุยฺห ปาณินา กุเมฺภ ปรามสิตฺวา สกล ลงฺกาตเล รชฺชํ ตว ทมฺมีติ โตเสตฺวา วรโภชนํ โภเชตฺวา วณํ สาฏเกน เวเฐตฺวา สุวมฺมิตํ กตฺวา วมฺมปิฏฺฐิยํ มหิสจมฺมํ สตฺตคุณํ กตฺวา พณฺธิตฺวา ตสฺสุปริ เตลจมฺมํ พณฺธิตฺวา ตํ วิสฺสเชฺชสิ โส อสนิ วิยคชฺชโนฺต คนฺตฺวา ทาฐาหิ ปทรํ วิชฺฌิตฺวา ปาเทน อุมฺมารํ หนิฯ ทฺวารํ พาหาหิ สทฺธึ อโยทฺวารํ มหาสเทฺทน ภูมิยํ ปติฯ โคปุเร ทพฺพสมฺภารํ ปน หตฺถิปิฏฺฐิยํ ปตนฺตํ ทิสฺวา นณฺธิมิโตฺต พาหาหิ ปหริตฺวา ปวเฏฺฏสิ ตทา กณฺฑุโล ทาฐาปีฬนเวรํ ฉเฑฺฑสิฯ

ตโต กณฺฑุโล อตฺตโน ปิฏฺฐึ อารูหนฺตาย นนฺธิมิตฺตํ โอโลเกสิฯ โส ตยา กตมคฺคน น ปวิสิสฺสามีติ อฏฺฐารส หตฺถุพฺเพธํ ปาการํ พาหุนา ปหริตฺวา อฏฺฐุสหปฺปมาณํ ปาการปฺปเทสํ ปาเตตฺวา สุรนิมฺมลํ โอโลเกสิ โสปิ เตน กตมคฺคํ อนิจฺฉนฺโต ปาการํ ลงฺฆิตฺวา นครพฺภนฺตเร ปติ โคฐยิมฺพโรปิ - โสโณปิ - เถรปุตฺตาภโยปิ เอเกก ทฺวารํ ภินฺทิตฺวา ปวิสึสุ-ตโตฯ

“หตฺถิ คเหตฺวา รถจกฺกํ-มิโตฺต สกฏ ปญฺชรํ,
นาฬิเกรตรุํ โคโฐ-นิมฺมโล ขคฺคมุตฺตมํ;

ตาลรุกฺขํ มหาโสโณ-เถรปุโตฺต มหาคทํ,
วิสุํ วิสุํ วีถิคตา-ทมิเฬ นตฺถ จุณฺณยุํ”;

เอวํ วิชิตนครํ จตูหิ มาเสหิ ภินฺทิตฺวา ทมิเฬ มาเรตฺวา ตโต คิริโลกํ นาม คนฺตฺวา คิริย ทมิฬํ อคฺคเหสิฯ ตโต มเหล นครํ คนฺตฺวา จตูหิ มาเสหิ มเหล ราชานํ คณฺหิํ ตโต ราชา อนุ รุธปุรํ คจฺฉนฺโต ปริโตกาสปพฺพเต นาม ขนฺธาวารํ นิวาเสตฺวา ตตฺถ ตฬากํ กาเรตฺวา เชฏฺฐ มูลมาสมฺหิ อุทกกีฬํ กีฬิฯ เอฬาโรปิ ทุฏฺฐคามณิสฺส อาคตภาวํ สุตฺวา อมเจจหิ สทฺธิํ มเนฺตตฺ วา เสฺว ยุทฺธํ กริสฺสามาติ นิจฺฉยํ อกาสิ ปุนทิวเส สนฺนโทฺธ มหาปพฺพต หตฺถิํ อารุยฺห มหา พลกาย ปริวุโต นิกฺขมิฯ คามณีปิ มาตรา สทฺธิํ มเนฺตตฺวา ทฺวตฺติํส พล โกฏฺฐเก กาเรตฺวา ฉตฺตธเร ราชรูปเก ตตฺถ ตตฺถ ฐเปสิฯ อพฺภนฺตร โกฏฺฐเก สยํ อฏฺฐาสิฯ

ตโต สงฺคาเม วตฺตมาเน เอฬาร รโญฺญ ทีฆชตฺตุ นาม มหา โยโธ ขคฺคผลกํ คเหตฺวา ภูมิโต อฏฺฐารส หตฺถํ นภมุคฺคนฺตฺวา ราชรูปํ ฉินฺทิตฺวา ปฐมํ พล โกฏฺฐกํ ภินฺทิ เอวํ เสเสปิ พลโกฏฺฐเก ภินฺทิตฺวา มหาคมณินา ฐตํ พลโกฏฺฐกํ อาคมิฯ ตทา สุรนิมฺมโล รโญฺญ ปริ คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา อตฺตโน นามํ สาเวตฺวา ตํ อโกฺกสิ ตํ สุตฺวา ทีฆชนฺตุ ปฐมํ อิมํ มาเรมีติ กุชฺฌิตฺ วา อากสมพฺภุคฺคนฺตฺวา อตฺตโนปริ โอตรนฺตํ ทิสฺวา สรนิมฺมโล อตฺตโน ผลกํ อุปนาเมสิฯ อิต โรปิ ผลเกน สทฺธิํ ตํ ภินฺทิสฺส มีติ จิเนฺตตฺวา ผลกํ ปหริฯ อิตโร ผลกํ มุญฺจิ, ทีฆชนฺตุ ผลกํ ฉินฺทโนฺต ภูมิยํ ปติฯ สุรนิมฺมโล ตํ สตฺติยา ปหริ, ผุสฺสเทโว ตํ ขเณ สงฺขํ ธมิ, อสนิสโทฺท วิย อโหสิ อุมฺมาทปฺปตฺตา วิย มนุสฺสา อเหสุํฯ ตโต ทมิฬ เสนา ภิชฺชิตฺถ, เอฬาโร ปลายิตฺถ ต ทาปิ พหุ ทมิเฬ ฆาเตสุํฯ

“ตตฺถ วาปิชลํ อาสิ-หตานํ โลหิตาวิลํ,
ตสฺมา กุลตฺถวาปีติ-นามโต วิสฺสุตา อหู;

จราเปตฺวา ตหิํ เภริํ-ทุฏฺฐคามิณิ ภูปติ,
น หนิสฺสตุ เอฬารํ-มํ มุญฺจิย ปโร อิติ;

สนฺนโทฺธ สยมารุยฺห-สนฺนทฺธํ กณฺฑุลํ กริํ,
เอฬารํ อนุพนฺธโนฺต-ทกฺขิณทฺวาร มาคมิ;

ปุเร ทกฺขิณภาคมฺหิ-อุโภ ยุชฺฌิํสุ ภูมิปา,
โตมรํ ขิปิ เอฬาโร-คามณิ ตํ อวญฺจยิ;

วิชฺฌาเปสิ จ ทเนฺตหิ-ตํ หตฺถิํ สกหตฺถินา,
โตมรํ ขิปิ เอฬาโร-สหตฺถิ ตตฺถ โส ปติ;

ตโต วิชิต สงฺคาโม-สโยคฺคพลวาหโน,
ลงฺกา เอกาตปตฺตํ โส-กตฺวาน ปาวิสิ ปุรํ;''

อถ ราชา นคเร เภรึ จราเปตฺวา สมนฺตา โยชนปฺปมาเณ มนุเสฺส สนฺนิปาเตตฺวา เอฬารรโญฺญ สรีรํ มหนฺตํ สกฺการํ กาเรตฺวา กูฏาคาเรน เนตฺวา ฌาเปตฺวา ตตฺถ เตจิยํ กาเรตฺวา ปริหารมทาสิฯ อชฺชปิ ราชาโน ตํ ปเทสมฺปตฺวา เภรึ น วาทาเปนฺติฯ เอวํ ทุฏฺฐคามณิ อภย มหาราชา ทฺวตฺตึส ทมิฬ ราชาโน มาเรตฺวา ลงฺกาทีปํ เอกจฺฉตฺตมกาสิฯ

ยทา ทุฏฺฐคามณิ วิชิตํ นครํ คณฺหิ ตทา ทีฆชนฺตุ โยโธ เอฬารํ อุปสงฺกมิตฺวา อตฺตโน ภาคิเนยฺยสฺส ภลฺลุกสฺส โยธ ภาวํ อาจิกฺขิตฺวา อิธาคมนตฺถาย ตสฺส สนฺติกํ เปเสสิฯ ภลฺลุโกปิ เอฬารสฺส ทฑฺฒทิวสโต สตฺตเม ทิวเส สฏฺฐิยา ปุริส สหเสฺสหิ สทฺธึ โอติโณฺณ รโญฺญมตภาวํ สุตฺวาปิ ลชฺชาย ยุชฺฌิสฺสามีติ มหาติตฺถโต นิกฺขมิตฺวา โกลมฺพหาลเก นาม คาเมขณฺธาวารํ นิเวเสสิฯ ราชาปิ ตสฺสา'คมนํ สุตฺวา สนฺนโทฺธ กณฺฑุลํ อารุยฺห โยธปริวุโต มหตา พลกาเยน อภินิกฺขมิฯ ผุสฺสเทโวปิ ปญฺจาวุธ สนฺนโทฺธ รโญฺญ ปจฺฉิมาสเน นิสีทิฯ ภลฺลุโกปิ ปญฺจาวุธ สนฺนโทฺธ หตฺถึ อารุยฺห ราชาภิมุโข อคญฺฉิฯ ตทา กณฺฑุโล ตสฺส เวคมณฺหิ ภาวตฺถํ สนิกํ สนิกํ ปโจฺจสกกิ เสนาปิ หตฺถินา สทฺธึ ตเถว ปโจฺจสกกิฯ

ราชา ผุสฺสเทวํ อาห อยํ หตฺถิ ปุเพฺพ อฏฺฐวีสติยา ยุเทฺธสุ อปโจฺจสกกิตฺวา อิทานิ กสฺมา ปน ปโจฺจสกฺกตีติฯ โส อาหาเทวฯ อมฺหากเมว ชโย อยํ คโช ชยภูมึ อเวกฺขโนฺต ปโจฺจสกฺกติ ชยภูมึ ปตฺวา ฐสฺสตีติ? นาโคปิ ปโจฺจสกกิตฺว ปุร เทวสฺส ปเสฺส มหาวิหาร สีมเนฺต อฏฺฐาสิฯ

ตโต ภลฺลุโก ราชาภิมุขา อาคนฺตฺวา ราชานํ อุปฺปเณฺฑสิ ราชาปิ ขคฺคตเลน มุขํ ปิธาย ตํ อโกฺกสิ รโญฺญ มุเข วิชฺฌิสฺสามีติ สรํ ขิปิฯ โส ขคฺคตล มาคจฺจภูมิยํ ปติ, ภลฺลุโก มุเข วิเทฺธสฺมีติ สญฺญาย อุกฺกุฏฺฐิ, อกาสิ ตทา รโญฺญ ปจฺฉิมาสเน นิสิโนฺน ผุสฺสเทโว รโญฺญกุณฺฑลํ ฆเฏฺฏโนฺต ตสฺส มุเข กณฺฑํ ปาเตสิ รโญฺญ ปาเท กตฺวา ปตมานสฺส ชาณุมฺหิ อปเรน กเณฺฑน วิชฺฌิตฺวา รโญฺญ สีสํ กตฺวา ปาเตสิฯ ราชา ลทฺธชโย นครํ อาคนฺตฺวา สรํ อาหราเปตฺวา ปุเงฺขน อุชุกํ ฐปาเปตฺวา ตํ ปมาณํ กหาปณราสึ กตฺวา ผุสฺสเทวสฺส อทาสิฯ

เอวํ ลงฺการชฺชํ เอกจฺฉตฺตํ กตฺวา ราชา โยธานํ ยถานุรูปํ ฐานนฺตรํ อทาสิฯ เถรปุตฺตาภโย ปน ทียมานํ ฏฺฐานนฺตรํ น คณฺหิ กสฺมา น คณฺหสีติ ปุจฺฉิโน ยุทฺธํ อตฺถิ มหาราชาติ อาหํฯ อิทานิ เอกรชฺเช กเต กึ นาม ยุทฺธนฺติ ปุจฺฉิเต กิเลส โจเรหิ ยุชฺฌิสฺส มีติ อาหฯ ราชา ปุนปฺปุนํ นิวาเรสิ โสปิ ปุนปฺปุน ยาจิตฺวา ราชานุญฺญาย ปพฺพชิตฺวา วิปสฺสนาย กมฺมํ กโรโนฺต อรหตฺตํ ปตฺวา ปญฺจ ขีณาสวสต ปริวาโร อโหสิฯ

ตโต ราชา อตฺตโน ปาสาทตเล สิรีสยนคโต มหตึ สมฺปตฺตึ โอโลเกตฺวา อโกฺขภิณิ เสนาฆาตํ อนุสฺสริฯ อนุสฺสรนฺตสฺส รโญฺญ มหนฺตํ เทมนสฺสํ อุปฺปชฺชิ สคฺค มคฺคนฺตราโย เมภเวยฺยาติฯ

ตทา ปิยงฺคุทีเป อรหโนฺต รโญฺญ ปริจิตกฺกํ ญตฺวา ตํ อสฺสาเสตุํ อฏฺฐ อรหเนฺต เปเสฺสฯ เต อาคนฺตฺวา อาคตภาวา นิเวเทตฺวา ปาสาทตลํ อภิรุหึสุ ราชา เถเร วณฺทิตฺวา อาสเน นิสีทาเปตฺวา อาคต การณํ ปุจฺฉิฯ เถราปิ อาคต การณํ วตฺวา รโญฺญ เตน กมฺมุนา สคฺค-โมกฺขนฺ

ตรายภาวํ โพเธตฺว ปกฺกมึสุ ราชา เตสํ วจนํ สุตฺวา อสฺสาสํ ปฏิลภิตฺวา วณฺทิตฺวา (เต วิสฺสเชฺชตฺวา) สิริสยนคโต ปุน จิเนฺตสิฯ

มาติปิตโร โข ปน มา โจ กทาจิปิ วินา สเงฺฆน อาหารํ ภุญฺชถาติ อเมฺหหิ สปถํ กาเรสุํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อทตฺวา ภุตฺตํ อตฺถิ นุ โข นตฺถิติ จินฺตยโนฺต สติสโมฺมเสน สงฺฆสฺส อทตฺวา ปาตราสกาเล ปริภุตฺตํ เอกํเยว มริจวฏฺฏิํ อทฺทสฯ ทิสฺวา จ อยุตฺตํ มยา กตํ ทณฺฑกมฺมํ เม กาตพฺพนฺตี จิเนฺตสิ อถ ราชา ฉตฺตมงฺคล สตฺตาเห วีติวเตฺต มหตา ราชานุภาเวน มหเนฺตน กีฬาวิธาเนน อุทกกีฬํ กีฬิตุํ อภิสิตฺตานํ ราชุนํ จาริตฺตานุ ปาลนตฺถญฺจ ติสฺสวาปิํ อคมาสิฯ รโญฺญ สพฺพํ ปริจฺฉทํ อุปาหนฉตฺตานิ จ มริจวฏฺฏิ วิหารฏฺฐานมฺหิ ฐปยิํสุฯ

ตตฺราปิ ถูปฏฺฐาเน ราชปุริสา รโญฺญ สธาตุกํ กุนฺตํ อุชุกํ ฐเปสุํฯ ราชา ทิวสภาคํ โอโรธปริวุโต กีฬิตฺวา สายเณฺห ชาเต นครํ คมิสฺสาม กุนฺตํ วเฑฺฒถาติ อาหฯ ราชปุริสา กุนฺตํ คณฺหนฺตา จาเลตุํ นาสกฺขิํสุ ราชเสน, ตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา สมาคนฺตฺวา คนฺธมาลาทีหิ ปูเชสิ ราชาปิ มหนฺตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา หฏฺฐมานโส สมนฺตา อารกฺขํ สํวิทหิตฺวา นครํ ปาวิสิฯ

ตโต ราชา กุนฺตํ ปริกฺขิปาเปตฺวา เจติยํ ตํ ปริกฺขิปาเปตฺวา วิหารญฺจ กาเรสิฯ วิหาโร ตีหิ สํวจฺฉเรหิ นิฏฺฐาสิ ราชา วิหารมหตฺถาย สงฺฆํ สนฺนิปาเตสิ ภิกฺขูนํ สตสหสฺสานิ ภิกฺขุนีนํ นวุติสหสฺสานิ สนฺนิปติํสุ ตสฺมิํ สมาคเม ราชา สงฺฆํ วณฺทิตฺวา เอวมาห ภเนฺต วิสฺสริตฺวา วินา สเงฺฆน มริจวฏฺฏิกํ ปริภุญฺชิํ ตทตฺถํ ทณฺฑกมฺมํ เม โหตูติ-สเจติยํ มริจวฏฺฏิยํ วิหารํ กาเรสิํ ปติคณฺหาตุ ภเนฺต สโงฺฆ สเจติยํ วิหารนฺติ ทกฺขิโณทกํ ปาเตตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส วิหารํ อทาสิฯ

วิหารสฺส สมนฺตโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิสีทนตฺถาย มหนฺตํ มณฺฑปํ กาเรสิ มณฺฑป ปาทา อภยวาปิยา ชเล ปติฏฺฐิตา อเหสุํฯ เสโสกาเส กถาจนตฺถิฯ ตตฺถ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสีทาเปตฺวา สตฺตาหํ มหาทานํ ทตฺวา สพฺพปริกฺขารํ อทาสิฯ ตตฺถ สงฺฆเตฺถเรน ลทฺธ ปริกฺขาโร สตสหสฺสคฺฆนโก อโหสิฯ

เอวํ-

“ยุเทฺธ ทาเน จ สูเรน-สูรินา รตนตฺตเม,
ปสนฺนามลจิเตฺตน-สาสนุโชฺชตนตฺถินา;

รญฺญา กตญฺญุนา เตน-ถูปการาปนาทิโต,
วิหารมหนนฺตานิ - ปูเชตุํ รตนตฺตยํ;

ปริจฺจตฺตธนาเนตฺถ-อนคฺฆานิ วิมุญฺจิย,
เสสานิ โหนฺติ เอกาย-อูนา วิสติโกฏิโย;”

เอวํ สปโญฺญ ภิทูเร อสาเร,
เทเห ธเน สงฺคมติกฺกมิตฺวา
กตฺวาน ปุญฺญํ สุขสาทนตฺถํ,
สารํ คเหตุํ สตตํ ยเตยฺยาติ;

มรีจวฎฺฎิ วิหารกถา

๑๘. ตโต ราชา จิเนฺตสิ มหามหิเณฺทเตฺถโร กิร มม อยฺยกสฺส เทวานมฺปิยติสฺส รโญฺญ เอวมาหฯ นตฺตา เต มหาราช ทุฎฺฐคามณิ อภโย วิสํ หตฺถสติกํ โสวณฺณมาลิํ ถูปํ กาเรสฺสติฯ สงฺฆสฺส จ อุโปสถาคารภูตํ นวภูมกํ โลหปาสาทํ กาเรสฺสตีติ จิเนฺตตฺวา จ ปน โอโลเกโนฺต ราชเคเห กรณฺฑเก ฐปิตํ สุวณฺณปฎฺฎเลขํ ทิสฺวา ตํ วาเจสิฯ อนาคเต จตฺตาลีสํ วสฺสสตํ อติกฺกมฺม กากวณฺณติสฺสสฺส ปุโตฺต ทุฎฺฐคามณิ อภโย อิทญฺจิทญฺจ กาเรสฺสตีติ สุตฺวา หโฎฺฐ อุทฺโคฺค อโปฺปเฐสิ-อเยฺยน กิร วตมฺหิ ทิโฎฺฐ มหา มหิเณฺทนาติฯ

ตโต ปาโตว มหาเมฆวนํ คนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา เอตทโวจ? ภเนฺต ภิกฺขุสงฺฆสฺส อุโปสถาคารํ กตฺวา เทววิมาน สทิสํ ปาสาทํ กาเรสฺสามิ เทวโลกํ เปเสตฺวา ปเฎ วิมานาการํ ลิขาเปตฺวา เม เทถาติ? สโงฺฆ อฎฺฐ ขีณาสเว เปเสสิฯ เต ตาวติํสภวนํ คนฺตฺวา ทฺวาทสโยชนุเพฺพธา อฎฺฐจตฺตาลีส โยชน ปริเกฺขปํ กูฎาคารํ สหสฺส ปติมณฺฑิตํ นวภูมกํ สหสฺสคพฺภํ ขีรณ เทวธีตาย ปุญฺญานุภาวนิพฺพตฺตํ อากาสฎฺฐํ รตนปาสาทํ โอโลเกตฺวา หิงฺคุลเกน ปเฎ ตทาการํ ลิขิตฺวา อาเนตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อทํสุ สโงฺฆ รโญฺญ ปาเหสิฯ

ตํ ทิสฺวา ราชา ตุฎฺฐมานโส ตทา ตํ เลขตุลฺยํ โลหปาสาทํ กาเรสิฯ กมฺมนฺตารมฺภ กาเล ปน จตุสุ ทฺวาเรสุ อฎฺฐสตสหสฺสานิ หิรญฺญานิ ฐปาเปสิ ตทา จตุสุ ทฺวาเรสุ สหสฺส สหสฺสํ วตฺถปุฎานิ เจว คุฬ-เตล-สกฺขร-มธุปุรา อเนกสหสฺสจาฎิโย จ ฐปาเปสิฯ ปาสาเท อมูลเกน กมฺมํ น กาตพฺพนฺติ เภริํ จารเปตฺวา อมูลเกน กตกมฺมํ อคฺฆาเปตฺวา การกานํ มูลํ ทาเปสิฯ ปาสาโท เอเกเกน ปเสฺสน หตฺถสต หตฺถสตปฺปมาโณ อโหสิ ตถา อุเพฺพธน, นวภูมาโย จสฺส อเหสุํ เอเกกิสฺสา ภูมิยา สตํ สตํ กูฎาคารานิ, ตานิ สพฺพานิปิ รตนขจิตานิ เจว สุวณฺณ กิงฺกิณิกาปนฺติ ปริกฺขิตฺตานิ จ อเหสุํ เตสํ กูฎาคารานิ นานารตน ภูสิกา ปวาฬ เวทิกา เจว, ตาสํ ปทุมานิ จ นานารตน วิจิตฺตาเนว อเหสุํฯ ตถา สหสฺสคพฺภา จ นานารตน ขจิตา สีหปญฺชร วิภูสิตา จฯ เวสฺสวนสฺส นาริวาภนยานํ สุตฺวา ตทาการํ มเชฺฌ รตน มณฺฑปํ กาเรสิฯ

โส อเนเกหิ รตนตฺถเมฺภหิ สีหวฺยคฺฆาทิ รูเปหิ เทวตา รูเปหิ จ ปติมณฺฑิโต สมนฺตโต โอลมฺพก มุตฺตา ชาเลน จ ปริกฺขิโตฺต อโหสิ ปวาฬเวทิกา จสฺส ปุเพฺพ วุตฺตปฺปการาว สตฺต รตน วิจิตฺตมณฺฑป มเชฺฌ ปน เอฬิกมย ภูมิยา ทนฺตมย ปลฺลโงฺก อโหสิ อปเสฺสนมฺปิ ทนฺตมยเมว, โส สุวณฺณสูริยมณฺฑเลหิ รชต จณฺท มณฺฑเลหิ มุตฺตามย ตารกาหิ จ วิจิโตฺต ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ นานารตนมย ปทุมานิ เจว ปสาท ชนกานิ จ ชาตกานิ อนฺตรนฺตรา สุวณฺณลตาโย จ กาเรสิฯ ตตฺถ มหคฺฆํ ปจฺจตฺถรณํ อตฺถริตฺวา มนุญฺญํ ทนฺต วิชนิํ ฐเปสิฯ ปวาฬมย ปาทุกา กาเรสิฯ ตถา ปลฺลงฺกโสฺสปริ เอฬิกภูมิยา ปติฎฺฐิตํ รชตมยทณฺฑํ เสตจฺจตฺตํ กาเรสิฯ ตตฺถ สตฺตรตนมยานิ อฎฺฐมงฺคลานิ อนฺตรนฺตรา จ มณิมุตฺตามยา จตุปฺปาท ปนฺติโย จ กาเรสิฯ ฉตฺตเนฺต จสฺส รตนมย ฆณฺฎาปนฺติโย โอลมฺพิํสุฯ

ปาสาโท ฉตฺตํ ปลฺลโงฺก มณฺฑโปฺป จาติ จตฺตาโร อนคฺฆา อเหสุํ มหคฺฆานิ มญฺจปีฐานิ ปญฺญโตฺต ตตฺถ มหคฺฆานิ กมฺพลานิ ภุมฺมตฺถรณานิ อตฺถราเปสิ อาวมน กุมฺหิ อุฬุโงฺก จ โสวณฺณมยาเยว อเหสุํฯ เสส ปริโภค ภเณฺฑสุ วตฺตพฺพเมว นตฺถิ ทฺวารโกฎฺฐโกปิ มโนหร ปาการน ปริกฺขิโตฺตฯ ตมฺพโลหิฎฺฐิกาภิ ปน ฉาทิตตฺตา ปาสาทสฺส โลหปาสาโทติ โวหาโร อโหสิฯ

เอวํ ตาวตึ์สภวเน เทวสภา วิย ปาสาทํ นิฏฺฐาเปตฺวา สงฺฆํ สนฺนิปาเตสิฯ มริจวฏฺฏิ วิหารมเห วิย สโงฺฆ สนฺนิปติฯ ปฐมภูมิยํ ปุถุชฺชนาเยว อฏฺฐํสุ ทุติยภูมิยา เตปิฏกา, ตติยาทิสุ ตีสุ ภูมิสุ กเมน โสตาปนฺน - สกทาคามิ - อนาคามิโน, อุปริ จตุสุ ภูมิสุ ขีณาสวาเยว อฏฺฐํสุฯ เอวํ สงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา สงฺฆสฺส ปาสาทํ ทตฺวา มริจวฏฺฏิ วิหารมเห วิย สตฺตาหํ มหาทานมทาสีติฯ

> ‘‘ปาสาทเหตุ จตฺตานิ-มหาจาเคน ราชินา,
> อนคฺฆานิ ฐเปตฺวาน-อเหสุํ ตึสโกฏิโย;’’
>
> ปหาย คมนียนฺตํ-ทตฺวาน ธนสญฺจยํ,
> อนุคามิธนํ ทานํ-เอวํ กุพฺพนฺติ ปณฺฑิตา;

๑๙. อเถกทิวสํ ราชา สตสหสฺสํ วิสฺสเชฺชตฺวา มหาโพธิ ปูชํ กาเรตฺวา นครํ ปวิสโนฺต ถูปฏฺฐาเน ปติฏฺฐิตํ สิลาถูปํ ทิสฺวา มหิณฺทเตฺถเรน วุตฺตวจนํ อนุสฺสริตฺวา มหาถูปํ กาเรสฺสามีติ กตสนฺนิฏฺฐาโน นครํ ปวิสิตฺวา มหํตลํ อารุยฺห สุโภชนํ ภุญฺชิตฺวา สิริสยนคโต เอวํ จิเนฺตสิ มยา ทมิเฬ มทฺทมาเนน อยํ โลโก อติวิย ปีฬิโต, เกน นุ โข อุปาเยน โลกสฺส ปีฬนํ อกตฺวา ธเมฺมน สเมน มหา เจติยสฺส อนุจฺฉวิกํ อิฏฺฐกา อุปฺปาเทสฺสามีติ ตํ จินฺติตํ ฉตฺตํ อธิวตฺถา เทวตา ชานิตฺวา ราชา เอวํ จิเนฺตสีติ อุโคฺฆเสสิฯ

ปรมฺปราย เทวโลเกปิ โกลาหลมโหสิ ตํ ญตฺวา สโกฺก เทวราชํ วิสฺสกมฺมํ อามเนฺตตฺวา’ตาต! วิสฺส กมฺม! ทุฏฺฐคามณิ อภย มหาราชา มหา เจติยสฺส อิฏฺฐกตฺถาย จิเนฺตสิฯ ตฺวํ คนฺตฺวา อุตฺตรปเสฺส นครโต โยชนปฺปมาเณ ฐาเน คมฺภิร นทิยา ตีเร อิฏฺฐกา มาเปตฺวา เอหิ’ติ เปเสสิฯ

ตํ ญตฺวา วิสฺสกมฺม เทวปุโตฺต อาคนฺตฺวา ตเตฺถว มหาเจติยานุจฺฉวิกํ อิฏฺฐกา มาเปตฺวา เทวปุรเมว คโตฯ ปุน ทิวเส เอโก สุนขลุโทฺท สุนเข คเหตฺวา อรญฺญํ คนฺตฺวา ตตฺถ ตตฺถ วิจรโนฺต ตํ ฐานํ ปตฺวา อิฏฺฐกา อทิสฺวา จ นิกฺขมิฯ ตสฺมิํ ขเณ เอกา ภุมฺมา เทวตา ตสฺส อิฏฺฐกา ทเสฺสตุํ มหนฺตํ โคธาวณฺณํ คเหตฺวา ลุทฺทสฺส สุนขานญฺจ อตฺตานํ ทเสฺสตฺวา เตหิ อนุพโทฺธ อิฏฺฐกาภิมุขํ อตฺตฺวา อนฺตรธายิฯ

สุนขลุโทฺท อิฏฺฐกา ทิสฺวา อมฺหากํ ราชา ถูปํ กาเรตุกาโม, มหโนฺต วต โน ปณฺณาการ ลโทฺธติ หฏฺฐมานโส ปุน ทิวเส ปาโตจ อาคนฺตฺวา อตฺตนา ทิฏฺฐํ อิฏฺฐก ปณฺณาการํ รโญฺญ นิเวเทสิฯ ราชา ตํ สาสนํ สุตฺวา อตฺตมโน หุตฺวา ตสฺส มหนฺตํ สกฺการํ กาเรตฺวา ตํเยว อิฏฺฐก โคปนํ กาเรสิฯ ตโต ราชา อหเมว อิฏฺฐโกโลกนตฺถาย คจฺฉามิ - กุนฺตํ วเฑฺฒถาติ อาหฯ

ตสฺมิํเยว ขเณ ปุน อญฺญํ สาสนํ อาหริํสุฯ นครโต ติโยชนมตฺถเก ฐาเน ปุพฺพุตฺตรก เณฺณ อาจาร วิฏฺฐิคาเม ติยามรตฺติํ อภิปฺปวเฏฺฏ เทเว โสฬส กรีสปฺปมาเณ ปเทเส สุวณฺณพีชานิ อุฏฺฐหิํสุฯ ตานิ ปมาณโต อุกฺกฏฺฐานิ วิทตฺถิปฺปมาณานิฯ โอมกานิ อฏฺฐงฺคุลปฺปมาณานิ อเหสุํ, อถ วิภาตาย รตฺติยา คามวาสิโน สุวณฺณพิชานิ ทิสฺวา ราฌา’รหํ วต ภณฺฑํ อุปฺปนฺนนฺติ สมนฺตโต อารกฺขา สํวิทหิตฺวา สุวณฺณพีชานิ ปาติยํ ปูเรตฺวา อาคนฺตฺวา รโญฺญ ทเสฺสสุํ ราชา เตสมฺปิ ยถารหํ สกฺการํ กาเรตฺวา เตเยว สุวณฺณ โคปเก อกาสิฯ

อถ ตสฺมึเยว ขเณ อญฺญํ สาสนํ อาหริํสุฯ นครโต ปาจีนปเสฺส สตฺตโยชน มตฺถโก ฐาเน ปารคงฺคาย ตมฺพวิฏฺฐิ นาม ชนปเท ตมฺพโลหํ อุปฺปชฺชิฯ คามิกา ปาติํ ปูเรตฺวา ตมฺพโลหํ คเหตฺวา อาคนฺตฺวา รโญฺญ ทเสฺสสุํ ราชา ยถานุรูปํ สกฺการํ เตสมฺปิ กาเรตฺวา เตเยว โคปเก อกาสิฯ

ตทนนฺตรํ อญฺญํ สาสนํ อาหริํสุฯ ปุรโต จตุโยชนมตฺถโก ฐาเน ปุพฺพทกฺขิณ กเณฺณ สุมนวาปิคาเม อุปฺปลกุรุวิณฺท มิสฺสกา พหู มณโย อุปฺปชฺชิํสุ คามิกา ปาติํ ปูเรตฺวา อาคนฺตฺวา มานโย รโญฺญ ทเสฺสสุํฯ ราชา เตสมฺปิ สกฺการํ กาเรตฺวา เตเยว โคปเก อกาสิฯ

ตทนนฺตรํ อญฺญมฺปิ สาสนํ อาหริํสุฯ นครโต ทกฺขิณ ปเสฺส อฏฺฐโยชน มตฺถเก ฐาเน อมฺพฏฺฐโกล ชนปเท เอกสฺมิํ เลเณ รชตํ อุปฺปชฺชิ ตสฺมิํ สมเย นครวาสิโก เอโก วาณิโช พหูหิ สกเฏหิ หลิทฺทิ สิงฺคิเวราทีนมตฺถาย มลยํ คโต, เลณสฺส อวิทูเร สกฏานิ มุญฺจิตฺวา ปโตททารุํ ปริเยสเนฺต ตํ ปพฺพตํ อภิรูโฬฺห เอกํ ปณสยฏฺฐิํ อทฺทสฯ

ตสฺส มหนฺตํ จาฏิปฺปมาณํ เอกเมว ปณส ผลํ นรุณยฏฺฐิํ นาเมตฺวา เหฏฺฐา ปาสาณปิฏฺฐิยํ อฏฺฐาสิฯ โส ตํ ผลภาเรน นมิตํ ทิสฺวา อุปคนฺตฺวา หเตฺถน ปรามสิตฺวา ปกฺกภาวํ ญตฺวา วณฺฏํ ฉิณฺทิ ปณสยฏฺฐิ อุคฺคนฺตฺวา ยฏาฏฺฐานํ อฏฺฐาสิ วาณิโช อคฺคํ ทตฺวา ภุญฺชิสฺสามีติ จิเนฺตตฺวา กาลํ โฆเสสิฯ ตทา จตฺตาโร ขีณาสว อาคนฺตฺวา ตสฺส ปุรโต ปาตุรเหสุํฯ วาณิโช เต ทิสฺวา อตฺตมโน ปาเท วณฺทิตฺวา นิสีทาเปตฺวา ตสฺส ผลสฺส วณฺฏาสมนฺตา วาสิยา ตเจฺฉตฺวา อปสฺสยํ ลุญฺจิตฺวา อปนาเมสิฯ สมนฺตโต ยุสํ โอตริตฺวา อปสฺสยานิตํ อาวาฏํ ปูเรสิ วาณิโช มโนสิโลทกวณฺณ ปณสยุสํ ปเตฺต ปูเรตฺวา อทาสิฯ เต ขีณาสวา ตสฺส ปสฺสนฺตเสฺสว อากาสมพฺภุคฺคนฺตฺวา ปกฺกมิํสุฯ

โส ปุน กาลํโฆเสสิ อเญฺญ จตฺตโร ขีณาสวา อาคมิํสุฯ เตสมฺปิ หตฺถโต ปเตฺต คเหตฺวา สุวณฺณวเณฺณหิ ปน สมิเญฺชหิ ปูเรตฺวา อทาสิ เตสุ ตโย เถรา อากาเสน ปกฺกมิํสุ อิตโร อิณฺทคุตฺตเตฺถโร นาม ขีณาสโว ตสฺส ตํ รชตํ ทเสฺสตุกาโม อุปริ ปพฺพตา โอตริตฺวา ตสฺส เลณสฺส อวิทูเร นิสีทิตฺวา ปณส มิญฺชํ ปริภุญฺชติ อุปาสโก เถรสฺส คตกาเล อวเสส มิญฺชํ อตฺตนาปิ ขาทิตฺวา เสสกํ ภณฺฑิกํ กตฺวา อาทาย คจฺฉเนฺต เถรํ ทิสฺวา อุทกญฺจ ปตฺตโธวนสาขญฺจ อทาสิฯ

เถโรปิ เลณทฺวาเรน สกฏ สมีปคามิ มคฺคํ มาเปตฺวา อิมินา มเคฺคน คจฺฉ อุปาสกาติ อาหฯ โส เถรํ วณฺทิตฺวา เตน มเคฺคน คจฺฉเนฺต เลณทฺวารํ ปตฺวา สมนฺตา เลณํ โอโลเกเนฺต ตํ รชตราสิํ ทิสฺวา รชตปิณฺฑํ คเหตฺวา จาสิยา ฉิณฺทิตฺวา รชตภาวํ ญตฺวา มหนฺตํ สชฺฌปิณฺฑํ คเหตฺวา สกฏ สนฺติกํ คนฺตฺวา ติโณทก สมฺปเนฺน ฐาเน สกฏานิ นิเวเสตฺวา ลหุํ อนุราธปุรํ คนฺตฺวา รโญฺญญฺญ ทเสฺสตฺวา ตมตฺถํ นิเวเทสิ ราชา ตสฺสาปิ ยถารหํ สกฺการํ กาเรสิฯ

ตทนนฺตรํ อญฺญมฺปิ สาสนํ อาหริํสุ นครโต ปจฺฉิม ทิสาภาเค ปญฺจ โยชน มตฺถเก ฐาเน อุรุเวล ปพฺพต มหามลกมตฺตา ปจาฬ มิสฺสกา สฏฺฐิ สกฏปฺปมาณมุตฺตา สมุทฺทโต ถลมุคฺคมิํสุ เกวฏฺฏา ทิสฺวา ราชารหํ วต ภณฺฑํ อุปฺปนฺนนฺติ ราสิํ กตฺวา อารกฺขํ ทตฺวา ปาติํ ปูเรตฺวา อาคนฺตฺวา รโญฺญ ทเสฺสตฺวา ตมตฺถํ นิเวเทสุํฯ ราชา เตสมฺปิ ยถารหํ สกฺการํ กาเรสิฯ

ปุน อญฺญํ สาสนํ อาหริํสุ นครโต ปจฺฉิมุตฺตร กเณฺณ สตฺตโยชน มตฺถเก ฐาเน เปฬิวาปิคามสฺส วาปิยา โอติณฺณ กณฺทเร ปุลิน ปุเฏฺฐ นิสทโปตปฺปมาณ ทีฆโต วิทตฺถิจตุรงฺคุลา อุมฺ

มาปุปฺผวณฺณา จตฺตาโร มหามณิ อุปฺปชฺชึสุฯ อเถโก มโตฺต นาม สุนขลุโทฺท สุนเข คเหตฺวา ตตฺถ วิจรโนฺต ตํ ฐานํ ปตฺวา ทิสฺวา ราชารหํ วต ภณฺฑนฺติ วาลิกาหิ ปฏิจฺฉาเทตฺวา อาคนฺตฺวา รโญฺญ นิเวเทสิฯ ราชา ตสฺสาปิ ยถารหํ สกฺการํ กาเรสิฯ เอวํ ราชา ฤปตฺถาย อุปฺปนฺนานิ อิฏฺฐกาทีนิ ตทเหว อโสฺสสิ อิฏฺฐก รชตานํ อุปฺปนฺนฏฺฐานํ เตเนว นามํ ลภิฯ

ถูปสาธน ลาภกถา

๒๐. อถ ราชา ถูปตฺถาย อุปฺปนฺนานิ สุวณฺณาทีนิ อาหราเปตฺวา ภณฺฑาคาเรสุ ราสึ กาเรสิ ตโต สพฺพสมฺภาเร สมเตฺต วิสาข ปุณฺณมุโปสถทิวเส ปตฺต วิสาข นกฺขเตฺต มหาถูปกรณตฺถาย ภูมิปริกมฺมํ อารภิฯ ราชา ถุปฏฺฐาเน ปติฏฺฐาปิตํ สิลาถูปํ หราเปตฺวา ถิรภาวตฺถาย สมนฺตโต หตฺถิปาการ ปริยนฺตํ คมฺภีรโต สตรตนปฺปมาณํ ภูมึ ขนาเปตฺวา ปํสุํ อปเนตฺวา โยเธหิ คุฬปาสาเณ อตฺถราเปตฺวา กมฺมารกูเฏหิ อาหนาเปตฺวา จุณฺณวิจุเณฺณ กาเรสิฯ

ตโต จมฺมวินเทฺธหิ ปาเทหิ มหา หตฺถีหิ มทฺทาเปตฺวา ปาสาณโกฏฺฏิมสฺสุปริ นวนีต มตฺติกํ อตฺถราเปสิฯ อากาส คงฺคายหิ ติปติตฏฺฐาเน อุทกพินฺทูนิ อุคฺคนฺตฺวา สมนฺตา ตึส โยชนปฺปมาณปเทเส ปตนฺติ ยตฺถ สยญฺชาตสาลี อุปฺปชฺชตฺติ ตํ ฐานํ นิจฺจเมว ตินฺตตฺตา นินฺตสีสโกฬํ นาม ฉาตํฯ ตตฺถ มตฺติกา สุขุมุตฺตา นวนีต มตฺติกาติ วุจฺจติฯ

ตํ ตโต ขีณสวา สามเณรา อาหรนฺติ ตาย สพฺพตฺถ มตฺติกากิจฺจนฺติ ญาตพฺพํฯ มตฺติโกปริ อิฏฺฐกา อตฺถราเปสิฯ อิฏฺฐโกปริ ขรสุกมฺมํ, ตโสฺสปริกุรุวิณฺทปาสาณํ, ตโสฺสปริอโยชาลํ, ตโสฺสปริ ขีณาสว สามเณเรหิ หิมวนฺตโต อาหฏํ สุคณฺธมารุมฺพํ, ตโสฺสปริ ขีรปาสาณํ, ตโสฺสปริ เอฬิกปาสาณํ, ตโสฺสปริ สีลํ อตฺถราเปสิฯ สพฺพมตฺติกากิเจฺจ นวนีตมตฺติกา เอว อโหสิฯ

สิลาสตฺถาโรปริ รโสทก สนฺติเนฺตน กปิตฺถ นิยฺยาเสน อฏฺฐงฺคุลพหลตมฺพโลหปฏฺฏํ, ตโสฺสปริ ติลเตลยนฺตินฺตาย มโนสิลาย สตฺตงฺคุล พหลํ รชตปฏฺฏํ อตฺถราเปสิ เอวํ ราชา สพฺพากาเรน ภูมิปริกมฺมํ การาเปตฺวา อาสาฬฺหิ สุกฺกปกฺขสฺส จาตุทฺทส ทิวเส ภิกฺขุสงฺฆา สนฺนิปาเตตฺวา เอวมาหฯ เสฺว ปุณฺณมุโปสถทิวเส อุตฺตราสาฬฺห นกฺขเตฺตน มหาเจติเย มงฺคลิฏฺฐกํ ปติฏฺฐาเปสฺสามิ เสฺว ถูปฏฺฐาเน สโพฺพ สโงฺฆ สนฺติปตตูติ นคเร เภรึ จราเปสิ มหาชโน อุโปสถิโก หุตฺวา คณฺธมาลาทีนิ คเหตฺวา ถูปฏฺฐาเน สนฺนิปตตูติฯ

ตโต วิสาขสิริ เทวนามเก เทฺว อมเจฺจ อาณาเปสิฯ ตุเมฺห คนฺตฺวา มหา เจติยฏฺฐานํ อลงฺกโรถาติฯ เต คนฺตฺวา สมนฺตโต รชตปฏฺฏวณฺณวาลุกํ โอกีราเปตฺวา ลาชปญฺจมกานิ ปุปฺผานิ วิกิริตฺวา กทลิโตรณํ อุสฺสาเปตฺวา ปุณฺณฆเฏ ฐปาเปตฺวา มณิเวเณฺณ เวฬุมฺหิ ปญฺจปณฺณธชํ พนฺธาเปตฺวา คณฺธสมฺปนฺนานิ นานาวิธ กุสุมานิสนฺถราเปตฺวา นานาปฺปการเรหิ ตํ ฐานํ อลงฺกรึสุฯ

อถ ราชา สกลนครญฺจ วิหารคามิ มคฺคญฺจ อลงฺการาเปสิ ปภาตาย รตฺติยา นคเร จตุสุ ทฺวาเรสุ มสฺสุ กมฺมตฺถาย นหาปิเต, นหาปนตฺถายนหาปนเก, อลงฺการตฺถาย กปฺปเกว นานาวิราค วตฺถ คณฺธมาลาทีนิ จ สูปวฺยญฺชน สมฺปนฺนานิ มธุรภตฺตานิ จ ฐปาเปตฺวา สเพฺพ นครา จ ชานปทา จ ยถารุจึ มสฺสูกมฺมํ กาเรตฺวา นหาตฺวา ภุญฺชิตฺวา วตฺถาภรณาทีหิ อลงฺกริตฺวา มหาเจติยฏฺฐานํ อาคจฺฉนฺตูติ อายุตฺตเกหิ อาโรจาเปสิฯ

สยมฺปิ สพฺพาภรณ วิภูสิโต จตฺตาลีส ปุริส สหเสฺสหิ สทฺธึ อุโปสโก หุตฺวา อเนเกหิ สุมณฺฑิต ปสาธิเตหิ อมเจฺจหิ คหิตารโกฺข อลงฺกตาหิ เทวกญฺญ ปมาหิ นาฏกิตฺถิหิ ปริวุโต อมรคณ ปริวุโต เทวราชา วิย อตฺตโน สิริสมฺปตฺติหา มหาชนํ โตสยโนฺต อเนเกหิ ตุริยสงฺฆุเฏฺฐหิ วตฺตมาเนหิ อปรเณฺห มหาถูปฏฺฐานํ อุปคญฺชิฯ มหา เจติยฏฺฐาน มงฺคลตฺถาย

ปุฏพทฺธานิ วตฺถานิ อฏฺธุตฺตร สหสฺสํ ฐปาเปสิฯ จตุสฺ ปเสฺสสุ วตฺถราสึ กาเรสิ เตล-มธุ-สกฺกร-ผาณิตาทีนิ จ ฐปาเปสิฯ

อถ นานาเทสโต พหู ภิกฺขู อาคมึสุ ราชคหา สมนฺตา อิณฺทิคุตฺตเตฺถโร นาม อสีติ ภิกฺขุสหสฺสานิ คเหตฺวา อากาเสนาคญฺฉิ ตถา พาราณสิยํ อิสิปตเน มหา วิหารโต ธมฺมเสนเตฺถโร นาม ทฺวาทส ภิกฺขุสหสฺสานิฯ สาวตฺถิยํ เชตวน วิหารโต ปิยทสฺสิ นาม เถโร สฏฺฐิ ภิกฺขุ สหสฺสานิ เวสาลิยํ มหา วนโต พุทฺธรกฺขิตเตฺถโร อฏฺฐารส ภิกฺขุ สหสฺสานิ, โกสมฺพิยํ โฆสิตารามโต มหาธมฺมรกฺขิตเตฺถโร ตึส ภิกฺขุสหสฺสานิฯ อุเชฺชนิยํ ทกฺขิณคิริ มหา วิหารโต ธมฺมรกฺขิตเตฺถโร จตฺตาลีส ภิกฺขุสหสฺสานิ-ปาฏลิปุเตฺต อโสการามโต มิตฺติณฺณเตฺถโร ภิกฺขูนํ สตสหสฺสานิ สฏฺฐิญฺจ สหสฺสานิ คณฺธาร รฏฺฐโต อตฺตินฺน เถโร นาม ภิกฺขูนํ เทฺว สตสหสฺสานิ อสีติญฺจ สหสฺสานิฯ มหาปลฺลว โภคโต มหาเทวเตฺถโร ภิกฺขูนํ จตฺตาริ สตสหสฺสานิ สฏฺฐิญฺจ สหสฺสานิ โยนกรเฏฺฐ อลสณฺทา นครโต โยนก ธมฺมรกฺขิตเตฺถโร ตึส ภิกฺขุ สหสฺสานิฯ วิณฺฌาฏวิวตฺตนิย เสนาสนโต อุตฺตรเตฺถโร อสีติ ภิกฺขุสหสฺสานิฯ มหาโพธิมณฺฑ วิหารโต จิตฺตคุตฺตเตฺถโร ตึส ภิกฺขุสหสฺสานิ วนวาสิโภคโต จณฺทคุตฺตเตฺถโร อสีติ ภิกฺขุสหสฺสานิฯ เกลาส มหาวิหารโต สุริภคุตฺตเตฺถโร ฉนฺนวุติ สหสฺสานิ คเหตฺวา อากาเสนาคญฺฉิฯ

> ‘‘ภิกฺขูนํ ทีปวาสีนํ-อาคตานญฺจ สพฺพโส,
> คณนาย ปริเจฺฉโท-โปราเณหิ น ภาสิโต;
>
> สมาคตานํ ภิกฺขูนํ-สเพฺพสํ ตํ สมาคเม,
> วุตฺตา ขีณาสวาเยว-เต ฉนฺนวุติ โกฏิโย;’’

อถ สโงฺฆ ปริกฺขิตฺต ปวาฬเวทิกา วิย มเชฺฌ รโญฺญ โอกาเส ฐเปตฺวา อญฺญมญฺญํ อฆเฏฺฏตฺวา อฏฺฐาสิฯ ปาจินปเสฺส พุทฺธรกฺขิตนามโก ขีณาสาวเตฺถโร อตฺตนาสทิสนามเก ปญฺจสตขีณาสเว คเหตฺวา อฏฺฐาสิฯ ตถา ทกฺขิณปเสฺส ปจฺฉิมปเสฺส อุตฺตรปเสฺส จ ธมฺมรกฺขิต - สงฺฆรกฺขิต - อานณฺท นามกา ขีณาสวเตฺถรา อตฺตนา สทิสนามเก ปญฺจปญฺจสต ขีณาสเว คเหตฺวา อฏฺฐํสุ ปิยทสฺสิ นาม ขีณาสวเตฺถโร มหาภิกฺขุสงฺฆํ คเหตฺวา ปุพฺพุตฺตรกเณฺณ อฏฺฐาสิฯ

ราชา กิร สงฺฆมชฺฌํ ปวิสโนฺตเยว สเจ มยา กยิรมานํ เจติยกมฺมํ อนนฺตราเยน นิฏฺฐํ คจฺฉติ ปาจิน-ทกฺขิณ-ปจฺฉิม-อุตฺตรปเสฺสสุ พุทฺธรกฺขิต-จมฺมรกฺขิต-สงฺฆรกฺขิต-อานณฺท นามกา เถรา อตฺตนาสทิสนามเก ปญฺจปญฺจสตภิกฺขุ คเหตฺวา ติฏฺฐนฺตุ ปิยทสฺสิ นาม เถโร ปุพฺพุตฺตรกเณฺณ ภิกฺขุสงฺฆํ คเหตฺวา ติฏฺฐตูติ จิเนฺตสิฯ เถราปิ รโญฺญ อธิปฺปายํ ญตฺวา ตถา ฐิตาติ วทนฺตี สิทฺธเตฺถโร ปน มงฺคโล-สุมโน-ปทุโม-สีวลิ-จณฺทคุโตฺต-สูริยคุโตฺต-อิณฺทคุ- โตฺต-สาคโร-จิตฺตเสโน -ชยเสโน-อจโลติ อิเมหิ เอกาทสหิ เถเรหิ ปริวุโต ปุณฺณฆเฏ ปูรโต กตฺวา ปุรตฺถาภิมุโข อฏฺฐาสิฯ

อถ ราชา ตถา ฐิตํ ภิกฺขุสงฺฆํ ทิสฺวา ปสนฺนจิโตฺต คณฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา จตูสุ ฐาเนสุ วนฺทิตฺวา ปุณฺณสฏฺฏฐานํ ปวิสิตฺวา สุยณฺณขีเล ปฏิมุกฺกํรชตมยํ ปริพฺภมนทณฺฑํ วิชฺชมานมาตาปิตูนํ อุภโต สุชาเตน สุมณฺฑิต ปสาธิเตน อภิมงฺคล สมฺมเตน อมจฺจปุเตฺตน คาหาเปตฺวา มหนฺตํ เจติยาวฏฺฏํ กาเรตุํ อารภิฯ ตถา กาเรนฺตํ ปน สิทฺธตฺถเตฺถโร นิวาเรสิฯ เอวํ กิรสฺส อโหสิ - ยทิ มหาราชา มหนฺตํ เจติยํ กโรติ, อนิฏฺฐิเตเยว มริสฺสติ อนาคเต

ทุปฺปริหริยญฺจ ภวิสฺสตีติฯ ตสฺมึ ขเณ ภิกฺขุสโงฺฆ มหา ราช เถโร ปาณฺฑิโต, เถรสฺส วจนํ กาตุํ วฎฺฎตีติ อาหฯ

ราชา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อธิปฺปายํ ญตฺวา เถโร กโรตีติ มญฺญมาโน กีทิสํ ภเนฺต ปมาณํ กโรมีติ อาหฯ เถโร มม คตคตฎฺฐานโต เจติยาวฎฺฎํ กโรหีติ วตฺวา อุปทิสเนฺต อาวิชฺฌิตฺวา อคมาสิฯ ราชา เถรสฺส วุตฺตนเยน เจติยาวฎฺฎํ กาเรตฺวา เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา นามํ ปุจฺฉิตฺวา คนฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา วมฺพตฺวา ปริวาเรตฺวา ฐิเต เสส เอกาทส เถเร จ อุปสงฺกมิตฺวา ปูเชตฺวา วณฺทิตฺวา เตสํ นามานิ จ ปุจฺฉิตฺวา ปริพฺภมน ทณฺฑคาหกสฺส อมจฺจ ปุตฺตสฺส ตาม ปุจฺฉิฯ

อหํ เทว สุปฺปติฎฺฐิต พฺรหฺมา นามาติ วุเตฺต ตว ปิตา กึ นาโมติ ปุจฺฉิตฺวาน นณฺทิเสโน นามาติ วุเตฺต มาตุนามํ ปุจฺฉิฯ สุมนาเทวี นามาติ วุเตฺต สเพฺพสํ นามานิ อภิมงฺคลสมฺมตานิ, มยา กยรมานํ เจติยกมฺมํ อวสฺสํ นิฎฺฐานํ คจฺฉติติ หโฎฺฐ อโหสิ, ตโต ราชา มเชฺฌ อฎฺฐ สุวณฺณฆเฎ รชตฆเฎ จ ฐปาเปตฺวา เต ปริวาเรตฺวา อฎฺธุตฺตรสยสฺส ปุณฺณฆเฎ ฐปาเปสิฯ

อถ อฎฺฐ สุวณฺณิฎฺฐกา ฐปาเปสิฯ ตาสุ เอเกกํ ปริวาเรตฺวา อฎฺธุตฺตรสต อฎฺธุตฺตรสต รชติฎฺฐกาโยฯ อฎฺธุตฺตรสต อฎฺธุตฺตรสต วตฺถานิ จ ฐปาเปสิฯ อถ สุปฺปติฎฺฐิต พฺรหฺมนาเมน อมจฺจปุเตฺตน เอกํ สุวณฺณิฎฺฐกํ คาหาเปตฺวา เตน สทิส นาเมหิ จ ชีวมานก มาตาปิตูหิ สตฺตหิ อมจฺจปุเตฺตหิ เสส สตฺติฎฺฐกาโย คาหาเปสิฯ

ตสฺมึ ขเณ มิตฺตเตฺถโร นาม ปุรตฺถิม ทิสาภาเค ปริพฺภมิต เลขาย ภูมิยํ คนฺธปิณฺฑํ ฐเปสิฯ ชยเสนเตฺถโร นาม อุทกํ อาสิญฺจิตฺวา สนฺติเนฺตตฺวา สมํ อกาสิฯ สุปฺปติฎฺฐิตพฺรหฺมา ภทฺท นกฺขเตฺตน เอวํ นานาวิธ มงฺคลานิสงฺขฎฺฎฺฐาเน ปฐมํ มงฺคลิกฎฺฐกํ ปติฎฺฐาเปสิฯ สุมนเตฺถโรนาม ชาติสุมนปุเปฺผหิ ตํ ปูเชสิฯ ตสฺมึ ขเณ อุทกปริยนฺตํ กตฺวา มหาปถวิ กมฺปิ อโหสิฯ เอเตเนว นเยน เสส สตฺติฎฺฐกาโยปิ ปติฎฺฐาเปสุํฯ

ตโต ราชา รชติฎฺฐกาโยปิ ปติฎฺฐาเปตฺวา คนฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา มงฺคลวิธานํ นิฎฺฐาเปตฺวา สุวณฺณเปลายปุปฺผานิ คาหาเปตฺวา ปาจีนปเสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปุรโต ฐิตํ มหา พุทฺธรกฺขิตเตฺถรํ อุปสงฺกมิตฺวา คนฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา วณฺทิตฺวา เถรสฺส ปริวาเรตฺวา ฐิต ภิกฺขูนญฺจ นามานิ ปุจฺฉิตฺวา ตโต ทกฺขิณปเสฺส ฐิตํ มหาธมฺมรกฺขิตเตฺถรํ ปจฺฉิมปเสฺส ฐิตํ มหาสงฺฆรกฺขิตเตฺถรํ อุตฺตรปเสฺส ฐิตํ อานณฺทเตฺถรญฺจ อุปสงฺกมิตฺวา คนฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา ปญฺจปติฎฺฐิเตน วณฺทิตฺวา ตเถว นามานิ ปุจฺฉิตฺวา ปุพฺพุตฺตร กณฺณํ คนฺตฺวา ตตฺถ ฐิตํ ปิยทสฺสิ มหาเถรํ วณฺทิตฺวา ปูเชตฺวา นามานิ ปุจฺฉิตฺวา สนฺติเก อฎฺฐาสิฯ

เถโร มงฺคลํ วเฑฺฒเนฺต รโญฺญ ธมฺมํ เทเสสิฯ มงฺคลปริโยสาเน สมฺปตฺต คิหิปริสาสุ จตฺตาลีส สหสฺสานิ อรหเนฺต ปติฎฺฐหึสุฯ จตฺตาลีส สหสฺสานิ โสตาปตฺติผโล สหสฺสํ สกทาคามิผเล, สหสฺสํ อนาคามิผเล, ภิกฺขูนํ ปน อฎฺฐารสสหสฺสานิ อรหตฺตํ ปาปุณึสุฯ ภิกฺขุนีนํ จตุทฺทส สหสฺสานีติฯ

ถูปารมฺห กถา

๒๑. ตโต ราชา ภิกฺขุสงฺฆํ วณฺทิตฺวา ยาจ มหาเจติยํ นิฏฺฐาตินาว เม ภิกฺขุสโงฺฆ ภิกฺขํ คณฺหาตูติ อาหฯ ภิกฺขู นาธิวาเสสุ, อนุปุเพฺพน ยาจโนฺต อุปลฺลภิกฺขูนํ สตฺตาหํ อธิวาสนํ ลภิตฺวา ถูปฏฺฐานสฺส สมนฺตโต อฏฺฐารสสุ ฐาเนสุ มณฺฑเป การยิตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ นิสีทาเปตฺวา สตฺตาหํ มหาทานํ ทตฺวา สเพฺพสํเยว เตล-มธุ-ปาณิตาทิ เภสชฺชํ ทตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ วิสฺสเชฺชสิ ตโต นคเร เภรึจาราเปตฺวา สเพฺพ อิฏฺฐก วฑฺฒกิ สนฺติปาเตสิฯ เต ปญฺจสตมตฺตา อเหสุํฯ

เตสุ เอโก อหํ รโญฺญ จิตฺตํ อาราเธตฺวา มหาเจติยํ กาตุํ สโกฺกมีติ ราชานํ ปสฺสิ ราชา กถํ กโรสีติ ปุจฺฉิฯ อหํ เทว เปสิกานํ สตํ คเหตฺวา เอกาหํ เอกํ ปํสฺสกฏํ เขเปตฺวา กมฺมํ กโรมีติ อาหฯ ราชา เอวํ สติ ปํสุราสิกํ ภวิสฺสติฯ ติณรุกฺขาทีนิ อุปฺปชฺชิสฺสนฺติ อทฺธานํ นปฺปวตฺตตีติ ตํ ปฏิพาหิฯ

อโญฺญ อหํ ปุริสสตํ คเหตฺวา เอกาหํ เอกํ ปํสุคุมฺพํ เขเปตฺวา กมฺมํ กโรมีติ อาหฯ

อโญฺญ ปํสูนํ ปญฺจมฺมณานิ เขเปตฺวา กมฺมํ กโรมีติ อาหฯ

อโญฺญ เทฺว อมฺมณานิ เขเปตฺวา กมฺมํ กโรมีติ อาหฯ เตปิ ราชา ปฏิพาหิเยวฯ

อถ อโญฺญ ปณฺฑิโต อิฏฺฐก วฑฺฒกี อหํ เทว อุทุกฺขเล โกเฏฺฏตฺวา สุเปฺปหิ วเฏฺฏตฺวา นิสเทปํสิตฺวา ปํสูนํ เอกมฺมณํ เอกาเหเนว เขเปตฺวา เปสิกานํ สตํ คเหตฺวา กมฺมํ กโรมีติ อาหฯ

ราชา เอวํ สติ มหาเจติเย ติณาทีนิ น ภวิสฺสนฺติ จิรฏฺฐิติกญฺจ ภวิสฺสติติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ปุน ปุจฺฉิ-กึ สณฺฐานํ ปน กริสฺสสีติฯ

ตสฺมึ ขเณ วิสฺสกมฺม เทวปุโตฺต วฑฺฒกิสฺส สรีเร อธิมุจฺจิฯ วฑฺฒกี สุวณฺณปาตึ ปูเรตฺวา อุทกมาหราเปตฺวา ปาณินา อุทกํ คเหตฺวา อุทกปิฏฺฐิยํ อาหนิฯ เอพิ์กฆฏ สทิสํ มหนฺตํ อุทกพุพฺพุลํ อุฏฺฐาสิฯ เทว อีทิสํ กโรมีติ อาหฯ

ราชา สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ตสฺส สหสฺสคฺฆนกํ สาฏก ยุคลํ, สหสฺสคฺฆนกํเยว ปุณฺณกํ นาม สุวณฺณาลงฺการํ สหสฺสคฺฆนกา ปาทุกา, ทฺวาทส กหาปน สหสฺสานิ จ ทตฺวา อนุรูปฏฺฐาเน เคหญฺจ เขตฺตญฺจ ทาเปสิฯ

ตโต ราชารตฺติภาเค จิเนฺตสิ กถํ นาม มนุเสฺส อปีเลตฺวา อิฏฺฐกา อาหราเปยฺยนฺติ เทวตา รโญฺญ จิตฺตํ ญตฺวา เจติยสฺส จตุสุ ทฺวาเรสุ เอเกกทิวสปฺปโหณกํ กตฺวา ตสฺสาเยว รตฺติยา อิฏฺฐการาสึ อกํสุ วิหาตาย รตฺติยา มนุสฺสา ทิสฺวา รโญฺญ อาโรเจสุํฯ ราชา ตุสฺสิตฺวา วฑฺฒกึ กเมฺม ปฏฺฐเปสิฯ เทวตา เอเตเนว นเยน ยาว มหาเจติยสฺส นิฏฺฐานํ ตาว เอเกกสฺส ทิวสสฺส ปโหณกํ กตฺวา อิฏฺฐกา อาหรึสุฯ สกลทิวสภาเค กมฺมํ กตฏฺฐาเน มตฺติกา อิฏฺฐกจุณฺณํ วาปิ น ปญฺญายติฯ รตฺติยํ เทวตา อนฺตรธาเปนฺติฯ

อถ ราชา มหาเจติเยกมฺมการายจตุปริสายหตฺถ กมฺมมูลตฺถํจตุสุ ทฺวาเรสุ เอเกกสฺมึ ทฺวาเร โสฬส กหาปน สหสฺสานิ วตฺถาลงฺการ-คณฺธ-มาล-เตล-มธุ-ปาณิต-ปญฺจกฎก เภสชฺชานิ นานาวิธ สูปวฺยญฺชน สํยุตฺตํ ภตฺตํ ยาคุขชฺชกาทีนิ อฏฺฐวิธ กปฺปิยย ปานกานิ ปญฺจวิธ มุ

ขวาส สหิต ตามฺพูลานิ จ ฐปาเปตฺวา มหาเจติเย กมฺมํ กโรนฺตาคหฏฺฐา วา ปพฺพชิตา วา ยถาชฺฌาสยํ คณฺหนฺตุ มุลํ อคเหตฺวา กมฺมํ กโรนฺตานํ กาตุํ น เทถาติ อาณาเปสิฯ

อเถโก เถโร เจติยกเมฺม สหาย ภาวํ อิจฺฉโนฺต กมฺมกรณฏฺฐาเน มตฺติกา สทิสํ กตฺวา อตฺตานํ อภิสงฺขฏํ มตฺติกา ปิณฺฑํ เอเกน หเตฺถน คเหตฺวา อเญฺญน มาลา คเหตฺวา มหาเจติยงฺคณํ อารุยฺห ราชกมฺมิเก วเญฺจตฺวา วฑฺฒกิสฺส อทาสิฯ โส คณฺหโนฺตว ปกติมตฺติ กา นาภวตีติ ญตฺวา เถรสฺส มุขํ โอโลเกสิ ตสฺสาการํ ญตฺวา ตตฺถ โกลาหล มโหสิ อนุกฺกเมน ราชา สุตฺวา อาคนฺตฺวา วฑฺฒกึ ปุจฺฉิ-ตุยฺหํ กิร ภเณ เอโก ภิกฺขุ อมูลก มตฺติกาปิณฺฑํ อทาสีติฯ

โส เอวมาห-เยภุเยฺยน อยฺยา เอเกน หเตฺถน ปุปฺผํ เอเกน มตฺติกาปิเณฺฑ คเหตฺวา อาหริตฺวา เทนฺติ เตนาหํ อชานิตฺวา กเมฺม อุปเนสึ “อยํ ปน อาคนฺตุโก, อยํ เนวาสิโกติ เอตฺตกํ ชานามีติฯ“เตน หิ ตํ เถรํ อิมสฺส ทเสฺสหีติ เอกํ มหลฺลก พลตฺถํ วฑฺฒกิสฺส สนฺติเก ฐเปสิ วฑฺฒกี ปุน อาคตกาเล ตํ เถรํ พลตฺถสฺส ทเสฺสสิ โส ตํ สญฺชานิตฺวา รโญฺญ อาโรเจสิฯ

ราชา ตสฺส สญฺญํ อทาสิฯ โต ตุวํ ตโย ชาติสุมน มกุลกุเมฺภ มหาโพธิ องฺคเณ ราสึ กตฺวา คณฺธญฺจ ฐเปตฺวา มหาโพธิ องฺคณํ คต กาเล อาคนฺตุกสฺส เถรสฺส ปูชนตฺถาย รโญฺญ ทาปิตํ คณฺธมาลานฺติ วตฺวา เทหีติฯ พลโตฺถ รโญฺญ วุตฺตนเยเนว ตสฺส โพธิ องฺคณํ คต กาเล ตํ คณฺธมาลํ อทาสิฯ

โสปิ โสมนสฺสปฺปโตฺต หุตฺวา เสลสณฺถรํ โธวิตฺวา คเณฺธน ปริภณฺฑํ กตฺวา สิลาสณฺถรํ กตฺวา ปุปฺผํ ปูเชตฺวา จตฺสุ ฐาเนสุ วณฺทิตฺวา ปาจีนทฺวาเร อญฺชลึ ปคฺคยฺห ปีตึ อุปฺปาเทตฺวา ปุปฺผ ปูชํ โอโลเกโนฺต อฏฺฐาสิฯ

พลโตฺถ ตสฺมึ กาเล ตํ เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา วณฺทิตฺวา เอวมาหฯ ภเนฺต ตุมฺหากํ เจติยกเมฺม สหายภาวตฺถาย ทินฺนสฺส อมูลก มตฺติกาปิณฺฑสฺส มูลํ ทินฺนภาวํ ราชา ชานาเปติ อตฺตโน วณฺทเนน วณฺทาเปตีติฯ ตํ สุตฺวา เถโร อนตฺตมโน อโหสิฯ พลโตฺถ ติฏฺฐนฺตุ ภเนฺต ตโย สุมน มกุล กุมฺภาตตฺตกาเนว สุวณฺณปุปฺผานิปิ เอตํ มตฺติกปิณฺฑํ นาคฺฆนฺติฯ จิตฺตํ ปสาเทถ ภเนฺตติ ปกฺกามิฯ

ตทา โกฏฺฐิวาลชนปเท ปิยงฺคลฺล วิหารวาสี เอโก เถโร อิฏฺฐกวฑฺฒกิสฺส ญาตโก อโหสิฯ โส อาคนฺตฺวา วฑฺฒกินา สทฺธึ มเนฺตตฺวา ทีฆ พหล กิริยโต อิฏฺฐกปฺปมาณํ ชานิตฺวา คนฺตฺวา สหเตฺถเนว สกฺกจฺจํ มตฺติกํ มทฺทิตฺวา อิฏฺฐกํ กตฺวา ปจิตฺวา ปตฺตตฺถวิกาย ปกฺขิปิตฺวา ปจฺจาคนฺตฺวา เอเกน หเตฺถน รโญฺญ อิฏฺฐกํ เอเกน ปุปฺผํ คเหตฺวา อตฺตโน อิฏฺฐกาส สทฺธึ รโญฺญ อิฏฺฐกํ อทาสิฯ วฑฺฒกี คเหตฺวา กเมฺม อุปเนสิฯ

เถโร สญฺชาต ปีติ โสมนโสฺส มหาเจติเย กมฺมํ กโรโนฺต อิฏฺฐ กสาลปริเวเณ วสติ ตสฺส ตํ กมฺมํ ปากฏํ อโหสิฯ ราชา วฑฺฒกึ ปุจฺฉิ-ภเณ เอเกน กิร อเยฺยน อมูลิก อิฏฺฐกา ทินฺนาติฯ สจฺจํ เทว, เอเกน อเยฺยน ทินฺน อิฏฺฐกา อมฺหากํ อิฏฺฐกาย สทิสาติ กเมฺม อุปเนสินฺติ อาหฯ ปุน ตํ อิฏฺฐกํ สญฺชานาสีติ รญฺญา วุเตฺต ญาตกานุคฺคเหน น ชานามีติ อาหฯ

ราชา ยทิ เอวํ ตํ อิมสฺส ทเนฺนหีติ พลตฺถํ ฐเปสิ โส ตํ ปุเพฺพ วิย พลตฺถสฺส ทเสฺสสิฯ พลโตฺถ ปริเวณํ คนฺตฺวา สนฺติเก นิสีทิตฺวา ปฏิสณฺถารํ กตฺวา ภเนฺต ตุเมฺห อาคนฺตุกา เนวาสิกาติ ปุจฺฉิฯ อาคนฺตุโกมฺหี อุปาสกาติฯ กตร รฏฺฐวาสิโก ภเนฺตติ โกฏฺฐิวาลชนปเท ปิยงฺคลฺล

วิหารวาสิมฺหิ อุปาสกาติ อิเธว วสถ คจฺฉถาติฯ อิธ น วสาม อสุกทิวเส คจฺฉามาติ อาหฯ พล โตฺถปิ อหมฺปิ ตุเมฺหหิ สทฺธึ อาคมิสฺสามิฯ มยฺหมฺปิ คาโม เอตสฺมึเยว ชนปเท อสุก คาโม นา มาติ อาหฯ เถโร สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิฯ พลโตฺถ ตํ ปวตฺตึ รโญฺญ นิเวเทสิฯ

ราชา พลตฺถสฺส สหสฺสคฺฆนกํ วตฺถยุคลํ มหคฺฆํ รตฺตกมฺพลํ อุปาหนยุคํ สุคนฺธเตลนาฬึ อญฺญฺจ พหุํ สมณปริกฺขารํ เถรสฺส เทหีติ ทาเปสิ โสปิ ปริกฺขารํ คเหตฺวา ปริเวณํ คนฺตฺวา เถเรน สทฺธึ รตฺตึ วสิตฺวา ปาโต สทฺธึเยว นิกฺขมิตฺวา อนุปุเพฺพน คนฺตฺวา ปิยงฺคลฺล วิหารสฺส ทิสฺสมาเน ฐาเน สีตจฺฉายาย เถรํ นิสีทาเปตฺวา ปาเท โธวิตฺวา คนฺธเตเลน มเกฺขตฺวา คุโฬ ทกํ ปาเยตฺวา อุปาหนํ ปฏิมุญฺจิตฺวา อิทํ เม ปริกฺขารํ กุลูปคเถรสฺสตฺถาย คหิตํ, อิทานิ ตุมฺ หากํ ทมฺมิ, อิทํ ปน สาฏกยุคํ มม ปุตฺตสฺส มงฺคลตฺถาย คหิตํ, ตุเมฺห จีวรํ กตฺวา ปารุปถาติ วตฺวา เถรสฺส ปาทมูเล ฐเปสิฯ

เถโร สาฏกยุคํ ปตฺตตฺถวิกาย ปกฺขิปิตฺวา เสสปริกฺขารํ ภณฺฑิกํ กตฺวา อุปาหนํ อารุยฺหํ กตฺตยฏฺฐึ คเหตฺวา มคฺคํ ปฏิปชฺชิฯ พลโตฺถ เตน สทฺธึ โถกํ คนฺตฺวา ‘‘ติฏฺฐถ ภเนฺต, มยฺหํ อยํ มโคฺค‘‘ติ วตฺวา ปุเพฺพ วุตฺตนเยเนว รโญฺญ สาสนํ เถรสฺส อาโรเจสิ

เถโร ตํ สุตฺวา มหเนฺตน ปรกฺกเมน กตกมฺมํ อกตํ วิย ชาตนฺติ โทมนสฺสปฺปโตฺต หุตฺวา อสฺสุธารํ ปวเตฺตตฺวา’อุปาสก ตว ปริกฺขารํ ตฺวเมว คณฺหาหี‘‘ติ ฐิตโกว สพฺพาปริกฺขารํ ฉเฑฺฑสิ พลโตฺถ กึ นาม ภเนฺต วทถ เอส ราชา ตุยฺหํ ภวคฺคปฺปมาณํ กตฺวา ปจฺจยํ เทโนฺตปิ ตว อิฏฺฐกานุรูปํ กาตุํ น สโกฺกติฯ เกวลํ ปน มหาเจติเย กมฺมํ อเญฺญสํ อปตฺตกํ กตฺวา กโรมีติ อธิปฺปาเยน เอวํ กาเรติ ตุเมฺห ปน ภเนฺต อตฺตนา ลทฺธปริกฺขารํ คเหตฺวา จิตฺตํ ปสาเทถาติ วตฺวา เถรํ สญฺญาเปตฺวา ปกฺกามิฯ อิมสฺมึ ปน เจติเย ภติยา กมฺมํ กตฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สเคฺค นิพฺพตฺต สตฺตานํ ปมาณํ นตฺถิฯ

ตาวตึส ภวเน กิร นิพฺพตฺต เทวธีตโร อตฺตโน สมฺปตฺตึ โอโลเกตฺวา เกน นุ โก กเมฺมน อิมํ สมฺปตฺตึ ลภิมฺหาติ อาวชฺชมานา มหาเจติเย ภติยา กมฺมํ กตฺวา ลทฺธภาวํ ญตฺวา ภติยา ก ตกมฺมสฺสาปิ ผลํ อีทิสํ, อตฺตโน สนฺตเกน กมฺมผลํ สทฺทหิตฺวา กตกมฺมสฺส ผลํ กีทิสํ ภวิสฺสตี ติ จิเนฺตตฺวา ทิพฺพคนฺธมาลํ อาทาย รตฺติภาเค อาคนฺตฺวา ปูเชตฺวา เจติยํ วณฺทนฺติฯ

ตสฺมึ ขเณ ภาติวงฺกวาสี มหาสีวเตฺถโร นาม เจติยํ วณฺทนตฺถาย คโต, ตา วณฺทนฺติโย ทิสฺวา มหาสตฺตปณฺณิรุกฺขสมีเป ฐิโต ตาสํ ยถารุจึ วณฺทิตฺวา คมนกาเล ปุจฺฉิ? ตุมฺหากํ สรีร าโลเกน สกลตมฺพปณฺณิทิโป เอกาโลโก, กึ กมฺมํ กริตฺถาติ ภเนฺต อมฺหากํ สนฺตเก กตกมฺมํ นาม นตฺถิ อิมสฺมึ เจติเย มนํ ปสาเทตฺวา ภติยา กมฺมํ กริมฺหาติ อาหํสุ เอวํ พุทฺธสาสเน ป สนฺนจิเตฺตน ภติยา กตกมฺมมฺปิ มหปฺผลํ โหติฯ ตสฺมา-

‘‘จิตฺตปฺปสาทมเตฺตน-สุคเต คติ อุตฺตมา,
ลพฺภตีติ วิทิตฺวาน-ถูปปูชํ กเร พุโทฺธ’’ติ;

เอวํ ราชา เจติยกมฺมํ การาเปโนฺต ปุปฺผธานตฺตยํ นิฏฺฐาเปสิฯ ตํ ขีณาสว ถิรภาวตฺถาย ภูมิสมํ กตฺวา โอสีทาเปสุํ, เอวํ นววาเร จิตํ จิตํ โอสีทาเปสุํฯ ราชา การณํ อชานโนฺต อนตฺ ตมโน หุตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตสิฯ อสีติ ภิกฺขุสหสฺสานิ สนฺนิปตึสุ ราชา ภิกฺขุสงฺฆํ คนฺ ธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา วณฺทิตฺวา ปุจฺฉิ’ภเนฺต มหาเจติเย ปุปฺผธานตฺตยํ นววาเร น ชานามี’ติ ภิกฺขุสโงฺฆ อาห มหาราช ตุยฺหํ กมฺมสฺส วา ชีวิตสฺส วา อนฺตราโย นตฺถิฯ อนาคเต ถิรภาวตฺ

ถาย อิทฺธิมเนฺตหิ โอสีทาปิตํ, อิโต ปฏฺฐาย น โอสีทาเปสฺสนฺติฯ ตฺวํ อญฺญถตฺตํ อกตฺวา มหาถูปํ สมาเปหีติฯ ตํ สุตฺวา หโฏฺฐ ราชา ถูปกมฺมํ กาเรสิฯ

ทสปุปฺผธานานิ ทสหิ อิฏฺฐกาโกฏีหิ นิฏฺฐนํ คมึสุ ปุน ปุปฺผธานตฺตเย นิฏฺฐิเต ภิกฺขุสโงฺฆ อุตฺตร-สุมน นามเก เทฺว ขีณาสว สามเณเร อาณาเปสิฯ ตุเมฺห สมจตุรสฺสํ อฏฺฐรตนพหลํ เอเกก ปสฺสโต อสีติ อสีติ หตฺถปฺปมาณํ ฉเมทก วณฺณปาสาเณ อาหรถาติฯ เต สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา อุตฺตรกุรุํ คนฺตฺวา จุตฺตปฺปการปฺปมาเณ ภณฺฑิปุปฺผนิเหฉ เมทวณฺณปาสาเณ อาหริตฺวา เอกํ ปาสาณํ ธาตุคพฺภสฺส ภูมิยํ อตฺถริตฺวา จตฺตาโร ปาสาเณ จตุสุ ปเสฺสสุ สํวิธาย อปรํ ธาตุคพฺภํ ปิทหนตฺถาย ปาจีน ทิสาภาเค วาลุก ปาการ สมีเป อทิสฺสมานํ กตฺวา ฐเปสุํฯ

๒๒. ตโต ราชา ธาตุคพฺภสฺส มเชฺฌ สพฺพรตนมยํ สพฺพาการสมฺปนฺนํ มโนหรํ โพธิรุกฺขํ กาเรสิ โส หิ อิณฺทนีลมณิภูมิยํ ปติฏฺฐิโต, ตสฺสมูลานิ ปจาฬมยานิ, ขโณฺธ สิริวจฺฉาทีหิ อฏฺฐมงฺคลิเกหิ ปุปฺผปนฺติ ลตาปนฺติ จตุปฺปท หํสปนฺติหิ จ วิจิโตฺต อฏฺฐารส หตฺถุเพฺพโธ รชตมโย อโหสิฯ

ปญฺจมหาสาขาปิ อฏฺฐารสหตฺถาจ, ปตฺตาปิ มณิมยานิ, ปณฺฑุปตฺตานิ, เหมมยานิ, ผลาปวาฬมยานิฯ ตถา องฺกุโรปริ เจลวิตานํ พณฺธาเปสิฯ ตสฺส อเนฺต สมนฺนโต มุตฺตมย กิงฺกิณิกชาลํ โอลมฺพติฯ สฺวณฺณฆณฺฎาปนฺติ จ สุวณฺณทามานิ จ ตหึ ตหึ โอลมฺพนฺติ วิตานสฺส จตุสฺ กเณฺณสุ นวสตสหสฺสคฺฆนโก เอเกโก มุตฺตากลาโป โอลมฺพติฯ ตตฺถ ยถานุรูปํ นานารตนกตาเนว จณฺท-สูริย-ตารการูปานิ ปทุมานิ จ อปฺปิตานิ อเหสุํฯ มหคฺฆานิ อเนกวณฺณานิ อฏฺฐุตฺตร สหสฺสานิ วตฺถานิ โอลมฺพิํสุฯ

ตโต โพธิรุกฺขสฺส สมนฺตโต สตฺต รตนมย เวทิกา กาเรตฺวา มหามลก มุตฺตา อตฺถราเปสิ มุตฺตา เวทิกานํ อนฺตเร คโณฺธทก ปุณฺณ สตฺตรตนมย ปุณฺณฆฏ ปนฺติโย ฐปาเปสิฯ ตาสุ สุวณฺณฆเฏ ปวาฬมยานิ ปุปฺผานิ อเหสุํฯ ปวาฬฆเฏ สุวณฺณมยานิ ปุปฺผานิฯ มณิฆเฏ รชตมยานิ ปุปฺผานิ รชตฆเฏ มณิมยานิปุปฺผาติฯ สตฺตรตนฆเฏ สตฺตรตนมยานิ ปุปฺผานิ อเหสุํฯ

โพธิรุกฺขสฺส ปาจีน ทิสาภาเค รตนมเย โกฏิอคฺฆนเก ปลฺลเงฺก ฆนโกฏฺฏิม สุวณฺณมยํ พุทฺธปฏิมํ นิสีทาเปสิฯ ตสฺสา ปฏิมาย วีสติ นขา อกฺขินํ เสตฏฺฐานานิ จ ผฬิกมยานิฯ หตฺถตล ปาทตล ทนฺตาวรณานิ อกฺขีนํ รตฺตฏฺฐาตานิ จ ปวาฬมยานิ เกส ภมุกานิ อกฺขินํ กาฬกฏฺฐานานิ จ อิณฺทนีล มณิมยานิ อุณฺณาโลมํ ปนํ รชตมยํ อโหสิฯ ตโต สหมฺปติ มหา พฺรหฺมานํ รชตจฺฉตฺตํ ธาเรตฺวา ฐินํ กาเรสิฯ ตตา ทฺวีสุ เทวโลเกสุ เทวตาหิ สทฺธึ วิชยุตฺตรสงฺขํ คเหตฺวา อภิเสกํ ททมานํ สกฺกํ เทวราชานํ ปญฺจสิข เทวปุตฺตํ เพฬุว ปณฺฑุ วีณมาทาย คณฺธพฺพํ กุรุมานํฯ มหากาฬ นาคราชานํ นาคกญฺญาปริวุตํ นานาวิเธนฤติโฆเสน ตถาคตํ วเณฺณนฺตํ กาเรสิฯ

วสวตฺติมารมฺปน พาหุสหสฺสํ มาเปตฺวา ติสูล มุคฺคราทิ นานาวุธานิ คเหตฺวา สหสฺสกุมฺภํ คิริเมขล หตฺถิกฺขณฺธ มารุยฺห มารพลํ ปริวาเรตฺวา โพธิมณฺฑํ อาคนฺตฺวา อเนก ภึสนกํ กุรุมานํ กาเรสิฯ เสสาสุ ทิสาสุ ปาจีน ทิสาภาเค ปลฺลงฺกสทิเส โกฏิ โกฏิ อคฺฆนเก ตโย ปลฺลเงฺก อตฺถราเปตฺวา ทนฺตมยํ ทณฺฑํ ปวาฬวีชนึ ฐปาเปสิฯ โพธิกฺขณฺธํ อุสฺสีสเก กตฺวา นานารตนํ มณฺฑิตํ โกฏิอคฺฆนกํ รชต สยนํ อตฺถราเปสิฯ

ทสพลสฺส อภิสโมฺพธิมฺปตฺวา อนิมิเสน จกฺขุนา โพธิปลฺลงฺกํ โอโลกิตฏฺฐานํ สตฺตาหเมว รตนจงฺกเม จงฺกมิตฏฺฐานํ โอโลกิตฏฺฐานํ สตฺตาหเมว รตนจงฺกเม จงฺกมิตฏฺฐานํ รตนฆรํ ปวิสิตฺวา ธมฺมสมฺมสิตฏฺฐานํ มุจลิณฺทมูลํ คนฺตฺวา นิสินฺนสฺส มุจลิเณฺทน นาเคน สตฺตกฺขตฺตุํ โภเคหิ ปริกฺขิปิตฺวา อุปริ ผณํ กตฺวา ฐิตฏฺฐานํ, ตโต อชปาล นิโคฺรธ มูลํ คนฺตฺวา นิสินฺนฏฺฐานํ, ตโต ราชายตนํ โภชเน อุปนีเต จตุมหาราเชหิ อุปนีต ปตฺตปฏิคฺคหณํ กาเรสิฯ

ตโต พฺรหฺมายาจนํ ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ สสปพฺพชฺชํ, ภทฺทวคฺคิย ปพฺพชฺชํ, เตภาติกชฏิล ทมนํ, ลฏฺฐิวนุยฺยาเน พิมฺพิสาโรปคมณํ, ราชคหปฺปเวสนํ, เวฬุวน ปฏิคฺคหณํ อสีติมหาสาวเก จ กาเรสิ ตโต กปิลวตฺถุคมนํ รตนจงฺกเม ฐตฏฺฐานํ, ราหุลปพฺพชฺชํ, นณฺทฺรปพฺพชฺชํ เชตวนปฏิคฺคหณํ, คณฺฑมฺพมูเล ยมก ปาฏิหาริกํ เทวโลเกฯ

‘‘นิสิเนฺน’’ติ กตฺถจิฯ

อภิธมฺม เทสนา เทโวโรหณ ปาฏิหีรํ เถรปญฺห สมาคมญฺจ กาเรสิฯ

ตถา มหาสมยสุตฺต-ราหุโลวาท สุตฺต-มงฺคสุตฺตปารายน สุตฺต สมาคมํ ธนปาล-อาฬวก-องฺคุลิมาล-อปลาล ทมนํ อายุสงฺขาร โวสฺสชฺชนํ สูกรมทฺทว ปริคฺคหณํ สิงฺคิวณฺณ วตฺถยุค ปฏิคฺคหณํ ปสโนฺนทกปานํ ปรินิพฺพานํ เทวมนุสฺส ปริเทวนํ มหากสฺสปเตฺถรสฺสภควโต ปาทวณฺทนํ สรีร งหนํ อคฺคินิพฺพานํ อาฬาหนสกฺการํ เทเณน พฺราหฺมเณน กตธาตุ วิภาคญฺจ กาเรสิฯ

ตถา อทฺธจฺฉฏฺฐานิ ชาตกสตานิ กาเรสิฯ เวสฺสนฺตรชาตกํ ปน กาเรโนฺต สญฺชย มหาราชํ ผุสตีเทวิํ มทฺทิเทวิํ ชาลิย กุมารํ กณฺหาชินญฺจ กาเรสิฯ ตโต ปณฺฑว หตฺถิทานํ สตฺต สตก มหาทานํ นคร วิโลกนํ สิณฺธวทานํ เทวตาหิ โรหิตถ วเณฺณน รถสฺส วหนํ รถทานํ สยเมโวณต ทฺมโต ผลํ คเหตฺวา ทารกานํ มธุมํส ทินฺน เนสาทสฺส สฺวณฺณ สูจิทานํ วงฺกปพฺพตกุจฺฉิมฺหิ ปพฺพชฺชาเวเสน วสิตฏฺฐานํ ปูชกสฺส ทารกทานํ สกฺกพฺราหฺมณสฺส ภริยํทานํ ปูชกสฺส เทวตานุภาเวก ทารเก คเหตฺวา คนฺตฺวา สญฺชย นริณฺทสฺส ปุรโต คตฏฺฐานํ ตโต วงฺกปพฺพตกุจฺฉิยํ ฉนฺนํ ขตฺติยานํ สมาคมํ เวสฺสนฺตรสฺส มทฺทิยา จ อภิเสกํ ปตฺตฏฺฐานํ นกรมฺปวิเฏฺฐ สตฺตรตนวสฺสํ วสฺสิตฏฺฐานํ ตโต จวิตฺวา ตุสิตปุเร นิพฺพตฺตฏฺฐานญฺจ สพฺพํ วิตฺถาเรน กาเรสิฯ

ตโต ทส สหสฺส จกฺกวาฬเทวตาหิ พุทฺธ ภาวาย อายาจิตฏฺฐานํ อปฺนราวตฺตนํ มาตุกุจฺฉิโอกฺกมนํ มหามายาเทวิํ สุโทฺธทน มหาราชํ ลุมฺพินีวเน ชาตฏฺฐานํ อนฺตลิกฺขโต ทฺวินฺนํ อุทกธารานํ ปตนํ อุตฺตราภิมฺขํ สตฺตปทวีติหาร คมนํ กาฬเทวฬสฺส ชฏามตฺถเก มหาปุริสสฺส ปาทปติฏฺฐาน อนติวตฺตมานาย ชมฺพุจฺฉายาย ธาตีนํ ปมาทํ ทิสฺวา สิริสยเน ปลฺลเงฺก นิสีทิตฺวา ฌานสมาปนฺนฏฺฐานญฺจ กาเรสิฯ

ตโต ราหุล มาตรํ ราหุล ภทฺทกญฺจ กาเรสิ ตโต เอกูน ติํสวสฺสกาเล อุยฺยาเน กีฬิตตฺถาย คมน สมเย ชิณฺณ วฺยาธิต มต สงฺขฺยาเต ตโย เทวทูเต ทิสฺวา นิวตฺตนฏฺฐานํ จตุตฺถวาเร ปพฺพชิตรูปํ ทิสฺวา สาธุปพฺพชฺชาติ จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อุยฺยานํ คนฺตฺวา อุยฺยานสิรึ อนุภวิตฺวา สายณฺห สมเย นหาตฺวา มงฺคล สิลาปเฏฺฏ นิสินฺนมตฺต วิสฺสกฏฺฐานา อลงฺกรณฏฺฐาณํ ตโต มชฺฌิมรตฺติยํ นาฏกานํ วิปฺปการํ ทิสฺวา กณฺถก หย วรมารุยฺห) มหาภินิกฺขมณํ นิกฺขมิตฏฺฐานํ ทส สหสฺส) จกฺกวาฬ เทวตาหิ กต ปูชาวิธิํ กณฺถกนิวตฺตน เจติยฏฺฐานํ อโนมา นทีตีเร

ปพฺพชฺชํ ราชคหปฺปเวสนํ ปณฺฑาว ปพฺพตจฺฉ ยาย รโญฺญ พิมฺพิสารมฺม รชฺชกรณตฺถาย อายาจนํ สุชาตาย ทินฺน ขีรปายาส ปฏิคฺคหณํ เนรญฺชราย นทิยา ตีเร ปายาส ปริโภคํ นทิยา ปาติวิสฺสฏฺฐํ ปาฏิหาริยํ สาลวเน ทิวาวิหาร คตฏฺฐานํ โสตฺถิเยน ทินฺน กุสติณปฏิคฺคหณํ โพธิมณฺฑํ อารุยฺห นิสินฺนฏฺฐานญฺจ สพฺพํ วิตฺถาเรน กาเรสิฯ

ตโต มหิณฺทเตฺถร ปมุเข สตฺต สห อาคเต จ การาเปสิฯ จตฺสุ ทิสาสุ ขคฺคหเตฺถ จตฺตาโร มหาราชาโน กาเรสิ ตโต ทฺวตฺตึส เทวปุเตฺต ตโต สุวณฺณ ทณฺฑ ทีปกธารา ทฺวตฺตึส เทวกุมาริโย ตโต อฏฺฐวีสติ ยกฺขเสนาปติโน ตโต อญฺชลึ ปคฺคยฺห ฐิต เทวตาโย ตโต รตนมยปุปฺปกลาเป คเหตฺวา ฐิต เทวตาโย ตโต สุวณฺณฆเฏ คเหตฺวา ฐิติ เทวตาโย ตโต นจฺจนกเทวตาโย ตโต ตุริยวาทก เทวตาโย ตโต ปเจฺจก สตสหสฺสคฺฆนเก ทสหตฺถปฺปมาเณ อาทาเส คเหตฺวา ฐิต เทวตาโย ตโต ตเถว สตสหสฺสคฺฆนก ปุปฺผ สาขาโย คเหตฺวา ฐิตเทวตาโย ตโต จณฺฑมณฺฑเล คเหตฺวา ฐิตเทวตาโย สูริยมณฺฑเล คเหตฺวา ฐิตเทวตาโย ตโต ปทุมานิ คเหตฺวา ฐิต เทวตาโย ตโต ฉตฺตานิ คเหตฺวา ฐิตเทวตาโย ตโต วิจิตฺตเวสธเร มลฺลเทวปุเตฺต ตโต ทุสฺสโปฐน เทวตาโย ตโต รตนคฺฆิเก คเหตฺวา ฐิตเทวตาโย ตโต ธมฺมจกฺกากิ คเหตฺวา ฐิตเทวตาโย ตโต ขคฺคธรา เทวตาโย ตโต ปญฺจหตฺถปฺปมาณ คณฺธิเตลปูริตา ทุกูลวฏฺฏิยํ ปชฺชลิต ทีปกญฺจนน ปาติโย สีเสหิ ธาเรตฺวา ฐิตเทวตาโย จ การาเปสิฯ

ตโต จตฺสุกเณฺณสุผฬิกมยอคฺฆิย มตฺถเก จตฺตาโรมหามณ ฐปาเปสิ จตฺสุ กเณฺณสุ สุวณฺณ-มณิ-มุตฺต-วชิรานํ จตฺตาโร ราสิโย กาเรสิ ตโต เมฆวณฺณ ปาสาณภิตฺติยํ วิชฺชุลฺลตา กาเรสิ ตโต รตน ลตาโย ตโต จาฬีวิชติโย ตโต นิลุปฺปเล คเหตฺวา ฐิต นาคมณวิกาโย กาเรสิฯ

ราชา เอกฺติกานิ รูปกานิ ฆนโกฏฺฏิม สุวเณฺณเหว กาเรสิฯ อวเสสมฺปิ ปูชาวิธึ สตฺตรตเนเหว กาเรสีติฯ เอตฺถ จ วุตฺตปฺปการมฺปน ปูชนียภณฺฑํ อนนฺตมปริมาณํ โหติ ตถา หิ อมฺพปาสานวาสี จิตฺตคุตฺตเตฺถโรนาม เหฏฺฐา โลหปาสาเท สนฺนิปติตานํ ทฺวาทสนฺนํ ภิกฺขุสหสฺสานํ ธมฺมํ กเถโนฺต รถวินีตสุตฺตํ อารภิตฺวา มหา ธาตุนิธานํ วเณฺณโนฺต เอกเจฺจ น สทฺทหิสฺสนฺตีติ มญฺญมาโน โอสกฺกิตฺวา กเถสิฯ ตสฺมึ ขเณ โกฏฺฏปพฺพตวาสี มหาติสฺสเตฺถโร นาม ขีณาสโว อวิทูเร นิสีทิตฺวา ธมฺมํ สุณโนฺต อาวุโส ธมฺมกถิก ตว กถาโต ปริหีนมฺปิ อตฺถิฯ อปโจฺจ สกกิตฺวา วิตฺถาเรน กเถหีติ อาหฯ อถ อิมสฺมึเยว ทีเป ภาติย มหาราชา นาม สโทฺท ปสโนฺน อโหสิ โส สายํ ปาตํ มหเจติยํ วณฺทิตฺวาว ภุญฺชติฯ เอกทิวสํ วินิจฺฉเย นิสีทิตฺว ทุพฺพีนิจฺฉิตํ อฏฺฏํ วินิจฺฉินโนฺต อติสายํ วุฏฺฐิโต ถูปวณฺทนํ วิสฺสริตฺวา โภชเน อุปนีเต หตฺถํ โอตาเรตฺวา มนุเสฺส ปุจฺฉิอชฺช มยา อยฺยโก วณฺทิโต น วณฺทิโตติฯ โปราณก ราชาโน หิ สตฺถารํ อยฺยโกติ วทนฺติฯ มนุสฺสา น วณฺทิโต เทวาติ อาหํสุฯ

ตสฺมึ ขเณ ราชา หเตฺถน คหิต ภตฺตปิณฺฑํ ปาติยํ ปาเตตฺวา อุฏฺฐาย ทกฺขิณทฺวารํ วิวราเปตฺวา อาคนฺตฺวา ปาจีน ทฺวาเรน มหาเจติยงฺคณํ อารุยฺห วณฺทโนฺต อโนฺต ธาตุคเพฺภ ขีณาสวานํ ธมฺมํ โอสารณสทฺทํ สุตฺวา ทกฺขิณทฺวาเรติ มญฺญมาโน ตตฺถ คนฺตฺวา อทิสฺวา เอเตเนว นเยน อิตรานิปิ ทฺวารานิ คนฺตฺวา ตตฺถาปิ อทิสฺวา อยฺยา ธมฺมํ โอสาเรโนฺต วิจรนฺตีติ มญฺญมาโน โอโลกนตฺถาย จตฺสุ ทฺวาเรสุ มนุเสฺส ฐเปตฺวา สยํ ปุน วิจริตฺวา อปสฺสโนฺต มนุเสฺส ปุจฺฉิตฺวา พหิทฺธา นตฺถิ ภาวํ ญตฺวา อโนฺต ธาตุคเพฺภ ภวิสฺสติติ สนฺนิฏฺฐานํ กตฺวา ปาจีนทฺวาเร อาสนฺนตเร มหา เจติยาภิมุโข หตฺถปาเท ปสาเรตฺวา ชีวิตํ ปริจฺจชิตฺวา ทฬฺหสมาทานํ กตฺวา นิปชฺชิฯ สเจ มา อยฺยา ธาตุคพฺภํ น โอโลกาเปนฺติ-สตฺตาหํ นิราหาโร หุตฺวา สุสฺสมา

โน ภูสมฺภฺฐิ วิย วิปฺปกิริยมาโนปิ น อุฏฺฐหิสฺสามีติฯ ตสฺส คุณานุภาเวน สกฺกสฺส ภวนํ อุณฺหาการํ ทเสฺสสิฯ

สโกฺก อาวชฺชโนฺต ตํ การณํ ญตฺวา อคนฺตฺวา ธมฺมํ โอสาเรนฺตานํ เถรานํ เอวมาหฯ อยํ ภเนฺต ราชา ธมฺมิโก พุทฺธสาสเน ปสโนฺน อิมสฺมิํ ฐาเน สชฺฌายน สทฺทํ สุตฺวา ธาตุคพฺภํ อปสฺสิตฺวา น อุฏฺฐหิสฺสามีติ ทฬฺหสมาทานํ กตฺวา นิปโนฺน สเจ ธาตุคพฺภํ น ปสฺสติ ตเตฺถว มริสฺสติฯ ตํ ปเวเสตฺวา ธาตุ คพฺภํ โอโลกาเปถาติฯ เถราปิ ตสฺส อนุกมฺปาย ธาตุคพฺภํ ทเสฺส ตุํ เอกํ เถรํ อาณาเปสฺุ ราชานํ อาเนตฺวา ธาตุคพฺภา โอโลกาเปตฺวา เปเสหีติฯ โส รโญฺญ ห เตฺถ คเหตฺวา ธาตุคพฺภํ ปเวเสตฺวา ยถารุจิํ วณฺทาเปตฺวา สพฺพํ สลฺลกฺขิตกาเล เปเสสิ ราชา นครํ คนฺตฺวา อปเรน สมเยน ธาตุคเพฺภ อตฺตนา ทิฏฺฐรูปเกสุ เอกเทสานิ สุวณฺณขจิตานิ กา เรตฺวา ราชงฺคเณ มหนฺตํ มณฺฑปํ กาเรตฺวา ตสฺมิํ มณฺฑเป ตานิ รูปกานิ สํวิทหาเปตฺวา นคเร สนฺนิปาเตตฺวา ธาตุคเพฺภ มยา ทิฏฺฐานิ สุวณฺณรูปกานิ อีทิสานิ อาหฯ เตสํ รูปกานํ นิยาเมน กตตฺตา นิยามก รูปกานิ นาม ชาตานิฯ

ราชา สํวจฺฉเร สํวจฺฉเร ตานิ รูปกานิ นีหราเปตฺวา นาครานํ ทเสฺสสิ ปฐมํ ทสฺสิตกาเล นาครา ปสีทิตฺวา เอเกก กุลโต เอเกกํ ทารกํ นีหริตฺวา ปพฺพาเชสฺุฯ ปุน ราชา อยฺยา เอตํ ปการํ อชานนกา พหู เตสมฺปิ อาโรเจสฺสามีติ วิหารํ คนฺตฺวา เหฏฺฐา โลหปาสาเท ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา สยํ ธมฺมาสนคโต ติยาม รตฺติํ ธาตุคเพฺภ อธิการํ กเถตฺวา ปริโยสาเปตุมสกฺ กาโนฺตเสว อุฏฺฐาสิฯ ตเตฺถโก ภิกฺขุ ราชานํ ปุจฺฉิ-มหาราช ตฺวํ ปาตราสภตฺตํ ภูตฺวา อาคโต สิฯ ติยาม รตฺติํ วเณฺณโนฺต ธาตุคเพฺภ ปูชาวิธิมฺปิ ปริโยสาเปตุํ นาสกฺขิ อญฺญมฺปิ พหุํ อตฺถิ ติฯ

ราชา กิํ กเถถ ภเนฺต, ตุมฺหากํ มยา กถิตํ ทสภาเคสุ เอกภาคมฺปิ นปฺปโหติฯ อหมฺปน มยา สลฺลกฺขิต มตฺตเมว กเถสิํฯ อนนฺตํ ภเนฺต ธาตุคเพฺภ ปูชาวิธานนฺติ อาห เอวํ อนนฺตํ ปู ชนียภณฺฑํ สมจตุรเสฺส เอเกก ปสฺสโต อสีติ อสีติ หตฺถปฺปมาเณ ธาตุคเพฺภ นิรนฺตรํ กตฺวา ปุ เรตุมฺปิ น สุกรํ, ปเคว ยถารหํ สํวิธาตุํ ติฏฺฐตุ ตาว ธาตุคโพฺภ ยาว มหาเจติเย วาลุก ปาการ ปริเจฺฉทา นิรนฺตรํ ปุเรตุมฺปิ น สกฺกาฯ ตสฺมา ตํ สพฺพํ ปูชนียภณฺฑํ ตตฺถ กถํ คณฺหีติ ยเทตฺถ วตฺตพฺพํ โปราเณหิ วุตฺตเมวฯ

นิโคฺร ธปิฏฺฐิ เตปิฏก มหาสีวเตฺถโร กิร ราชเคเห นิสิทิตฺวา รโญฺญ ทสพล สีหนาทสุตฺตํ กเถโนฺต ธาตุนิธานํ วเณฺณตฺวา สุตฺตนฺตํ วินิวเฏฺฏสิฯ ราชา เถรสฺส เอวมาห-อยํ ภเนฺต ธาตุ คพฺภา สมจตุรโสฺส, เอเกกปสฺสโต อสีติ อสีติ หตฺถปฺปมาเณ เอตฺตกานิ ปูชนีย ภณฺฑานิ เอตฺถ ฐฺฐิตานีติ โก สทฺทเหสฺสติติฯ เถโร อาหฯ อิณฺทสาลคุหากิตฺตกปฺปมาณาติ ตยา สุต ปุพฺพาติฯ ราชา ขุทฺทก มณฺจกปฺปมาณา ภเนฺตติ อาหฯ ตโต เถโร อาห, มหาราช อมฺหากํ สตฺถารา สกฺกสส สกฺก ปญฺหสุตฺตนฺตํ กถนทิวเส คุหาย กิตฺตกา ปริสา โอสฏาติ สุตปุพฺพา ติฯ ราชา ทฺวีสุ ภเนฺต เทวโลเกสุ เทวตาติ อาหฯ เอวํ สเนฺต ตมฺปิ อสทฺทเหยฺยํ นุ มหาราชา ติ เถเรน วุเตฺต ราชา ตํ ปน เทวานํ เทวิทฺธิยา อโหสิ เทวิทฺธิ นาม อจิเนฺตยฺยา ภเนฺตติ อาหฯ

ตโต เถโร มหาราช ตํ เอกายเยว เทวิทฺธิยา อโหสิฯ อิทํ ปน รโญฺญ ราชิทฺธิยา เทวานํ เทวิทฺธิยา อริยานํ อริยิทฺธิยาติ อิมาหิ ตีหิ อิทฺธีหิ ชาตนฺติ อโวจฯ ราชา เถรสฺส วจนํ สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา เถรํ เสตจฺฉเตฺตน ปูเชตฺวา มตฺถเก ฉตฺตํ ธาเรโนฺต มหา วิหารํ อาเนตฺวา ปุน มหาเจติยสฺส สตฺตาหํ ฉตฺตํ ทตฺวา ชาติ สุมนปุปฺผ ปูชํ อกาสีติฯ เอตสฺสตฺถสฺส สาธนตฺถเมว อญฺญานิปิ พหูนิ วตฺถูนิ ทสฺสิตานิ ตานิ กิเนฺตหีติ อเมฺห อุเปกฺขิตานิ เอตฺถ จ ราชา มเหส

โกฺข มหานุภาโว ปูริตปารมิ กตาภินีหาโรติ ตสฺสวเสน ราชิทฺธิเวทิตพฺพา สเกฺกน อาณเตฺตน วิสฺสกมฺมุนา เทวปุเตฺตน อาทิโต ปฏฺฐาย อาวิสิตฺวา กตตฺตา ตสฺส วเสน เทวิทธิ เวทิตพฺพา, กมฺมาธิฏฺฐายก อิณฺทคุตฺตเตฺถโร ขุทฺทานุขุทฺทกํ กมฺมํ อนุวิธายโนฺต กาเรสิ น เกวลํเถโรเยว, สเพฺพปิ อริยา อตฺตนา อตฺตนา กตฺตพฺพ กิเจฺจสุ อุสฺสุกฺกมาปนฺนาเยว อเหสุนฺติ อิมาหิ ตีหิ อิทฺธีหิ กตนฺติ เวทิตพฺพํฯ

วุตฺตเณฺหตํ มหาวํโสฯ

อิณฺทคุตฺต มหาเถโร-ฉฬภิโญฺญ มหามติ,
กมฺมาธิฏฺฐายโก เอตฺถ-สพฺพํ สํวิทหิ อิมํ;
สพฺพํ ราชิทฺธิยา เอตํ เทวตานญฺจ อิทฺธิยา;
อิทฺธิยา อริยานญฺจ-อสมฺพาธา ปติฏฺฐิต’’นฺติ;

ธาตุคพฺภ รูปวณฺณนากถา

๒๓. เอวํ ราชา ธาตุคเพฺภ กตฺตพฺพ กมฺมํ นิฏฺฐาเปตฺวา จาตุทฺทสิ ทิวเส วิหารํ คนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตสิ, สนฺนิปตฺติ ภิกฺขู ตึส สหสฺสานิ อเหสุํ ราชา ภิกฺขุสงฺฆํ วณฺทิตฺวา เอวมาหฯ ธาตุคเพฺภ มยา กตฺตพฺพกมฺมํ นิฏฺฐาปิตํ, เสฺว อาสาฬฺหิมุโปสถ ทิวเส อุตฺตรสาฬฺห นกฺขเตฺตน ธาตุนิธานํ ภวิสฺสติ ธาตุโย ชนาถ ภเนฺตติ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ภารํ กตฺวา นครเมวาคญฺชิฯ

อถ ภิกฺขุสโงฺฆ ธาตุ อาหรณกํ ภิกฺขุํ คเวสโนฺต ปูชา ปริเวณ วาสิกํ โสฬส วสฺสุเทฺทสิกํ ฉฬภิญฺญํ โสณุตฺตรํ นาม สามเณรํ ทิสฺวา ตํ ปโกฺกสาเปตฺวา อาวุโส โสณุตฺตร ราชา ธาตุคพฺภํ นิฏฺฐาเปตฺวา ธาตุ อาภรณํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ภารมกาสิฯ ตสฺมา ตยา ธาตุโย อาหริตพฺพาติ อาหรามิ ภเนฺต ธาตุโย กุโต ลจฺฉามีติ ปุจฺฉิ ตสฺส ภิกฺขุสโงฺฆ เอวมาหฯ อาวุโส โสณุตฺตร ตถาคโต มรณมเญฺจ นิปโนฺน สกฺกํ เทวราชานํ อามเนฺตตฺวา มยฺหํ อฏฺฐโทณปฺปมาเณสุ สารีริก ธาตุสุ เอกํ โทณํ โกฬิยราชุหิ สกฺกตํ, อนาคเต ตมฺพปณฺณิ ทีเป มหาเจติเย ปติฏฺฐหิสฺสตีติ อาหฯ

อถ ภควติ ปรินิพฺพุเต โทณ พฺราหฺมโณ ธาตุโย อฏฺฐ โกฏฺฐาเส กตฺวา อฏฺฐนฺนํ นครวาสีนํ อทาสิ เต อตฺตโน อตฺตโน นคเร เจติยํ กาเรตฺวา ปริหรึสุ เตสุ รามคาเม โกฬิเยหิ กตเจติเย มโหเฆน ภิเนฺน ธาตุกรณฺฑโก สมุทฺทํ ปวิสิตฺวา รตนวาลุกา ปิเฏฺฐ ฉพฺพณฺณรํสิ สมากิโณฺณ อฏฺฐาสิฯ

นาคา ทิสฺวา มเณฺชริก นาค ภวนํ คนฺตฺวา มหากาฬ นาค รโญฺญ อาโรเจสุํ โส ทสโกฏิ นาค สหสฺส ปริวุโต อาคนฺตฺวา คณฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา สุวณฺณ-ปวาฬ-มิณิ-รชตธเช อุสฺสาเปตฺวา ปญฺจงฺคิก ตุริย ปคฺคหีต นานาวิธ นาค นาฏกานํ มชฺฌหโต ธากุกรณฺฑํ มณิจโงฺคฏเก ฐเปตฺวา สีเสนาทาย มหาสกฺการ สมฺมานํ กโรโนฺต นาคภวนํ เนตฺวา ฉนฺนวุติ โกฏิธเน ปูเชตฺวา สพฺพรตเนหิ เจติยญฺจ เจติยฆรญฺจ มาเปตฺวา ธาตุโย ปริหรติฯ มหากสฺสปเตฺถโร อชาตสตฺตุโน ธาตุนิธานํ กโรโนฺต รามคาเม ธาตุโย ฐเปตฺวา เสส ธาตุโย อาหริตฺวา อทาสิ ราชา รามคาเม ธาตุโย กสฺมา นาหฎาติ ปุจฺฉิฯ

เถโร มหาราช ตาสํ อนฺตราโย นตฺถิ อนาคเต ตมฺพปณฺณิทีเป มหาเจติเย ปติฏฺฐหิสฺสนฺตีติ อาหฯ อโสโก ธมฺมราชาปิ ธาตุนิธานํ อุคฺฆาเฏตฺวา โอโลเกโนฺต อฏฺฐมํ ธาตุโทณํ อทิสฺวา อปรํ ธาตุํ โทณํ กตฺถ ภเนฺตติ ปุจฺฉิ มหาราช ตํ โกฬิเยหิ คงฺคาตีเร กต เจติเย ปติฏฺฐิตํ, มโหเฆน เจติเย ภิเนฺน มหาสมุทฺทํ ปาวิสิฯ

ตํ นาคา ทิสฺวา อตฺตโน นาคภวนํ เนตฺวา ปริหรนฺตีติ ขีณาสวา อาหํสุ ราชา นาคภวนํ นาม มม อาณาปวตฺตนฏฺฐานํ, ตมฺปิ อาหรามิ ภเนฺตติ อาหฯ มหาราช ตา ธาตุโย อนาคเต ตมฺพปณฺณิทีเป มหาเจติเย ปติฏฺฐหิสฺสนฺติติ นิวาเรสุํฯ ตสฺมา ตฺวํ มเณฺฉริก นาค ภวนํ คนฺตฺวา ตํ ปวตฺตึ นาค รโญฺญ นิเวเทตฺวา ธาตุโย อาหร, เสฺว ธาตุ นิธานํ ภวิสฺสตีติฯ โสณุตฺตโร สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา อตฺตโน ปริเวณํ อคมาสิฯ

ราชาปิ นครํ อนฺตฺวา นคเร เภรึ จราเปสิ- เสฺว ธาตุนิธานํ ภวิสฺสติ นาครา อตฺตโน อตฺตโน วิภวานุรูเปน อลงฺกริตฺวา คณฺธมาลาทีนิ คเหตฺวา มหาเจติยงฺคณํ โอตรนฺตุติฯ สโกฺกปิ

วิสฺสกมฺมํ อาณาเปสิ-เสฺว มหาเจติเย ธาตุนิธานํ ภวิสฺสติฯ สกล ตมฺปปณฺณิทีปํ อลงฺกโรหีติฯ โส ปุนทิวเส เอกูนโยชนสติกํ ตมฺพปณฺณิทีปํ กสีณมณฺฑลํ วิย สมํ กตฺวา รชตปฏฺฏสทิสํ วาลุกากิณฺณํปญฺจวณฺณปุปฺผสมากูลํ กตฺวา สมนฺตโต ปุณฺณฆฏปนฺติโย ฐปาเปตฺวา สาณีหิ ปริกฺขิปิตฺวา อุปริ เจลวิตานํ พนฺธิตฺวา ปถวิตเล ถลปทุมานิ อากาเส โอลมฺพก ปทุมานิ ทเสฺสตฺวา อลงฺกต เทวสภํ วิย สเชฺชสิฯ มหาสมุทฺทญฺจ สนฺนิสินฺนํ ปญฺจวิธ ปทุมสญฺจนฺนํ อกาสิฯ

ธาตุ อานุภาเวน สกล จกฺกวาฬํ คโพฺภกฺกมนาภิสโมฺพธิกาลาทิสุ วิย สชฺชิตํ อโหสิ นาคราป นคร วีถิโย สมฺมชฺชิตฺวา มุตฺตาผล สทิสํ วาลุกํ โอกิริตฺวา ลาชปญฺจมก ปุปฺผานิ สโมกิริตฺวา นานาวิราค ธชปฏากาโย อุสฺสาเปตฺวา สุวณฺณฆฏ กทลิโตรณ มาลคฆิกาทีหิ อลงฺกริตฺวา นครํ สเชฺชสุฯ ราชา นครสฺส จตุสุ ทฺวาเรสุ อนาถานํ มนุสฺสานํ ปริโภตฺถาย นานาปฺปการ ขาทนีย โภชนีย คนฺธมาล วตฺถาภรณ ปญฺจวิธิ มุธวาส สหิต ตามฺพุลานิ จ ฐปาเปสิฯ

อถ ราชา สพฺพาภรณ วิภูสิโต กุมฺท ปนฺนวณฺณ จตุสิณฺธวยุตฺต รถวรมารุยฺห อลงฺกตํ กณฺฑุลํ หตฺถึ ปุรโต กตฺวา สุวณฺณจโงฺคฏกํ สีเส กตฺวา เสตจฺฉตฺตสฺส เหฏฺฐา อฏฺฐาสิฯ ตสฺมึ ขเณ สกฺกํ เทวราชานํ เทวจฺฉรา วิย นานาภรณวิภูสิตา เทวกญฺญุปมา อเนก สหสฺส นาฏกิตฺถิโย เจว ทสมหาโยธา จ จตุรงฺคินี เสนา จ ราชานํ ปริวาเรสุํฯ

ตถา อฏฺฐุตฺตร สหสฺส อิตฺถิโย จ ปุณฺณฆเฏ ครหตฺวา ปริวาเรสุํฯ อฏฺฐุตฺตร สหสฺส อฏฺฐุตฺตร สรสฺสปฺปมาเณเยว ปุริสา เจว อิตฺถิโย จ ปุปฺผสมุคฺคานิ ทณฺฑทีปิกา นานาวณฺณ ธเช จ คเหตฺวา ปริวาเรสุํฯ เอวํ ราชา มหเนฺตน ราชานุภาเวน นณฺทนวนํ นิกฺขนฺต เทวราชา วิย นิกฺขมิฯ ตทา นานาวิธ ตุริย โฆเสหิ เจว หตฺถสฺส รถ สเทฺทหิ จ มหาปถวิภิชฺชนาการ ปฺปตฺตา วิย อโหสิฯ

ตสฺมึ ขเณ โสณุตฺตโร อตฺตโน ปริเวเณเยว นิสิโนฺน ตุริย โฆเสน รโญฺญ นิกฺขนฺตภาวํ ญตฺวา อภิญฺญาปาทกํ จตุตฺถชฺฌานํ สมาปชฺชิตฺวา อธิฏฺฐยา ปถวิยํ นิมฺชฺชิตฺวา มเณฺชริก นาคภวเน มหากาฬนาครโญฺญ ปุรโต ปาตุรโหสิฯ นาคราชา โสณุตฺตรํ ทิสฺวา อุฏฺฐายาสนา อภิวาเทตฺวา คโณฺฑทเกน ปาเท โธวิตฺวา วณฺณ คนฺธ สมฺปนฺน กุสุเมหิ ปูเชตฺวา เอกามนฺตํ นิสีทิตฺวา กุโต อาคตตฺถ ภเนฺตติ ปุจฺฉิ ตมฺพปณฺณิ ทีปโต อาคตมฺหาหิ วุเตฺต กิมตฺถายาติ ปุจฺฉิฯ

มหาราช ตมฺพปณฺณิทีเป ทุฏฺฐคามณิ อภย มหาราชา มหา เจติยํ กาเรนฺโต ธาตุโย ภิกฺขุสงฺฆสฺส ภารมกาสิฯ มหาวิหาเร ติํสมตฺตานิ ภิกฺขุสหสฺสานิ สนฺนิปติตฺวา มหาถูปตฺถาย ฐปิตธาตุโย มหากาฬ นาค รโญฺญ สนฺติเก ฐิตา, ตสฺส ตํ ปวตฺติํ กเถตฺวา ธาตุโย อาหราติ มํ เปเสสุํ, ตสฺมา อิธาคโตมฺหีติ อาหฯ

ตํ สุตฺวา นาคราชา ปพฺพเตน วิย อโชฺฌตฺถโฏ มหเนฺตน มทามนเสฺสน อภิภูโต เอวํ จิเนฺตสิ มยํ ปน อิมา ธาตุโย ปูเชตฺวา อปายโต มุญฺจิตฺวา สเคฺค นิพฺพตฺติสฺสมาติ อมญฺญิมฺหฯ อยํ ปน ภิกฺขุ มหิทฺธิโก มหานุภาโว, สเจ อิมา ธาตุโย อิมสฺมึ ฐาเน ฐิโต ภเวยฺยุํ, อเมฺห อภิภวิตฺวาปิ คณฺหิตุํ สกฺกุเณยฺยฯ ธาตุโย อปเนตุํ วฏฺฏตีติ จิเนฺตตฺวา ปริสํ โอโลเกนฺโต ปริส ปริยเนฺต ฐิตํ วาสุลทตฺตํ นาม อตฺตโน ภาคิเนยฺยํ ทิสฺวา ตสฺส สญฺญมทาสิ โส มาตุลสฺส อธิปฺปายํ ญตฺวา เจติยฆรํ คนฺตฺวา ธาตุกรณฺฑกํ อาทาย คิลิตฺวา สิเนรุปพฺพต ปาทมูลํ คนฺตฺวา-

โยชนสตามาวฏฺฏํ ทีฆํ ติสต โยชนํ,

ผณาเนกสหสฺสานิ-มาปีสิตฺวา มหิทฺธิโก,
สิเนรุ ปาทมูลมฺหิ-ธุมายโนฺต จ ปชฺชลํ,
อาภุชิตฺวาน โส โภเค-นิปชฺชิ วาลุกาตเล;

‘‘อเนกานิ สหสฺสานิ-อตฺตนา สทิเส อหิ,
มาปยิตฺวา สยาเปสิ-สมนฺตา ปริวาริเต,
พหู เทวา จ นาคา จ-โอสริํสุ ตหิํ ตทา,
ยุทฺธํ อุภินฺนํ นาคานํ-สสฺสิสฺสาม มยํ อิติ;’’

ตโต นาคราชา ภาคิเนยฺเยน ธาตุโย อปนีตภาวํ ญตฺวา เอวมาห- มม สนฺติเก ธาตุโย นตฺถิ, ตุเมฺห อิธ ปปญฺจ อกตฺวา สีฆํ คนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส ตํ ปวตฺติํ อาโรเจถ ภิกฺขุสโงฺฆ อญฺญโต ธาตุํ ปริเยสิสฺสตีติ สามเณโร อาทิเต ปฏฺฐาย ธาตุ อาคมนํ วตฺวา ธาตุโย ตว สนฺติเกเยว, ปปญฺจํ อกตฺวา เทหีติ โจเทสิฯ

ตโต นาคราชา สามเณเรน มูลมฺหิ คหิตภาวํ ญตฺวา เยน เกนจิ ปริยาเยน ธาตุโย อทตฺวาว เปสิตุํ วฏฺฏตีติ จิเนฺตตฺวา สามเณรํ ธาตุฆรํ เนตฺวา เจติยญฺจ เจติยฆรญฺจ ทเสฺสสิฯ ตํ ปน เจติยญฺจ เจติยฆรญฺจ สพฺพรตนมยเมว อโหสิฯ

วุตฺตเญฺหตํ มหาวํเส

‘‘อเนกธา อเนเกหิ รตเนหิ สุสงฺขตํ,
เจติยํ เจติยฆรํ-ปสฺส ภิกฺขุ สุนิมฺมิต’’นฺติ;

ทเสฺสตฺวา จ ปน เจติยฆรโต โอรุยฺห อทฺธจเณฺฑกปาสาเณ ปวาฬปทุมมฺหิ ฐตฺวา อิมสฺส เจติยสฺส เจติยฆรสฺส จ อคฺฆํ กโรหิ ภเนฺตติ อาห สามเณโร น สโกฺกม มหาราช อคฺฆํ กาตุํ, สกเลปิ ตมฺภปณฺณิทีเป รตนานิ อิมํ อทฺธจเณฺฑก ปาสาณํ นาคฺฆตีติ อาหฯ

นาคราชา เอวํ สเนฺต มหาสกฺการฎฺฐานโต อปฺปสกฺการฎฺฐานํ ธาตูนํ นยนํ อยุตฺตํ นนุ ภิกฺขูติ อาหฯ สามเณโร เอวมาหมหาราช พุทฺธา นาม ธมฺมครุกา, น อามิส ครุกํ, ตุเมฺหสุ จกฺกวาฬปฺปมาณํ รตนฆรํ มาเปตฺวา สพฺพรตนสฺส ปูเรตฺวา ธาตุโย ปริหรเนฺตสุปิ เอกนาโคปิ ธมฺมาภิสมยํ กาตุํ สมโตฺถ นาม นตฺถิ ยสฺมา-

‘‘สจฺจาภิสมโย นาค-ตุมฺหากมฺปิ น วิชฺชติฯ สจฺจาภิสมยฎฺฐานํ-เนตุํ ยุตฺตญฺหิ ธาตุโยฯ สํสารทุกฺขโมกฺขาย-อุปฺปชฺชนฺต ตถาคตา, พุทฺธสฺส เวตฺถาทีปฺปาโย-เตน เนสฺสามิ ธาตุโยฯ ธาตุนิธานํ อเชฺชว-โส หิ ราชา กริสฺสติฯ

ตสฺมา ปปญฺจมกริตฺวา-ลหุํ เม เทหิ ธาตุเย’’ติ-อาหฯ เอวํ วุเตฺต นาคราชา อปฺปฏิหาโน ยุตฺวา อตฺตโน ภาคิเนยฺเยน ธาตุโย โคปิโตติ มญฺญมาโน เอวมาหฯ ตุเมฺห ภเนฺต เจติเย ธาตูนํ อตฺถิภาวํ วา นตฺถิภาวํ วา อชานนฺตา เทหิ เทหีติ วทถฯ อหํ นตฺถีติ วทามิฯ สเจ ปสฺสถ คเหตฺวา คจฺฉถาติฯ คณฺหามิ มหาราชาติ, คณฺห ภิกฺขูติฯ คณฺหามิ มหาราชาติ, คณฺห ภิกฺขูติ ติกฺขตฺตุํ ปฏิญฺญํ คเหตฺวาฯ

‘‘สุขุมํ กรํ มาปยิตฺวา-ถิกฺขู ตตฺร ฐิโตจ โส,
ภาคิเนยฺยสฺส วทเน-หตฺถมฺปกฺขิปฺป ตาวเท,

ธาตุกรณฺฑมทาย-ติฏฺฐ นาคาติ ภาสิห,
นิมุชฺชิตฺวา ปถวิยํ-ปริเวณมฺหิ อุฎฺฐหิ;’’

ตทา สามเณรสฺส นาเคน สทฺธึ ยุทฺธํ ปสฺสิสฺสามาติ สมาคตา เทว-นาค ปริสาป ภิกฺขุน าคสฺส วิชยํ ทิสฺวา หฎฺฐา ปโมทิโต ธาตุโย ปูชยนฺตาว เตเนว สห อาคมุํ, นาคราชา สามเณร สฺส คต กาเล ภิกฺขุํ วเณฺจตฺวา เปสิโตมฺหีติ หฎฺฐตุโฎฺฐ ธาตุโย คเหตฺวา อาคมตฺถาย ภาคิเนยฺ ยสฺส สาสนํ เปเสสิฯ

‘‘ภาคิเนโยฺย’ถ กุจฺฉิมฺหิ-อปสฺสิตฺวา กรณฺฑกํ,
ปริเทวมาโน อาคนฺตฺวา-มาตุลสฺส นิเวทยิ;
ตทา โส นาคราชาปิ-วณฺจิตมฺห มยํ อิติ,
ปริเทวิ นาคา สเพฺพปิ-ปริเทวิํสุ ปิณฺฑิตา;’’

ตโต นาคภวเน สเพฺพ นาคา สมาคนฺตฺวา เกเส มุญฺจิตฺวา อุโภหิ หเตฺถหิ หทเย คเหตฺ วา นีลุปฺปล สทิเสหิ เนเตฺตหิ วิลีน โสกมิว อสฺสุธารํ ปวตฺตยมานา-

‘‘ปริเทวมานา อาคนฺตฺวา-นาคา สงฺฆสฺส สนฺติเก,
พหุธา ปริเทวิํส-ธาตาหรณ ทุกฺขิตา’’ติ;

ปริเทวิตฺวา จ ภิกฺขุสงฺฆสฺส เอวมาหํสุ- ภเนฺต กสฺสจิ ปีฬํ อกตฺวา อมฺหากํ ปุญฺญานุภา เวน ลภิตฺวา จีรปริหฎ ธาตุโย กสฺมา อนวเสสํ กตฺวา อหราเปถ อมฺหากํ สคฺคโมกฺขนฺตรายํ ก โรถาติฯ

’เตสํ สโงฺฆ’นุกมฺปาย-โถกํ ธาตุมทาปยิ,
เต เตน ตุฎฺฐา คนฺตฺวาน-ปูชาภณฺฑานิ อาหรุํ;

ตโต สโกฺก เทวานมิโณฺท วิสฺสกมฺมํ อามเนฺตตฺวา สามเณรสฺส อุฎฺฐิตฎฺฐาเน สตฺตรตน มยํ มณฺฑปํ มาเปหีติ อาหฯ โส ตสฺมิเยว ขเณ มณฺฑปํ มาเปสิ อถ สโกฺก ทฺวีสุ เทวโลเกสุ เทวปริสาย ปริวุโต สฺวณฺณจโงฺคฎเกน สทฺธึ รตน ปลฺลงฺกมาทาย อาคนฺตฺวา ตสฺมิํ มณฺฑเป ปติฎฺฐาเปตฺวา สามเณรสฺส หตฺถโต ธาตุกรณฺฑกํ คเหตฺวา ตสฺมิํ ปลฺลเงฺก ปติฎฺฐาเปสิฯ ตทา-

’พฺรหฺมา ฉตฺตมธาเรสิ-สนฺตุสิโต วาลวิชนิํ,
มณิตาลวณฺฎํ สุยาโม-สโกฺก สงฺขนฺตุ โสทกํ;

จตฺตาโร ตุ มหาราช-อฎฺฐํสุ ขคฺคปาณิโน,
สมุคฺคหตฺถา ทฺวตฺติํสา-เทวปุตฺตา มหิทฺธิกา;

ปาริจฺฉตฺตก ปุเปฺผหิ ปูชยนฺตา ตหิํ ฐิตา,
กุมาริโยปิ ทฺวตฺติํสา-ทณฺฑิทีปธรา ฐิตา;

ปลาเปตฺวา ทุฎฺฐยเกฺข-ยกฺขเสนาปติ ปน
อฎฺฐวีสติ อฎฺฐํสุ-อารกฺขํ กุรฺมานกา;

วีณํ วาทยมาโนว-อฏฺฐา ปญฺจสิโข ตหึ,
รงฺคภูมึ มาปยิตฺวา-ติมฺพรู ตุริยโฆสวา;

อเนกา เทวปุตฺตา จ-สาธุคีตปฺปโยชกา,
มหากาโล นาคราชา-ถูยมาโน อเนกธา;

ทิพฺพตุริยานิ วชฺชนฺติ-ทิพฺพสงฺคิติ วตฺตติ,
ทิพฺพคนฺธา จ วสฺสานิ-วสฺสาเปนฺติ จ เทวตา;

ตทา อินฺทคุตฺตเตฺถโร มารสฺส ปฏิพาหนตฺถาย จกฺกวาฬปริยนฺตํ กตฺวา อากาเส โลหฉตฺตํ มาเปสิฯ ปญฺจนิกายิก เถรา ธาตุโย ปริวาเรตฺวา ปญฺจสุ ฐาเนสุ นิสีทิตฺวา คณสชฺฌายมกํสุฯ ตสฺมึ กาเล ราชา ตํ ฐนํ อาคนฺตฺวา สิสโต สุวณฺณ จโงฺคฏกํ โอตาเรตฺวา ธาตุ จโงฺคฏกํ อตฺตโน จโงฺคฏเก ฐเปตฺวา ปลฺลเงฺก ปติฏฺฐาเปตฺวา คนฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺวา ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา สิรสิ อญฺชลึ ปคฺคยฺห อกฺขีนิ อุมฺมีเลตฺวา โอโลเกนฺต อฏฺฐาสิฯ ตสฺมึ ขเณ ธาตุมตฺถเก เสตจฺฉตฺตํ ทิสฺสติ ฉตฺตคาหก พฺรหฺมา น ทิสฺสติฯ ตถา ตาลวณฺฏ วิชนิ อาทโย ทิสฺสนฺติ คาหกา น ทิสฺสนฺติ ทิพฺพตุริยโฆส สงฺคิติโย สุยฺยนฺติ คนฺธพฺพ เทวตา น ทิสฺสนฺติฯ ราชา เอตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา อินฺทคุตฺตเตฺถรํ เอวมาห-เทวตา ทิพฺพฉตฺเตน ปูเชสุํ อหํ มานุส กจฺฉเตฺตน ปูเชมิ ภเนฺนติฯ เถโร ยุตฺตํ มหาราชาติ อาหฯ ราชา อตฺตโน สุวณฺณปิณฺฑิเก เสตจฺฉเตฺตน ปูเชตฺวา สุวณฺณภิงฺการํ คเหตฺวา อภิเสโกทกํ ทตฺวา ตํ ทิวสํ สกล ตมฺพปณฺณิ ทีเป รชฺชํ อทาสิฯ

ตโต สพฺพตุริยานิ ปคฺคณฺหึสุ, คนฺธมาลาทีหิ ปูเชตฺว มหนฺตํ สกฺการมกํสุ ปุน ราชา เถรํ ปุจฺฉิ - อมฺหากํ สตฺถา ทิพฺพมานุสกานิ เทฺว ฉตฺตานิ ธาเรสิ ภเนฺตฯ น เทฺว ฉตฺตานิ ตีณิ ฉตฺตานิ มหาราชาติฯ อญฺญํ ฉตฺตํ นปสฺสามิ ภเนฺนติฯ สีลปติฏฺฐํ สมาธิทณฺฑกํ อินฺทฺริยสลากํ พลมาลํ มคฺคผลปตฺต สณฺฉนฺนํ วิมุตฺติวรเสตจฺฉตฺตํ อุสฺสาเปตฺวา ญาณาภิเสกมฺปโตฺต ธมฺมรตน จกฺกํ ปวเตฺตตฺวา ทสสหสฺส จกฺกวาเฬสุ พุทฺธรชฺชํ หตฺถคตํ กตฺวา รชฺชํ กาเรสีติ ราชา ตีณิจฺฉตฺต ธารกสฺส สตฺถุโน ติกฺขตฺตุํ รชฺชํ ทมฺมีติ ติกฺขตฺตุํ ธาตุโย รเชฺชน ปูเชสิฯ

ตโต ราชา เทวมนุเสฺสสุ ทิพฺพคนฺธมาลาทีหิ ปูเชเนฺตสุ อเนเกสุ ตุริยโฆส สงฺคิเตสุ วตฺตมาเนสุ ธาตุกรณฺฑกํ สีเสนาทาย รตนมณฺฑปโต นิกฺขมิตฺวา ภิกฺขุสงฺฆ ปริวุโต มหาเจติยํ ปทกฺขิณํ กตฺวา ปาจีนทฺวาเรนารุยฺห ธาตุคพฺภํ โอตริฯ ตโต มหาเจติยํ ปริวาเรตฺวา ฉนฺนวุติ โกฏิปฺปมาณ อรหโนฺต อฏฺฐํสุฯ

ราชา สีสโต ธาตุกรณฺฑกํ โอตาเรตฺวา มหารเห สยนปิเฏฺฐ ฐเปสฺสามีติ จิเนฺตสิ ตสฺมึ ขเณ ธาตุกรณฺฑโก รโญฺญ สีสโต สตฺต ตาลปฺปมาเณ ฐาเน คนฺตฺวา สยเมว วิจริ ธาตุโย อากาสมุคฺคนฺตฺวา ทฺวตฺตึส มหา ปุริสลกฺขณ อสิติ อนุพฺยญฺชนา พฺยามปฺปภา ปติมณฺฑิตํ เกตุมาโลป โสภิตํ นิล-ปีต-โลหิตาทิ เภท วิจิตฺร รํสิชาลา สมุชฺชลํ พุทฺธเวสํ คเหตฺวา คณฺฑมฺพมูเล ยมก ปาฏิหาริยํ สทิส ยมก ปาฏิหาริยํ อกํสุฯ ตํ ธาตุปาฏิหาริยํ ทิสฺวา ปสีทิตฺวา อรหตฺตมฺปตฺตา เทวมนุสฺสา ทฺวาทสโกฏิโย อเหสุํฯ เสสผลตฺตยํ ปตฺตา คณนปถมตีตา อเหสุํฯ เอวํ ธาตุโย อเนกธา ปาฏิหาริยํ ทเสฺสตฺวา พุทฺธเวสํ วิสฺสเชฺชตฺวา กรณฺฑกํ ปวิสิตฺวา เตน สทฺธึ โอตริตฺวา รโญฺญ สีเส ปติฏฺฐหึสุฯ

ราชา อมเตน วิย อภิสิโตฺต สผลํ มนุสฺสตฺต ปฏิลาภํ มญฺญมาโน อุโภหิ หเตฺถหิ ธาตุกรณฺฑกํ คเหตฺวา นาฏก ปริวุโต อลงฺกต สยน สมีปํ คนฺตฺวา ธาตุจโงฺคฏกํ รตนปลฺลเงฺก ฐเปตฺวา คนฺธวาสิโตทเกน หเตฺถ โธวิตฺวา วตฺชาติย คเณฺธน อุพฺพเฏฺฏตฺวา รตนกรณฺฑกํ วิจริตฺวา ธาตุโย คเหตฺวา เอวํ จิเนฺตสิฯ

"อนากุลา เกหิจิปิ ยทิ เหสฺสสฺติ ธาตุโย,
ชนสฺส สรณํ หุตฺวา ยทิ ฐสฺสนฺติ ธาตุโย;

สตฺถุนิปนฺนา กาเรน ปรินิพฺพาน มญฺจเก,
นิปชฺชนฺตุ สุปญฺญเตฺต-สยนมฺหิ มหารเห"ติ;

เอวํ จิเนฺตตฺวา ปน วรสยนปิเฏฺฐ ธาตุโย ฐเปสิ ตสฺมิํ ขเณ ธาตุโย รญฺญา จินฺติต นิยาเมเนว มหารเห สยเน พุทฺธเวเสน สยิํสุฯ

"อาสาฬฺหิ สุกฺกปกฺขสฺส ปนฺนรส อุโปสเถ,
อุตฺตราสาฬฺห นกฺขเตฺต เอวํ ธาตุ ปติฏฺฐิตา;

สห ธาตุ ปติฏฺฐานา อกมฺปิตฺถ มหามหี, ปาฏิหีรานิ เนกานิ ปวตฺติํสุ อเนกธาฯ"

ตทหิ อุทกปริยนฺตํ กตฺวา อยํ มหาปถวี สงฺกมฺปิ สมฺปกมฺปิ สมฺปเวธิ, มหาสมุโทฺท สงฺขุภิ, อากาเส วิชฺชุลฺลตา นิจฺฉริํสุฯ ขณิกวสฺสํ วสฺสิ, ฉ เทวโลกา เอกโกลาหล มโหสิ ราชา เอตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา ปสโนฺน อตฺตโน กญฺจน มาลิก เสตจฺฉเตฺตน ธาตุโย ปูเชตฺวา ตมฺพปณฺณิทิเป รชฺชํ สตฺตาหํ ทตฺวา ติํส สตสหสฺสคฺฆนกํ อลงฺการ ภณฺฑํ โอมุญฺจิตฺวา ปูเชสิฯ ตถา สพฺพาปิ นาฏกิตฺถิโย อมจฺจา เสส มหาชโน เทวา จ สพฺพาภรณานิ ปูเชสุํ ตสฺมา-

ติฏฺฐนฺตํ สุคตํ ติโลกมหิตํ โย ปูชเย สาทรํ,
โย วา สาสป พีชมตฺตมฺปิ ตํ ธาตุํ นโร ปูชเย;

เตสํ ปุญฺญผลํ สมานมีติ ตํ จิตฺตปฺปสาเท สเม,
ญตฺวา ตํ ปรินิพฺพุเตปิ สุคเต ธาตุํ พุโธ ปูชเย'ติ;

ตโต ราชา จีวรวตฺถานิ เจว คุฬ-สปฺปิ อาทิ เภสชฺชานิ จ สงฺฆสฺส ทตฺวา สพฺพรตฺติํ คณสชฺฌายํ กาเรสิ ปุน ทิวเส นคเร เภริํ จราเปสิ มหาชโน อิมํ สตฺตาหํ คนฺธมาลาทีนิ อาทิย คนฺตฺวา ธาตุโย วณฺทตูติ อิณฺทคุตฺตเตฺถโรปิ สกล ตมฺพปณฺณิ ทีเป มนุสฺสา ธาตุโย วณฺทิตุกามา, ตํ ขณํเยว อาคนฺตฺวา วณฺทิตฺวา ยถาฏฺฐานํ คจฺฉนฺตูติ อธิฏฺฐาสิฯ

เต ตเถว ธาตุโย วณฺทิตฺวา คมิํสุ ราชา สตฺตาหํ สงฺฆสฺส มหาทานํ ปวเตฺตตฺวา สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ธาตุคเพฺภ มยา กตฺตพฺพกิจฺจํ นิฏฺฐาปิตํ, ธาตุคพฺภํ ปิทหถ ภเนฺตติ สงฺฆสฺส อาโรเจสิฯ สโงฺฆ อุตฺตรสุมน สามเณเร อามเนฺตตฺวา ตุเมฺหหิ ปุเพฺพ อาหฏ เมทวณฺณ ปาสาเณน ธาตุ คพฺภํ ปิทหถาติ อาหฯ เต สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ธาตุคพฺภํ ปิทหิํสุฯ

ตโต ขีณาสวา ธาตุคเพฺภ คนฺธา มา สุสฺสนฺตุ มาลา มา มิลายนฺตุฯ ทีปา มา นิพฺพายนฺตุ รตนานิ มา วิวณฺณานิ โหนฺตุ ปูชนียภณฺฑานิ มา นสฺสนฺตุฯ เมทวณฺณ ปาสาณา สณฺธิยนฺตุ, ปจฺจตฺถิกานํ โอกาโส มา โหตูติ อธิฏฺฐหิํสุฯ

เอวํ ราชา ธาตุ นิธาเปตฺวา ปุน นคเร เภรึ จราเปสิ มหา เจติเย ธาตุํ นิธาเปตฺวา ธาตุํ อาหริตฺวา นิธานํ กโรนฺตูติฯ มหาชโน อตฺตโน อตฺตโน พลานุรูเปน สุวณฺณ รชตาทิ กรเณฺฑ การาเปตฺวา ตตฺถ ธาตุโย ปติฏฺฐาเปตฺวา ธาตุนิธานสฺสุปริ เมทวณฺณ ปาสาณ ปิฏฺฐิยํ นิทหิํสุฯ สเพฺพหิ สนฺนิหิต ธาตุโย สหสฺสมตฺตา อเหสุนฺติฯ

อิติ สาธุชน มโนปสาทนตฺถาย กเต ถูปวํเส ธาตุนิธาน กถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๔. ตโต ราชา ตํ สพฺพํ ปิทเหตฺวา เจติยํ กโรโนฺต อุทเรน สทฺธิํ จตุรสฺส โกฏฺฐกํ นิฏฺฐาเปสิ อถ ฉตฺตกเมฺม สุธากเมฺม จ อนิฏฺฐิเตเยว มารณนฺติก โรเคน คิลาโน หุตฺวา ทีฆวาปิโต กนิฏฺฐภาตรํ ปโกฺกสาเปตฺวา เจติเย อนิฏฺฐิตํ ฉตฺตกมฺมํ สุธากมฺมญฺจ สีฆํ นิฏฺฐาเปตฺวา มํ โตเสหิ ตาตาติ อาหฯ โส รโญฺญ ทุพฺพลภาวํ ญตฺวา อนฺตเร อนิฏฺฐิตกมฺมํ กาตุํ น สกฺกาติ สุทฺธวเตฺถหิ กญฺจุกํ กาเรตฺวา เจติเย ปฏิมุญฺจาเปตฺวา จิตฺตกาเรหิ กญฺจุก มตฺถเก เวทิกา จ ปุณฺณฆฏ ปญฺจงฺคุลิ ปนฺติโย จ การาเปสิฯ

นฬกาเรหิ เวฬุมย ฉตฺตํ กาเรตฺวา ขรปตฺตมเย จนฺทสูริยมณฺฑเล มุทฺธนิ เวทิกา กาเรตฺวา ลาขากุกฺกุฏฺฐเกหิ ตํ วิจิตฺตํ กตฺวา ถูปกมฺมํ นิฏฺฐิตนฺติ รโญฺญ อโรเจสิ ราชา เตน หิ มํ มหาเจติยํ ทเสฺสหีติ วตฺวา สิวิกาย นิปชฺชิตฺวา เจติยา ปทกฺขิณํ กตฺวา ทกฺขิณทฺวาเร ภูมิสยนํ ปญฺญาเปตฺวา ตตฺถ นิปโนฺน ทกฺขิเณน ปเสฺสน สยิตฺวา มหาถูปํ วามปเสฺสน สยิตฺวา โลหปาสาทํ โอโลเกโนฺต ปสนฺน จิโตฺต อโหสิฯ ตทา รโญฺญ สาสนสฺส พหูปการภาวํ สลฺลเกฺขตฺวา คิลาน ปุจฺฉนตฺถาย ตโต ตโต อาคตา ภิกฺขุ ฉนฺนวุติ โกฏิโย ราชานํ ปริวาเรตฺวา อฏฺฐํสุฯ ตโต สโงฺฆ วคฺค วคฺคา หุตฺวา คณสชฺฌายํ อกาสิฯ

ราชา ตสฺมิํ สมาคเม เถรปุตฺตาภยเตฺถรํ อทิสฺวา เอวํ จิเนฺตสิฯ โส มยิ ทมิเฬหิ สทฺธิํ อฏฺฐวีสติ มหายุเทฺธ กยิรมาเส อปโจฺจสกฺกิตฺวา อิทานิ มรณยุเทฺธ วตฺตมาเณ มยฺหํ ปราชยํ ทิสฺวา มเญฺญ นาคจฺฉตีติฯ ตทา เถโร กรินฺท นที สีเส ปชฺชลิต ปพฺพเต วสโนฺต รโญฺญ ปริวิตกฺกํ ญตฺวา ปญฺจสต ขีณาสว ปริวุเสตา อากาเสนาคนฺตฺวา รโญฺญ ปุรโต ปาตุรโหสิฯ

ราชา เถรํ ทิสฺวา อตฺตโน ปุรโต นิสีทาเปตฺวา เอวมาห ภเนฺต ตุเมฺหหิ สทฺธิํ ทสมหาโยเธ คเหตฺวา ทมิเฬหิ สทฺธิ ยุชฺฌิํฯ อิทานิ เอกโกว มจฺจุนา สทฺธิํ ยุชฺฌิตุํ อารภิํฯ มจฺจุ สตฺตุมฺปน ปราเชตุํ น สโกฺกมีติฯ ตโต-

> เถรปุตฺตาภยเตฺถโร มา ภายิ มนุชาธิป,
> กิเลส สตฺตุํ อชินิตฺวา อเชโยฺย มจฺจุสตฺตุโก;

อิติ วตฺวา เอวํ อนุสาสิฯ มหาราช สโพฺพเยว โลก สนฺนิวาเส ชาติยา อนุคโต, ชราย อนุสโฏ, วฺยาธินา อภิภูโต, มรเณน อพฺภาหโตฯ เตตาห-

> ‘‘ยถาปิ เสลา วิปุลา-นหํ อาหจฺจ ปพฺพตา,
> สมนฺตา อนุปริเยยฺยุํ-นิโปฺปเถนฺตา จตุทฺทิสํ;
>
> เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ-อธิวตฺตนฺติ ปาณิโน,
> ขตฺติโย พฺราหฺมเณ เวเสฺส สุเทฺท จณฺฑาล ปุกฺกุเส,
> น กิญฺจิ ปริวเชฺชติ-สพฺพเมวาภิมทฺทติ;

น ตตฺถ หตฺถินํ ภูมิ-น รถานํ น ปตฺติยา,
น จาปิ มนฺตยุเทฺธน-สกฺกา เชตุํ ธเนน วา’’ติ;

ตสฺมา อิทํ มรณํ นาม มหายสานํ มหาสมฺมตาทีนํ มหา ปุญฺญานํ โชติยาทีนํ มหาถามานํ พลเทวาทีนํ อิทฺธิมนฺตานํ มหาโมคฺคลฺลานาทีนํ ปญฺญาวนฺตานํ สาริปุตฺตาทีนํ สยมฺภูญาเณน อธิคต สจฺจานํ, ปเจฺจกพุทฺธานํ สพฺพคุณสมนฺนาคตานํ สมฺมาสมฺพุทฺธานมฺปิ อุปริ นิราสงฺกเมว ปตติ กิมงฺคปนเญฺญสุ สเตฺตสุฯ

ตสฺมา-

มหายสา ราชวรา คตา เต สเพฺพ มหาสมฺมต อาทโยปิ,
อนิจฺจภาวํ พลเทว อาทิ มหาพลา เจว ตถา คมิํสุ;

เย ปุญฺญวนฺตานิ คตา ปสิทฺธิํ มหทฺธนํ โชติยเมณฺฑกาที,
อุปาวิสิํ วจฺจุมุขํ สโภคา สเพฺพปิ เต ราหุมุขํ สสีว;

โย อิทฺธิมเนฺตสุ ตถาคตสฺส ปุเตฺตสุเสโฎฺฐ อิติ วิสฺสุโตปิ,
เถโร มหาราชสเหว อิทฺธิพเลน โส มจฺจุมุขํ ปวิโฎฺฐ;

สเพฺพสุ สเตฺตสุ ชินํ ฐเปตฺวา เนวตฺถิ ปญฺญาย สโมปิ เยน,
โส ธมฺมเสนาปติ สาวโกปิ คโต มหาราช อนิจฺจตํ’จ;

สยมฺภูญาณสฺส พเลน สนฺติํ คตา มหาราช สยมฺภูโนปิ,
สเพฺพปิ เต ญาณพลูป ปนฺนา อนิจฺจตํ เนว อติกฺกมิํสุ;

ติโลกนาโถ ปุริสุตฺตโม โส อนิจฺจภาวํ สมติกฺกมิตฺวา,
นาสกฺขิ คนฺตุํ สุคโตปิ ราช อเญฺญสุ สเตฺตสุ กถาว นตฺถิ;

ตสฺมา มหาราช ภเวสุ สตฺตา สเพฺพปิ นาสุํ มรณา วิมุตฺตา,
สพฺพมฺปิ สงฺขารคตํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาติ วิจินฺตยสฺสุ;

‘‘ทุติเย อตฺตภาเวปิ ธมฺมจฺฉโณฺท มหา หิ เต,
อุปฎฺฐิเต เทวโลเก หิตฺวา ทิพฺพสุขํ ตุวํ;

อิธาคมฺม พหุํ ปุญฺญํ อกาสิ จ อเนกธา,
กรณเมฺปก รชฺชสฺส สาสนโชฺชตนาย เต;

มหา ราช กตํ ปุญฺญํ ยาวชฺช ทิวสา ตยา,
สพฺพํ อนุสฺสเรเถว สุขํ สชฺชุ ภวิสฺสติ;

ตํ สุตฺวา ตุฎฺฐมานโส ราชา ภเนฺต ตุเมฺห มจฺจุยุเทฺธปิ อปสฺสยาติ วตฺวา ลทฺธสฺสาโส ปุญฺญโปตฺถกํ วาเจตุํ อาณาเปสิ เลขโก ปุญฺญโปตฺถกํ เอวํ วาเจสิฯ

‘‘เอกูนสตวิหารา มหาราเชน การิตา,
เอกูนสตโกฎีหิ วิหาโร มริจฎฺฎิ จ;

อุตฺตโม โลหปาสาโท ตึสโกฏีหิ การิโต,
มหาถูเป อนคฺฆานิ การิตา จตุวีสติ;

มหาถูปมฺหิ เสสานิ กริตานิ สุพุทฺธินา,
โกฏิสหสฺสํ อคฺฆนฺติ มหาราช ตยา ปุน;

โกฬมฺพ นาม มเลย อกฺขกฺขายิก ฉาตเก,
กุณฺฑลานิ มหคฺฆานิ ทุเว ทตฺวาน คณฺหิย;

ขีณาสวานํ ปญฺจนฺนํ มหาเถรานมุตฺตโม,
ทิโนฺน ปสนฺนจิเตฺตน กงฺคุ อมฺพิล ปิณฺฑโก;

จูฬงฺคณิย ยุทฺธมฺหิ ปรชฺฌิตฺวา ปลายตา,
กาลํ โฆสาปยิตฺวาน อาคตสฺส วิหายสา;

ขีณาสวสฺส ยติโน อตฺตานมนเปกฺขิย,
ทินฺนํ สรก ภตฺตนฺติ ปุญฺญโปตฺถํ อวาจยิ;

๒๕. ตํ สุตฺวา ราชา ตุสฺสิตฺวา ฐเปหิ ฐเปหิ ภเณติ วตฺวา เอวมาหฯ มริจวฏฺฏิ วิหารม หสตฺตาเห ถูปารมฺหสตฺตาเห จ จาตุทฺทิส อุภโต สงฺฆสฺส มหารหํ มหาทานํ ปวเตฺตสึฯ จตุวีสติ มหาวิสาขปูชา กาเรสึ ตมฺพปณฺณิทีเป มหาภิกฺขุสงฺฆสฺส ติกฺขตฺตุํ จีวรมทาสึ สตฺต สตฺต ทีนานิ ลงฺกา รชฺชํ สาสนสฺส ปญฺจกฺขตฺตุํ อทาสึ สปฺปิ สนฺนิตฺต สุปริสุทฺธ วฏฺฏิยา ทฺวาท สฐาเนสุ, สตฺตํ ทีปสหสฺสํ ชาเลสึ อฏฺฐารสฺสุ ฐาเนสุ คิลานานํ เวชฺชหิ เภสชฺชญฺจ ภตฺตญฺจ นิจฺจํ ทาเปสิฯ จตุจตฺตาลีส ฐาเนสุ เตลุโลฺลปกญฺจ อทาสึฯ ตตฺตเกสุเยว ฐาเนสุ ฆตปกฺกชาลปูเว ภเตฺตน สทฺธึ นิจฺจํ ทาเปสึฯ

มาเส มาเส อฏฺฐสุ อุโปสถทิวเสสุ ลงฺกาทีเป สพฺพวิหาเรสุ ทีปเตลํ ทาเปสึฯ อามิส ทานโต ธมฺมทานํ มหนฺตนฺติ สุตฺวา เหฏฺฐํ โลหปาสาเท ธมฺมาสเน นิสีทิตฺวา มงฺคล สุตฺตํ โอ สาเรตุํ อารภิตฺวาปิ สงฺฆ คารเวน โอสาเรตุํ นาสกฺขึฯ ตโต ปฏฺฐาย ธมฺมเทสเก สกฺกริตฺวา สพฺพวิหาเรสุ ธมฺมกถํ กถาเปสึ เอเกกสฺส ธมฺมกถิกสฺส นาฬึ นาฬิปฺปมาณานิ สปฺปิผาณิต สกฺขรานิ จตุรงฺคุล มุฏฺฐิปฺปมาณํ ยฏฺฐิมธุกํ สาฏกทฺวยญฺจ มาสสฺส อฏฺฐสุ อุโปสถ ทิเสสุ ทา เปสึฯ เอตํ สพฺพมฺปิ อิสฺสริเย ฐตฺวา ทินฺนตฺตา มม จิตฺตํ ส อาราเธติฯ ชีวิตํ ปน อนเปกฺขิตฺวา ทุคฺคเตน มยา ทินฺนทานทฺวยเมว อาราเธตีติฯ

ตํ สุตฺวา อภยเตฺถโร มหาราช ปสาทนียฏฺฐาเนเยว ปสาทํ อกาสิ ตํ ปน ปิณฺฑปาตทฺวยํ ปริสุส ปีฬํ อกตฺวา ลทฺธ ธมฺมิก ปจฺจยตฺตา อตฺตานํ อนวโลเกตฺวา อสชฺชมาเนน ทินฺนตฺตา ปฏิคฺคาหกานํ ยาวทตฺถํ กตฺวา ทินฺนตฺตา ปีติปาโมชฺชํชนยิตฺวา พลว สทฺธาย ทินฺนตฺตา เทยฺยธมฺมสฺส นิรวเสสํ ปริโภคํ คตตฺตาติ อิเมหิ ปญฺจหิ การเณหิ มหนฺตตฺติ วตฺวา มหาราช กงฺคุ อมฺพิลิ ปิณฺฑคาหกเตฺถเรสุ มลิยมหาเทวเตฺถโร สมนฺตกูเฏ ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ ทตฺวา ปริภุญฺชิ ปถวิ จาลนก ธมฺมคุตฺตเตฺถโร กลฺยาณีย วิหาเร ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ ทตฺวา ปริภุญฺชิฯ

ตลงฺครวาสี ธมฺมคุตฺตเตฺถโรปิ ปิยงฺคุทีเป ทฺวาทสนฺนํ ภิกฺขุสหสฺสานํ ทตฺวา ปริภุญฺชิฯ มงฺคณวาสี จุฬติสฺสเตฺถโร เกลาสกูเฏ วิหาเร สฏฺฐิสหสฺสานํ ภิกฺขูนํ ทตฺวา ปริภุญฺชิ มหา

ภคฺคเตฺถโรปิ อุกฺกานคร วิหาเร สตฺตสตานํ ภิกฺขูนํ ทตฺวา ปริภุญฺชิ สรก ภตฺตคาหกเตฺถโร ปน ปิยงฺคุทีเป ทฺวาทสนฺนํ ภิกฺขุสหสฺสานํ ทตฺวา ปริโภคมกาสีติ วตฺวา รโญฺญ จิตฺตํ หาเสสิฯ

ราชา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา เอวมาห-อหมฺภเนฺต จตุวีสติ วสฺสานิ รชฺชํ กาเรโนฺต ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปหูปกาโร อโหสิํฯ กาโยปิ เม สงฺฆสฺส อุปการโก โหตุ สงฺฆทาสสฺส เม สรีรํ มหาเจติยสฺส ทสฺสนฏฺฐาเน สงฺฆสฺส กมฺมมาลเก ฌาเปถาติฯ ตโต กนิฏฺฐํ อามเนฺตตฺวา’ตาต! ติสฺส! มหาถูเป อนิฏฺฐิตํ กมฺมํ สาธุกํ นิฏฺฐาเปสิฯ สายํ ปาโต จ มหาถูเป ปุปฺผปูชํ กาเรตฺวา ติกฺขตฺตุํ อุปหารํ กาเรหิฯ มยา ฐปิตํ ทานวฏฺฏํ สพฺพํ อปริหาเปตฺวา สงฺฆสฺส กตฺตพฺพกิเจฺจสุ สทา อปฺปมโตฺต โหหี’ติ อนุสาสิตฺวา ตุณฺหิ อโหสิฯ

ตสฺมิํ ขเณ ภิกฺขุ คณสชฺฌายํ อารภิํสุ เทวตา ปน ฉเทว โลกโต ฉ รเถ คเหตฺวา อาทาย ปฏิปาฏิยา ฐเปตฺวา มหาราช อมฺหากํ เทวโลโก รมณีโย, อมฺหากํ เทวโลโก รมณีโยติ วตฺวา อตฺตโน อตฺตโน เทวโลกํ อาคมนตฺถาย ยาจิํสุ ราชา เตสํ วจนํ สุตฺวา ยาวาหํ ธมฺมํ สุณามิ-ตาว อธิวาเสถาติ เต หตฺถสญฺญาย นิวาเรสิ สโงฺฆ คณสชฺฌายํ นิวาเรสีติ มญฺญิตฺวา สชฺฌายํ ฐปาเปสิฯ

ราชา กสฺมา ภเนฺต คณสชฺฌายํ ฐเปถาติ อาหฯ มหาราช ตยา หตฺถสญฺญาย นิวาริตตฺตาติฯ ภเนฺต ตุมฺหากํ สญฺญํ นาทาสิํฯ เทวตา ฉเทวโลกโต ฉ รเถ อาเนตฺวา อตฺตโน อตฺตโน เทวโลกํ คนฺตุํ ยาจนฺติ ตสฺมา เตสํ ยาวาหํ ธมฺมํ สุณามิ ตาว อาคเมถาติ สญฺญํ อทาสินฺติ ตํ สุตฺวา เกจิ อยํ ราชา มรณภยภิโต วิปฺปลปติ, มรณโต อภายนก สโตฺต นาม นตฺถีติ มญฺญิํสุฯ

ตโต อภยเตฺถโร อาห กถํ มหาราช สทฺทหิตุํ สกฺกา ฉ เทวโลกโต ฉ รถา อานีตาติ ตํ สุตฺวา ราชา อากาเส ปุปฺผทามานิ ขิปาเปสิฯ ตานิ คนฺตฺวา วิสุํ รถธุเร โอลมฺพิํสุ มหาชโน อากาเส โอลมฺพนฺตานิ ปุปฺผทามานิ ทิสฺวา นิกฺกโงฺข อโหสิฯ

ตโต ราชา เถรํ ปุจฺฉิ-กตโม ปน ภเนฺต เทวโลโก รมณีโยติฯ ตุสิตภวนํ ปน มหาราช รมณียํ, พุทฺธภาวาย สมยํ โอโลเกโนฺต เมเตฺตโยฺย โพธิสโตฺตปิ ตสฺมิํเยว วสตีติ อาหฯ

ตํ สุตฺวา ราชา ตสฺมิํ อาลยํ กตฺวา มหาถูปํ โอโลเกโนฺต นิปโนฺนว จวิตฺวา สุตฺตปฺปพุโทฺธ วิย ตุสิต ภวนโต อาหฏฺฯ รเถ นิพฺพตฺติตฺวา อตฺตโน กตปุญฺญสฺส ถลํ มหาชนสฺส ปากฏํ กาตุํ รเถเยว ฐตฺวา ทิพฺพาภรณ วิภูสิโต มหาชนสฺส ปสฺสนฺตเสฺสว ติกฺขตฺตุํ มหาถูปํ ปทกฺขิณํ กตฺวา ภิกฺขุสงฺฆญฺจ วณฺทิตฺวา ตุสิตภวนํ อคมาสิฯ

> เอวํ อสาเร นิจเย ธนานํ อนิจฺจสงฺฆํ สตฺตํ สปญฺญา,
> กตฺวน จาคํ รตนตฺตยมหิ อาทาย สารํ สุคติํ วชนฺติ;

รโญฺญ นาฏกตฺถิโย มตภาวํ ญตฺวา ยตฺถ ฐิตา มกุฬํ โมจยิํสุ ตตฺถํ ฐาเน กตสาลา มกุฬํมุตฺตสาลานามชาตาฯ รโญฺญ สรีรสฺมิํ จิตกํ อาโรปิเต ยตฺถ มหาชโน หเตฺถ ปคฺคเหตฺวา วิรจิฯ ตตฺถ กตสาลา วิรจิตฺถสาลา นาม ชาตาฯ รโญฺญ สรีรํ ยตฺถ ฌาเปสุํ - โส สีมามาลโก ราชมาลโก นาม ชาโตฯ อถ รโญฺญ กนิฏฺฐภาตา สทฺธาติสฺสมหาราชา นาม หุตฺวา เจติเย อนิฏฺฐตํ ชตฺตกมฺมํ สุธากมฺมญฺจ นิฏฺฐาเปตฺวา ถูปมกาสีติ

อิติ สาธุชน มโนปสาทนตฺถาย กเต ถูปวํเส มหาเจติเย กตา นิฏฺฐิตาฯ

๒๖. เอตรหิ ทุฏฺฐคามณิ อภย มหาราชสฺส ปิตา กากวณฺณติสฺส ราชา เมเตฺตยฺยสฺส ภควโต ปิตา ภวิสฺสติฯ วิหารมหาเทวี มาตา ภวิสฺสติฯ ทุฏฺฐคามิณิ อภโย อคฺคสาวโก ภวิสฺสติฯ กนิโฏฺฐ ทุติย สาวโก ภวิสสติฯ รโญฺญ ปิตุจฺฉา อนุฬาเทวี อคฺคมเหสี ภวิสฺสติฯ รโญฺญ ปุโตฺต สาลิ ราชกุมาโร ปุโตฺต ภวิสฺสติฯ ภณฺฑาคาริก สงฺฆามโจฺจ อคฺคุปฏฺฐาโก ภวิสฺสติ ตสฺสามจฺจสฺส ธีตา อคฺคุปฏฺฐายิกา ภวิสฺสตีติ เอวํ สเพฺพปิ กตาธิการา เหตุ สมฺปนฺนา ตสฺส ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริตฺวา อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายิสฺสนฺตีติฯ

เอตฺตาวตา จ

๒๗. มหิณฺทเสน นามมฺหิ วสโนฺต ปริเวณเก,
ปตฺตจีวรปาโท? โย ปิฏกตฺตย ปารโค;

สทฺธาสิลคุณุเปโต สพฺพสตฺตหิเต รโต,
เตน สาธุ สมชฺฌิโฏฺฐ ยมหํ กาตุมารภิํ;

โสทานิ นิฏฺฐํ สมฺปโตฺต ถูปวํโส อนากุโล,
ปริปุโณฺณ สงฺขฤา สาธุ ปณฺฑิเตหิ ปสํสิโต;

ยํ ปตฺตํ กุสลํ กมฺมํ กโรเนฺตน อิมํ มยํ,
เตน เอเตน ปุเญฺญน สตฺตา คจฺฉนฺตุ นิพฺพุติํ;

อนนฺตราเยน ยถา จ สิทฺธิํ
มูปาคโต ถูปวรสฺส วํโส,
ตเถว สทฺธมฺมสิตา ชนานํ
มโน รถา สีฆมุเปนฺตุ สิทฺธิํ;

ปริสมฺภิทามคฺคสฺส เยน ลีลตฺถ ทีปนิ
ฏีกา วิรจิตา สาธุ สทฺธโมฺมทย กามินา;

ตถา ปกรเณ สจฺจสเงฺขเป อตฺถทีปนา,
ธีมตา สุกตา เยน สุฏฺฐุ สีหฬ ภาสโต

วิสุทฺธิมคฺค สเงฺขเป เยน อตฺถปฺปกาสนา,
โยคี นมุปการาย กตา สีหฬภาสโต;

ปรกฺกม นริณฺทสฺส สพฺพภูปาน เกตุโน,
ธมฺมาคาเร นิยุโตฺต โย ปิฏกตฺตย ปารโค;

สาสนํ สุฏฺฐิตํ ยสฺส อเนฺตวาสิก ภิกฺขุสุ,
เตน วาจิสฺสรเตฺถร ปาเทน ลิขิโต อยนฺติ;

ถูปวํโส นิฏฺฐิโตฯ